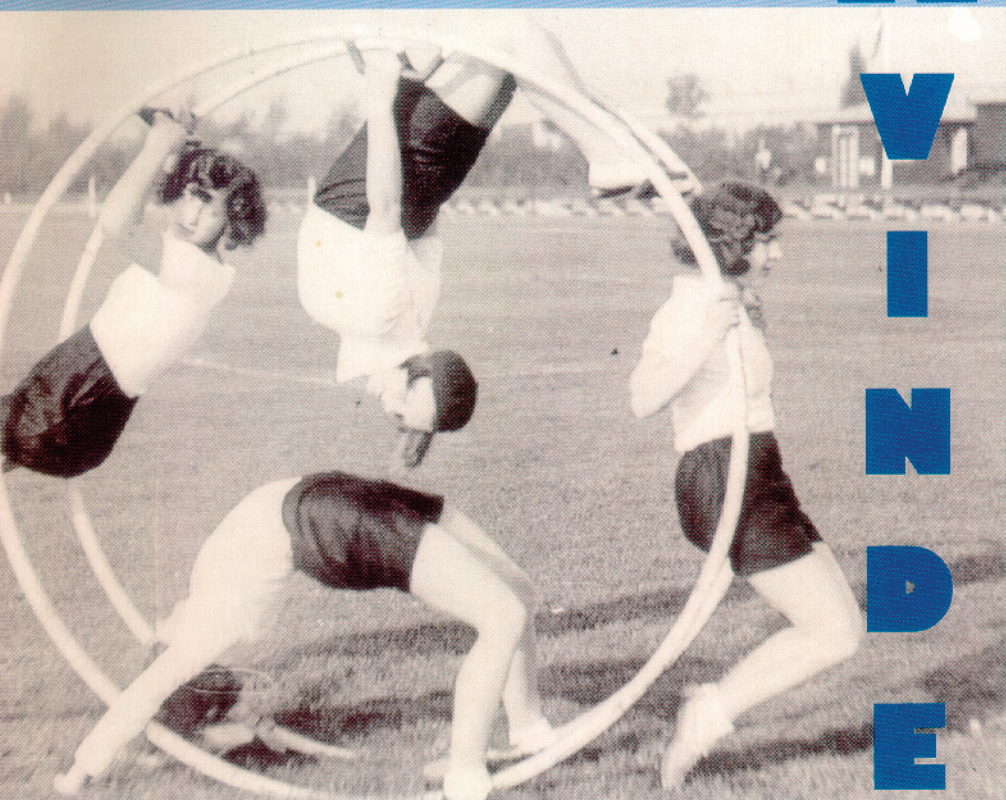

Kvindeidræt i Danmark 1850 til 2000

K

V

I

N

D

E

I D R Æ T S L I V

I

V

Udgivet af
Kvindemuseet i Danmark og
Institut for Idræt, Københavns Universitet

KVINDELIV - IDRÆTSLIV

© Institut for Idræt, Københavns Universitet

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Sat med Baskerville 11/14

Layout og omslagsdesign: Allis Skovbjerg Jepsen

Redaktion: Anne Lykke Poulsen

Fotos: Se billedfortegnelse bagest i bogen

Trykt hos Olesen Offset, Viborg

Printed in Denmark 1998

1. udgave, 1. oplag 1998

Salg og distribution:

Kvindemuseet i Danmark

Domkirke Plads 5

8000 Århus C

Tlf.: 86 13 61 44

Institut for Idræt

Københavns Universitet

Nørre Allé 51

2200 København N

Tlf.: 35 32 08 04

ISBN 87 89361 53 9

Kvindeidræt i Danmark 1850 til 2000

Kvindeliv – Idrætsliv

Redigeret af
Anne Lykke Poulsen

København 1998

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Indledning	9
I med- og modvind v/ <i>Else Trangbæk</i>	13
Kvindens idrætsvaner og hverdagsliv v/ <i>Laila Ottesen</i>	41
Gymnastikkens mangfoldighed v/ <i>Anne Lykke Poulsen og Ole Skjerk</i>	61
Håndbold - fra skolespil til medaljestrømme v/ <i>Anne Lykke Poulsen og Ole Skjerk</i>	83
Kvindeatletik - fra alsidighed til specialisering v/ <i>Anne Lykke Poulsen og Ole Skjerk</i>	103
Billedfortegnelse	126

Forord

Denne bog udgives i forbindelse med udstillingen “Kvindeliv - Idrætsliv” på Kvindemuseet i Danmark i efteråret 1998. Udstillingen er en kulturhistorisk fortælling om dansk kvindeidræt fra midten af det 19. århundrede og frem til i dag - desuden peger udstillingen fremad, idet der stilles spørgsmål til fremtidens kvindeidræt. Tanken med denne antologi er at give publikum mulighed for at fordybe sig i nogle af de problemstillinger, som præsenteres i udstillingen, men den kan også læses uafhængigt af udstillingen.

Idrætten er den største danske folkebevægelse i dette århundrede. På museumsområdet er idrætten imidlertid, både indsamlingsmæssigt og bevaringsmæssigt, meget forsømt, ligesom der ikke er tradition for samarbejde mellem idrætsforskningen og museerne. Der har de senere år været gjort mange forsøg på at etablere et idrætsmuseum, men ingen af disse forsøg er indtil nu blevet realiseret.

“Kvindeliv - Idrætsliv” er et første forsøg på at formidle en del af idrættens kulturhistorie i et samarbejde mellem idrætsforskning og museumsverden, imellem henholdsvis Institut for Idræt, Københavns Universitet, og Kvindemuseet i Danmark.

Udstillingen og udgivelsen af denne bog er støttet økonomisk af Kulturministeriets Tipsmidler, Århus Amtsmuseumsråd, Danmarks Idræts-Forbund, Team Danmark, Århus Kommunes Museumspulje, Århus Kommunes Aktivitetspulje og Insitut for Idræt, Københavns Universitet.

Tak til Allis Skovbjerg Jepsen, Institut for Idræt, Københavns Universitet for arbejdet med layout. En varm tak skal også lyde til de kvinder, som med deres idræts- og livshistorier har bidraget til denne antologi.

*Anne Lykke Poulsen
København, august 1998*

Indledning

v/ *Cand. scient. Anne Lykke Poulsen*

Kvindeidrættens historie er en fortælling om kvindernes kamp for tilstedeværelse, anerkendelse og accept i idrætsverdenen, en kamp der er foregået sideløbende med, at kvinders livsvilkår generelt har gennemgået en drastisk ændring. Også normen om, hvad der er kvindeligt, har ændret sig igennem de sidste 150 år, hvor kvinder har deltaget i idrætten. Idrætten kan ses som et kvindefrigørelsesprojekt, idet idrætsdeltagelsen har udvidet kvinders mulighed for at leve et aktivt liv.

En definition af idræt, sport og gymnastik

I udstillingen har vi valgt at fokusere på tre forskellige idrætter - gymnastik, håndbold og atletik, hvis historie tilsammen kan tegne et bredt billede af dansk kvindeidræts historie.

I antologien ses idræt som en fællesbetegnelse for gymnastik og sport. For sportens vedkommende tages udgangspunkt i begreberne kamp og konkurrence, som opdeler sportsgrenene i to hovedkategorier: konkurrencesport og kampsport.

Konkurrencesport er ritualiserede legemsøvelser, der har til formål at producere et måleligt resultat. Idrætsudøveren konkurrerer mod et objekt, som kan være tiden, en distance, en vægt eller en standard for udøvelsens kvalitet. Udfaldet af konkurrencesport er målbart, og det olympiske motto „hurtigere - højere - stærkere“ angiver, hvad der er på spil. Eksempler på konkurrencesportsgrene med forskellige målestandarder er atletik, svømning, vægtløftning, skydning og skøjteløb.

Atletikken er med sine målbare resultater og præstationer indbegrebet af maskulinitet, og de første atletikkvinder befandt sig derfor i periferien af atletikken, hvilket har haft betydning for atletikkvindernes bestræbelser for at blive en del af denne idrætsgren.

I kampsport foregår der en ritualiseret kamp eller duel, som har til formål at frembringe sejr eller vinde anerkendelse. Der kæmpes kvinde mod kvinde eller hold mod hold i en kamp, der reguleres af spilleregler. Kampene kan både foregå som tvekampe og som mangekampe. Mangekamp er alles kamp mod alle, som eksempel herpå kan nævnes cykelløb og sejlsport. Tvekampe kan foregå som hold, par og individuelt. Håndbold og fodbold kategoriseres som tvekamp for hold. I tennis er doublen et eksempel på en tvekamp for par, og boksning er et eksempel på den individuelle tvekamp.

Da håndboldspillet blev opfundet for godt 100 år siden, var kvinderne ret tidligt med på banen, og kvindehåndbold var allerede i slutningen af 1920'erne på visse betingelser accepteret som en passende idræt for kvinder.

Gymnastikken adskiller sig fra sporten, idet den ikke umiddelbart rummer sportens konkurrence- og kampvilkår. Gymnastikken prioriterer kvaliteter som udtryk, kropsfærdighed, æstetik, harmoni, fællesskab eller sundhed. Den sundhedsorienterede gymnastik var fra starten en acceptabel aktivitet for kvinder, og kvinderne selv spillede en stor rolle i udviklingen af gymnastikkens form og indhold. Kvinderne har altid befundet sig i centrum af gymnastikken, og det er da også gymnastikkens kvaliteter, som lettest kan knyttes an til traditionelle kvindelige dyder.

I moderne konkurrencegymnastik, for eksempel kvindelig idrætsgymnastik, er der dog sket en sportificering af gymnastikken, hvorfor den også hører ind under kategorien konkurrencesport.

Om antologiens indhold

Else Trangbæk præsenterer i sin artikel to synsvinkler på kvindeidrætten. Der er på den ene side de aktive idrættskvinders egen stolte historie om at få en plads i idrætslandskabet. På den anden side er der den problematiske fortælling om de kvindelige idrætslederes og aktives kampe for at få indflydelse i idrætsorganisationerne.

I dag er der stort set ligeså mange kvinder som mænd, der dyrker idræt. Men er der forskel på, hvilken idræt de to køn dyrker, og på hvordan idrætten er organiseret og indpasset i kvinders og mænds hverdagliv? Dette skriver Laila Ottesen om i sin artikel, ligesom hun med livsformsanalysen giver læseren et redskab til at forstå kvindeidrætten og dens relationer til kvinders liv.

Med disse to artikler tegnes et bredt kulturhistorisk og kulturanalytisk billede af kvindeidrætten fra 1850 og frem til i dag. Artiklerne er forsynet med henvisninger, sådan at læseren selv kan gå videre med det emne, som har særlig interesse for vedkommende.

I resten af bogen får idrætskvinderne selv ordet. Ole Skjerk og Anne Lykke Poulsen har gennemført en række interviews med kvinder, som har dyrket håndbold, gymnastik og atletik. De ældste kvinder var aktive i 1930'erne, og den yngste er stadig på toppen af sin idrætskarriere. To af interviewene har den specielle vinkel, at de er dobbelt-interviews med mor og datter, som begge har været/er en del af sin tids idrætselite. Interviewene formidles her i en redigeret form.

De personlige livshistorier kan give et ekstra perspektiv, idet vi får et "biografisk blik" på den periode, vi taler om. Livshistorierne kan fortælle om kvindernes liv og idrættens betydning og placering i hverdagslivet. Interviewene kan således give liv til det generelle og kan understøtte vores viden om de vilkår, som er gældende for forskellige generationer af kvinder, for deres idrætsliv og kvindeliv.

I med- og modvind

v/ Lektor ph.d. Else Trangbæk

„Gymnastik og sport er en enestående god indfaldsvinkel til samvær med mennesker, har man fundet melodien der, går det lettere på andre områder, synes jeg“.

„Gymnastikken har nok været mit indre holdepunkt, den gav mig psykisk styrke og glæde, her var jeg helt mig selv.“

De to udsagn stammer fra interviews med ældre kvinder om deres oplevelser i gymnastik og sport fra deres ungdomsår. De fortæller her om, at de i gymnastik og sport mødte udfordringer og havde samvær med mennesker, som ville noget med hinanden. De fandt her et frirum med muligheder for at styrke selvværet i et samfund med ofte snævre grænser for kvinder. Grænser, som ikke blev sat op for mænd, hvorfor idrætten rummer forskellige betydninger for mænd og kvinder.

At forstå kvindeidrættens betydning for kvinders liv kræver øjne, der bevæger sig og ændrer fokus alt afhængig af, hvad vi ønsker at forstå. Denne artikel vil udfra to perspektiver, det stolte og det problematiske, fortælle forskellige aspekter af kvindeidrættens udvikling i dette århundrede.

◀ *Kvindeidrætten har udviklet sig forskelligt i gymnastik og sport. Gymnastikkens kontrollerede bevægelser i det lukkede rum blev tidligt accepteret, mens sportens med de mere udfordrende bevægelser i det offentlige rum skabte mere modstand.*

- *Den stolte kvindeidrættshistorie* vil sætte fokus på de *aktiviteter*, som kvinder gennem tiderne har fået adgang til eller kæmpet for retten til at dyrke og herunder forholdet mellem gymnastik og konkurrence-sport. Dette afsnit vil især se på udviklingstendenser frem til midten af det 20. århundrede.
- *Den problematiske kvindeidrættshistorie* vil sætte fokus på en utilgængelig *organisationskultur*, hvor der fortsat er tilsyneladende uoverstige-lige barrierer for kvinder at overskride.

Indledningsvis vil den tidlige kvindeidrættshistorie blive ridset op, ligesom der afslutningsvis vil blive reflekteret over de barrierer, som kvinderne har passeret, og fremhævet nogle af de problemer, som fortsat bør diskuteres.

Gymnastik, sport og køn

Den moderne sport og gymnastik¹ opstod i løbet af 1800-tallet og med-virkede til at socialisere „den gode borger” og tolkes her som to for-skellige socialisationsarenaer. Idræt benyttes i flæng som en fælles-betegnelse for gymnastik og sport. I *gymnastik* skulle de såkaldte viden-skabelige og *kollektive* øvelser ifølge den svenske gymnastiks far, P.H. Ling (1776-1839), tilpasses mennesket, og resultatet blev målt i krop-pens udvikling. Kropslig og bevægelsesmæssig moderation og kontrol var afgørende for denne udvikling. De kollektive øvelser fremmede dyder som orden, harmoni, og præcision, mens de samme dyder ikke helt var så naturlig en del af sporten. Her udviklede de mangeartede øvelser/discipliner - *individualitet* - gennem kvaliteter som selv-fornægtelse, mod, viljestyrke og udholdenhed, og her havde deltagerne “frihed til overdrivelse”². Relationen mellem moderation og overdri-velse er vigtig for at tolke og forstå relationen mellem køn, gymnastik og sport.

Før det gik rigtig løs

Med skolelovene i 1814 blev gymnastikken indført i den danske al-mue- og borgerskole, og faget var fra begyndelsen tiltænkt begge køn udfra en ide om fagets betydning for dannelsen af såvel sjæl som le-

geme. I 1828 faldt faget bort for piger, idet begrundelsen bl.a. blev knyttet tættere til kvalificeringen af drengene til kommende soldater, og gymnastikken blev først i 1904 igen obligatorisk i den offentlige skole for piger³. Men allerede i 1838 blev gymnastik for piger igen sat på dagsordenen, men mere som en del af et sundhedsprojekt end et egentligt (ud)dannelsesprojekt. I 1838 blev »Prøveskole for den Qvindelige Ungdoms Undervisning i Legems- og Sundhedsøvelser« oprettet med den opgave at give lærerinder lejlighed til at lære, hvordan man underviste piger og kvinder i gymnastik. Initiativet skal ses på baggrund af de misforhold, som lægerne på Ortopædisk Institut i København havde registreret i forbindelse med kvindens fysiske udvikling, hvor "vor nuværende Opdragelsesmaade, som især hos Pige-børn, eensidigt udvikler de aandelige Evner på de legemliges Bekostning"⁴. Indholdet i undervisningen adskilte sig ikke væsentligt fra drengenes. Det bestod af forberedende øvelser, ligevægtsøvelser, gang og løb, håndvægtsøvelser, stokkesving, armøvelser på skråstang, barreøvelser, sjippet og andre hop over reb og tovtæring.⁵ Holdningen til faget for piger kom frem i en polemik i Dansk Folkeblad, hvor der på den ene side blev argumenteret for, at pigerne udøvede ortopædiske rationelle øvelser for sundhedens skyld, men dyb beklagelse over, at pigerne også udøvede aldeles utækkelige øvelser. Fra den anden side blev der argumentet for, at fysisk træning for muskelopbygning og for "behagelig adspredelse" også burde være muligt og acceptabelt for piger⁶. Enkelte privatskoler tog gymnastikken op, men det var dog først fra midten af 1850'erne, hvor lægen A.G.Drachmann (1810-1892) tog gymnastikken op, at der for alvor skete noget.

I 1859 etablerede Drachmann Institut for Medicinsk Gymnastik og senere i 1865 Institut for Medicinsk-, Ortopædisk- og Udviklingsgymnastik. Institutternes betydning skal bl.a. ses i, at der her blev uddannet lærerinder, som kunne begynde at give undervisning i gymnastik for piger i de private skoler, med det formål at forbedre den generelle sundhedstilstand for piger. Skolebestyrerinderne og lærerinderne fik på institutterne viden om betydningen af hygiejne, renlighed og fysisk aktivitet for kvinden, og tilknytningen til lægerne fungerede som en form for legitimering for et velbegrundet moderne opdragelsessystem. Synet på pigernes opdragelse hos mange af de lærerinder, der tog gymnastikken op, var knyttet til de borgerlige dyder såsom ydmyghed, fromhed, disciplin og renhed. Hvor lægen A.G. Drachmann havde argumenteret for, at kvinden var sund, men sygeliggjort af de livsvilkår

Den tidlige kvindegymnastik var præget af ønsket om at styrke kvinderne rent fysisk, og råde bod på den "sygdomskultur", kvinderne blev gjort til en del af. Illustrationerne, udført af Holger Drachmann, peger på betydningen af at sidde korrekt og er udført til faderen, lægen A.G.Drachmanns bog "Om vore Pige børns fysiske Opdragelse" fra 1867.

hun blev budt, blev der i slutningen af århundredet argumenteret for, at kvindens svagelighed udgik fra kvinden selv, bestemt af hendes natur og dermed permanent. Der var kun begrænsede muligheder for via sundhedsmæssig indsats at mindske denne svagelse⁷.

Af stor betydning for den medicinske udvikling var udviklingslæren, hvormed den guddommelige verdensorden blev undermineret. Charles Darwins evolutionsteorier, som blev overført til en samfundstænkning af Herbert Spencer var med til at legitimere kvinders undertrykte position på et biologisk og videnskabeligt grundlag. Kønsforskelle blev her gjort ahistoriske og evolutionære, og kvinderne blev fremstillet som mindre fuldstændigt udviklede end mænd, hvorfor det var naturligt, at de blev henført til mentalt og fysisk underordnede kategorier⁸.

Naturvidenskaben gjorde store fremskridt og fysik, kemi og biologi stod bag mange af de teknologiske og medicinske nyvindinger, som omformede menneskers levevilkår. Lægerne begyndte at få øget kendskab til kroppens- og dermed til kvindens fysiologi og biologi, menstruationens indtræden (menarchen), dens forløb og ophør (menopause), til ægløsning, graviditet og fødsel. Kvinden blev på mange måder reduceret til æggestokke og livmoder⁹. Historikeren Bente Rosenbech konstaterer i værket *Kvindekøn*, at kvindens liv og kønsrolle kom til at hvile på anatomien. Kvinden blev nok oplevet som menneske, men som „Moder i Særdeleshed“. Den canadiske historiker Patricia Vertinsky beskæftiger sig i værket „The eternally wounded woman. Women, exercise and doctors in the late nineteenth century“ med lægernes syn på *den problematiske periode* i kvindens liv - perioden fra pubertet til menopause¹⁰, hvilket unægtelig må siges at omhandle ganske mange år af en kvindes liv. Kvindens reproduktive evne kom til at stå direkte i modsætning til intellektualitet med konsekvenser for opdragelse og skolegang. Pigernes hjerne og nervesystem måtte ikke belastes, og argumenterne blev knyttet til teorien om den begrænsede energi, som gik ud på at kroppens samlede energi var af et konstant, naturgivent og uforanderligt omfang¹¹. I relation hertil var sport og fysisk anstrengelse naturligvis med til at dræne kroppens energi og dermed problematisk især i den i forvejen „belastede“ menstruationsperiode¹². Lægerne påpegede, at skulle kvinderne undgå den immanente sygelighed, krævede det forsigtighed. Således blev det påpeget at „Svømning, Ridning, Bicyclen, Skjøteløb der alle indeholde de visse gynækologiske Farer, naar de drives paa uheldig Maade“ hvorfor de bør undgås, hvorimod „fornuftig ledet gymnastik...“ godt kan accepteres, udenfor menstruationsperioderne, idet de sikrer „god holdning og pæn figur“¹³.

1800 tallets læger havde spillet ud med to forskellige syn på kvindekroppens potentialer, hhv. en sundhedsmæssig - positiv og en videnskabelig - restriktiv, dog for begges vedkommende stærkt påvirket af tidens normer. Det er *min hypotese*, at disse linier siden i grove træk er fulgt op af hhv. læger og de nye videnskabsfolk, først af fysiologerne og siden af pædagoger/psykologer/sociologer. Lægerne har i udpræget grad haft fokus på forebyggelse og samarbejde med sporten om udviklingen heraf, også kvindesporten, for at sikre en forsvarlig udvikling. Dette skete, og sker stadig, med udgangspunkt i den praktiske sportsudøvelse. Videnskabsfolkene har derimod ofte haft en kritisk,

og til tider restriktiv holdning til præstationsudviklingen på baggrund af laboratorieforskning og analyser foretaget med en vis distance til den praktiske virkelighed¹⁴.

Den stolte kvindeidrættshistorie

På trods af bekymringer om kvindekroppens potentialer begyndte kvinder i slutningen af 1800-tallet at dyrke gymnastik og sport, og *kvindelevet* kom derfor på mange måder til at stille spørgsmål ved de "videnskabelige facts" om kvindekroppens potentialer, og medvirkede lidt efter lidt til at ændre synet på kvindeligheden.

I 1869 udgav A.G. Drachmann *Gymnastik for den kvindelige Ungdom*. Bogen var den første egentlige lærebog i gymnastik for piger og kvinder. Drachmann udførte adskillige studier i relation til pigers opdra-

Eksempler på øvelse med kuglestang og fællesøvelser fra Drachmanns "*Gymnastik for den Kvindelige Ungdom*" fra 1869.

gelse, han rejste til udlandet og så på fysisk aktivitet for piger i Tyskland, Sverige og Frankrig. Han kaldte sin gymnastik for *udviklingsgymnastik* eller *fransk gymnastik*. Et af hans mål var at udarbejde en metode, som egnede sig for piger i aldergruppen fra 9-17 år, som rummede tilstrækkeligt alsidige bevægelser, som tog hensyn til det kvindelige legemes udvikling samt tog skønhedens hensyn til ynde og anstand. Drachmanns franske gymnastik blev som nævnt afprøvet i de

private skoler, private institutter og på højskoler, som også så småt var begyndt med gymnastik for piger. Således berettes, at Testrup Højskole indførte det franske system i slutningen af 1860'erne, men ikke alle fandt det lige naturligt at dyrke gymnastik¹⁵:

“Det er morsomt, at tænke tilbage paa den Forbavselse og tildels Forargelse, hvormed man rundt om i Landet ogsaa i Højskolekredse, hørte om den Kvindelige Gymnastik hos os. Det var ikke frit for, at man betragtede den som udbrud af militaristiske Tilbøjeligheder. Nu har mange flere end vi gjort glædelige Erfaringer om den kvindelige Gymnastiks Indflydelse paa den legemlige og sjælelige Sundhed, ja om dens Uundværlighed for at sætte Grænser navnlig for Blegsygdomme”.

Gymnastikken var og blev det område, hvor kvinder havde lettest ved at blive accepteret. Aktiviteterne lå, på trods af “militaristiske tilbøjeligheder”, relativt tæt på normen for kvindelighed, ligesom aktiviteterne kunne gennemføres i tækkelig påklædning.

I 1886 oprettes den første kvindegymnastikforening: Københavns Kvindelige Gymnastikforening (KKG) med det formål at vække interessen for svensk gymnastik og “give dens medlemmer lejlighed til at komme sammen til Øvelse ugentligt”¹⁶. To år senere i 1888 stiftede Paul Petersen (1845-1906) Dansk Kvinde Gymnastikforening (DKG), som i lighed med KKG gav medlemmerne tilbud om gymnastik i fritiden. Paul Petersen udviklede sit eget system: *den danske kvindegymnastik*, der var inspireret fra mange sider. Han udtalte, at

*„Legemsøvelser ere en uundværlig Del af Opdragelsen, og den Sundhed, Livsglæde og Arbejdsdygtighed, man kan hente fra en godt ledet Gymnastikundervisning er af uundværlig Betydning for Livet. Dette gælder ikke mindst for Kvinder...”*¹⁷

Kombinationen af de i citatet nævnte kvaliteter: sundhed, livsglæde og arbejdsdygtighed markerer meget fint den store bredde, som Paul Petersen (PP) havde i synet på såvel den legemlige opdragelse for kvinder som på idrættens kvalificerende muligheder generelt. PP's bidrag til kvindeidrætten skal nok ses i hans ideer, men måske mest af alt i hans praktiske gennemførelse heraf. Således oprettede han i 1878 et uddannelsesinstitut for kvinder „Institut for dansk Kvindegymnastik“, ligesom han startede flere foreninger. Lederne af Paul Petersens idrætsinstitut, som det hedder i dag, har siden altid været kvinder. Paul Pe-

tersen gik imod en videnskabeliggørelse af kroppen og forsøgte i praksis at undgå ensidighed, også i den legemlige dannelse. Han lod sig styre af det virkelige liv og de praktiske erfaringer mere end teoretisk refleksion og videnskabelig dokumentation.

Gymnastikken som brobygger til sportens verden

De moderne olympiske leges grundlægger baron Pierre de Coubertin var indtil sin død i 1937 imod kvindelig deltagelse i OL-konkurrencer. Kvindelig sport var iflg. Coubertin mod naturens love, og “det mest uæstetiske syn mennesker kunne betragte”¹⁸. Dertil kom, at han frygtede, at kvindernes deltagelse ville føre til en feminisering af den ædle kunst, hvilket kunne føre til dens undergang¹⁹. Trods modstand fik kvinderne dog adgang til enkelte af de olympiske konkurrencer i 1900 i golf, bueskydning og tennis. Men det blev tolv danske kvindelige gymnaster fra DKG ledet af frk. Magdalene Paul Petersen, datter af Paul Petersen, der blev det første hold kvinder, der trådte ind på et olympisk stadium. I 1906 blev 10-året for de første olympiske lege fejret ved et jubilæums-OL-stævne i Athen, og her var det danske

DKG's gymnaster under opholdet i Athen 1906, hvor de boede på slottet, som den græske kongefamilies gæster. Gymnasterne blev af grund kaldet "prinsesserne".

gymnastikhold inviteret til at give opvisning. Gymnastikopvisninger var indtil 1920 fast med på programmet, og i alt deltog i denne periode 220 danske kvindelige gymnaster i opvisninger ved OL, det samme antal kvinder, som fra hele verden deltog i konkurrencerne. De græske aviser skrev „at de danske *Kvindegymnastikers Optræden mulig vil danne Indledning til en revolution i Grækernes Opfattelse af, hvad en Kvinde kan og bør give sig af med*“²⁰. Og begejstringen fortsatte:

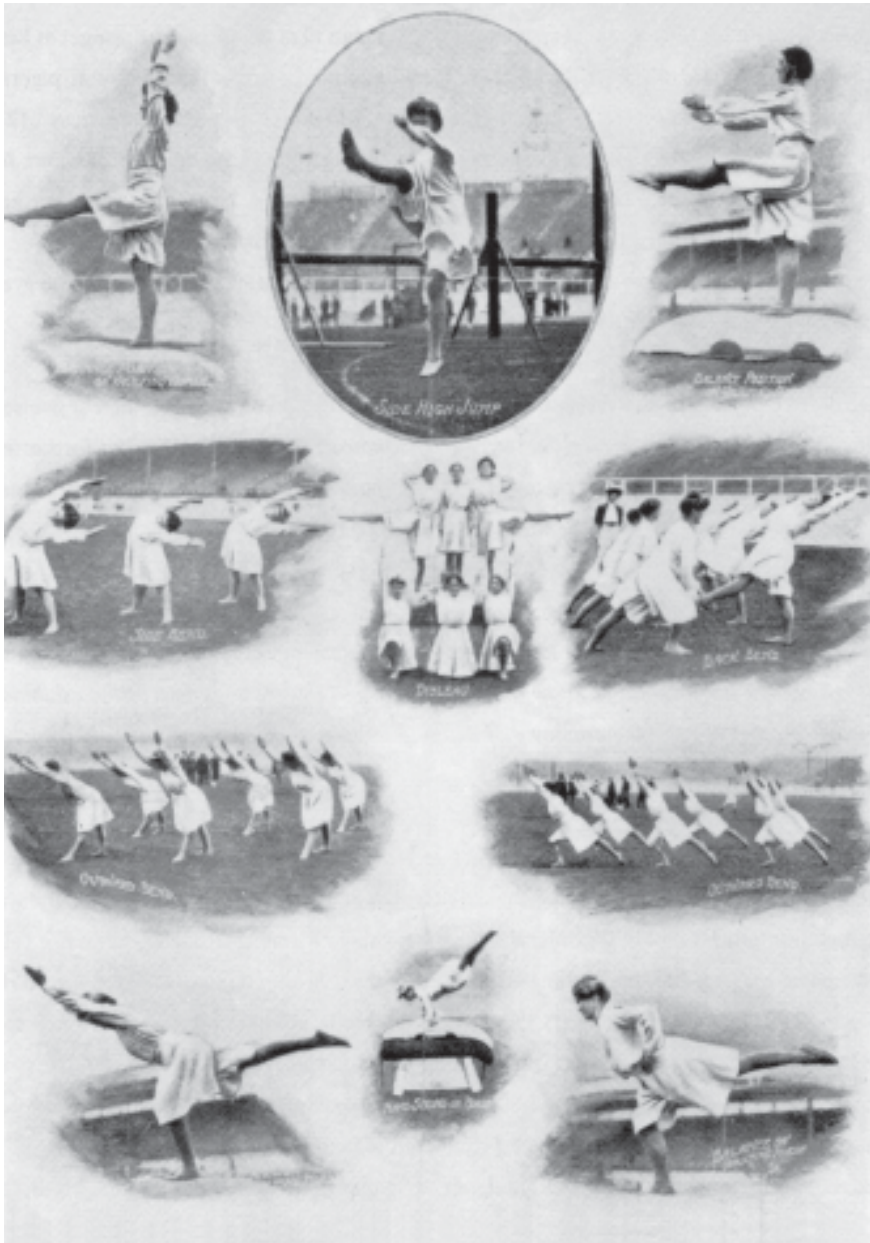
„..... *Hele Athens Kvindeverden, for Resten ogsaa Mændene, talte hele Dagen i Gaar om de Danske Damer. Man talte om det yndefulde, ædle, og smidige i Bevægelserne. De lagde alle de atletiske Forspring for Dagen, men først og fremmest dog Legemets og Sjælens Sundhed. Man lagde Mærke til, at alle deres Bevægelser uden Undtagelse, udførtes smukt, at de var absolut overvejede og sømmelige. De attiske Kvinder indrømmer alt det og anerkender det. Men det er ikke nok at anerkende et smukt Faktum, det forlanges endvidere, at man efterligner det paa en saadan Maade at vort smukke Køn ved de næste olympiske Lege kan være med i Kampen*“²¹.

Aviserne var generelt overstrømmende overfor de danske gymnaster, og ikke mindst kommenteres deres udseende mange steder. Et sted står der bl.a.: „*Der var 12 Damer, alle lyse og iførte hvide kjoler; alle ser godt ud, to er endog smukke..*“. Lederen, Magdalene Paul Petersen blev meget populær og blev i folkemunde kaldt *Mama*, hvilket i Grækenland er et kælenavn. Ligeledes kommenteres med beundring „*amazonen – frøken Paul Petersens – høje, smukke Skikkelse*“²².

I forbindelse med åbningen af OL 1908 var de danske kvinder det eneste kvindelige hold. *Daily Telegraph* skrev blandt andet:

„*Tilsynkomsten af de unge damer som de trådte ind på arenaen i deres nette cremefarvede dragter og gylden brune strømper bebnærede alles øjne. I deres fysik var der ingenting af en amazone. De var virkelige under middel bygning. Ingen af dem kunne give anledning til selv den mindste tanke på „massiveness*““²³.

Kvinderne brød med fordommene om, hvorledes aktive kvinder kan og bør fremtræde. Aviserne fortsætter med en total overgivelse, og de nævner, at man ikke før i England har set noget magen til. Selv i de vanskelige øvelser forlod det graciøse aldrig kvinderne. Dertil kom, at

“The Illustrated London News” bragte den 25. juli 1908 ovenstående montage med følgende billedtekst: “De danske Gymnastikpiger - De olympiske Leges Sensation”. Gymnastik og mere udfordrende øvelser, som f.eks. højdespring og spring over redskab indgik i det alsidige program.

man fremhævede; at pigerne udførte redskabsøvelser, og at de netop magtede at kombinere „*ynde og aktivitet*“²⁴. Netop denne kombination og tolerancen for høj aktivitet for kvinder er, hvad vi kan kalde dansk kvindegymnastiks tradition. En tradition, som især kan henføres til Paul Petersens kvindegymnastik, hvilket også *Daily Mail* gør opmærksom på i artiklen *Plan to make a stronger Nation*²⁵.

Når man læser de mange udklip fra kvindernes deltagelse ved stævnet i 1906, OL 1908, 1912 og 1920 er der én ting, som overskygger det hele – *stoltheden og begejstringen* over kvindernes præstationer. På baggrund af omverdenens begejstring for kvindernes præstationer tolker jeg, at de deltagende kvinder må have oplevet en stolthed og glæde ved at præstere og opleve ting, som kun var få beskåret. De nåede som de “rigtige” stjerner mediernes forsider, de blev hyldet ved hjemkomsten etc. Ved en nøjere gennemgang af mediernes sprogbrug tør jeg godt påstå, at gymnastikkens kvinder overskred mange barrierer. En gruppe af ord beskriver de kulturelle normer for, hvorledes en “rigtig” kvinde skulle se ud og opføre sig: f.eks. plastisk skønhed, feminin færdighed, yndefuld, ædle, smidige, sømmeligt velbyggede, middel bygning etc.. Tilsvarende beskrivelser af det, som kvinder ikke lignede, f.eks. “ikke en amazone” “ikke det mindste tanke på “massiveness”, “ingen overdrivelse i den fysiske træning” etc.. At det lykkes at kombinere det acceptable med det frygtede på en god måde var måske netop det, der begejstrede, og her succesen skal findes.

De danske kvindegymnasters betydning skal bl.a. ses i, at de dannede modeller for andre kvinder, qua det de gjorde og måden, de gjorde det på. De udvidede de nære livssammenhænge og drog ud i verden og viste sig frem. Kvinderne tilbageviste myter om kvinder og opbyggede en tro på egne kræfter – altsammen gennem udnyttelse af kroppens ressourcer. Stoltheden og glæden ved egen krop kunne bruges til at øge livskvaliteten for mange kvinder. De kvaliteter, som dansk kvindegymnastik prioriterede, befandt sig i rummet mellem gymnastikkens “begrænsende” systemer og sportens frihed til grænseoverskridelse. I dette mellemrum udviklede danske gymnastikkvinder en platform, hvorfra såvel gymnastikkens og sportens kvinder kunne sætte af. OL var det springbræt, hvorfra de satte af og den kollektive indsats var med til at styrke de enkelte kvinders identitet og give dem troen på, at det moderne samfund lod sig indtage – også af kvinder.

Kvinderne i sportens verden

“I de første dage var Besøget smaat, og for at vække Interessen, blev det bestemt, at Damer kunde besøge Banen uden at være Medlemmer”.

Således beretter den Københavnske Skøiteløberforeningen fra 1870²⁶. Damerne skulle lokke nye medlemmer til, og det lykkedes tilsyneladende, for året efter blev det besluttet, at de skulle være lovformelige medlemmer for at kunne deltage. Ikke mindre end 875 damer tog udfordringen op og indmeldte sig i foreningen i 1871, og nedenstående citat viser tilfredsheden ved damernes “præstationer”.

“Æren for det gode Resultat tilkommer fornemmelig Damerne, som Baade gav et følgeværdigt Eksempel i Haardførhed ved at møde paa Banen endog i det barskeste vejr og ved deres Nærværelse paatrykte Selskabet et Præg af Livlighed og Elegance, der gjorde Banen til et behageligt Samlingssted”²⁷.

Kvinder spiller hockey på Peblingesøen i 1917.

Skøjtesporten bestod både af parløb, dans og hurtigløb og især af parløb og dans, som ofte blev udøvet med orkester på de københavnske søer, og her var damerne nødvendige for aktivitetens gennemførelse.

Nødvendigheden skabte en naturlig respekt for kvinden, ligesom den tilsyneladende også gav forståelse for kvindens bidrag til at skabe "et behageligt samlingssted". Netop de aktiviteter, som rummede mulighed for det sociale og selskabelige element såsom skøjteløb, cykling, roning, tennis var blandt de tidlige sportsaktiviteter for kvinder. Således blev kvinderne i Nykøbing Falster i 1885 "løkket" med ud at ro af mandlige roere²⁸. Ligesom de kvindelige gymnaster havde dannet selvstændige kvindeforeninger, begyndte der nu også at komme roklubber, således blev Københavns Kvindelige Roklub stiftet i 1888, men "frisindet havde dog grænser", for den første båd de købte hed "Gutten". Holdningen til kvindernes sportsaktiviteter var mange, for "Det er vel ikke Meningen, at de unge Damer skulle uddannes til en slags Sportskvinder eller moderne Amazoner, der møder op ved Kaproninger og andre Vædekampe." og modsat "den sande, ægte Kvindelighed behøver slet ikke at tage skade derved...". Andre belærte damerne med ordene: "Nej, tro endelig ikke, gode Damer, at I kommer Herrernes Kvindeideal nærmere ved at blande Eder med dem og antage deres Vaner; netop de Kvinder, der holdt i Ære deres Køns nedarvede Traditioner, Væsen og Optræden er det, vi beundre, ikke de, der abe efter os". Kvinderne medvirkede gennem deres aktiviteter til at røkke ved normerne for kvindelighed, men hvor det i nogle aktiviteter naturligt lod sig gøre, måtte der i andre hårde kampe til.

Trods Coubertins modvilje mod kvindelig deltagelse i OL-konkurrencer, var der dog

Kvinde organiserede sig tidligt i selvstændige kvinderokklubber, og som billedet illustrerer kunne de godt selv løfte "byrden".

allerede ved de første olympiske lege i Athen i 1896, hvor kvinder var forment adgang, en uofficiel deltager, en græsk kvinde ved navn Melpomene, der brød ind i maratonløbet i protest. Hendes protest kan illustrere de kampe, som kvinderne gennem årene måtte udkæmpe for at få del i OL-sportens udfordringer²⁹. Siden 1900 har kvinder deltaget i OL hver gang. Hvilke aktiviteter og discipliner fremgår af tabellen over udviklingen af det olympiske program for kvinder.

I løbet af 1920'erne kom kvinders deltagelse i den klassiske mandedræt atletik til at igangsætte en debat om, hvad kvinder kunne og burde dyrke af idræt. Atletikken blev på grund af dens fysiske krav i løbe-, springe- og kasteøvelser naturligt en af de idrætsgrene, der var mest sårbar overfor medicinske argumenter. Dertil kom, at de traditionelle maskuline dyder som kraft, styrke og hastighed indeholdt et brud på opfattelsen af, hvad der var feminint og dermed acceptabelt for kvinder at deltage i.

Allerede i 1917 havde en gruppe af franske kvinder oprettet en national kvindeidrætsorganisation, der meget aktivt forsøgte at få den Internationale Olympiske Komite (IOC) til at optage atletik for kvinder på OL-programmet i 1920. Henvendelsen medførte, at formanden Pierre de Coubertin foreslog udelukkelse af alle kvindediscipliner ved OL. Hans forslag blev forkastet, men atletikken blev stadig udelukket. Denne beslutning standsede dog ikke kvinderne, men resulterede i, at der blev oprettet en international kvindesportsorganisation, som stod for de første „Womens Olympic Games“ i Paris 1922. Mange nationer deltog, og legene fortsatte indtil 1934. Den internationale olympiske komite kunne dog ikke fortsætte med at ignorere det stadige pres fra kvinderne med det resultat, at den satte kvindeatletik på som tema på IOC's pædagogiske konference i 1925. På kongressen blev medicinske vidneudsagn betragtet som „autoritative“ og „videnskabelige“ og blev senere udgivet i en publikation „Kvinders deltagelse i atletik“. Argumenterne i dette oplæg gik på at retfærdiggøre en langsom udvikling de efterfølgende år³⁰. Kvindernes fortsatte protester var medvirkende til, at atletik for kvinder kom på det olympiske program i 1928.

Atletikken var og blev det område, som skabte størst debat om, hvad kvinder kunne og måtte i idrætten. Det var således også atletikken, der var årsag til en større debat og et udvalgsarbejde om kvindeidrætten i Dansk Idræts-Forbund i begyndelsen af 1930'erne. Debatten blev startet af én af de første kvindelige topledere i idrætten, gymnastikinspek-

	1900	1904	1908	1912	1920	1924	1928	1932	1936	1948	1952	1956	1960	1964	1968	1972	1976	1980	1984	1988	1992	
Golf	*																					
Tennis	*		*	*	*	*												*	*	*	*	*
Bueskydning		*	*															*	*	*	*	*
Kunstsportløb		*				*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Svømning/udspring				*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Fægtning						*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Gymnastik							*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Atletik							*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Alpin skiløb								*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Kano/kajak									*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Langrend										*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Hurtigløb på skøjter											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Kælk														*	*	*	*	*	*	*	*	*
Volleyball															*	*	*	*	*	*	*	*
Basketball																	*	*	*	*	*	*
Håndbold																	*	*	*	*	*	*
Roning																	*	*	*	*	*	*
Hockey																	*	*	*	*	*	*
Cykling																		*	*	*	*	*
Skydning																		*	*	*	*	*
Bordtennis																		*	*	*	*	*
470-jolle																		*	*	*	*	*
Badminton																		*	*	*	*	*
Judo																		*	*	*	*	*
Fodbold																		*	*	*	*	*

Tabellen er lavet på baggrund af tabel nr. 1 i Women at the Olympic Games og oplysninger fra Dansk Olympisk Komité/Danmarks Idræts-Forbund. I visse discipliner deltager kvinder og mænd på lige vilkår, f.eks. ridning/skydning og sejlads, og er derfor ikke indført i tabellen.

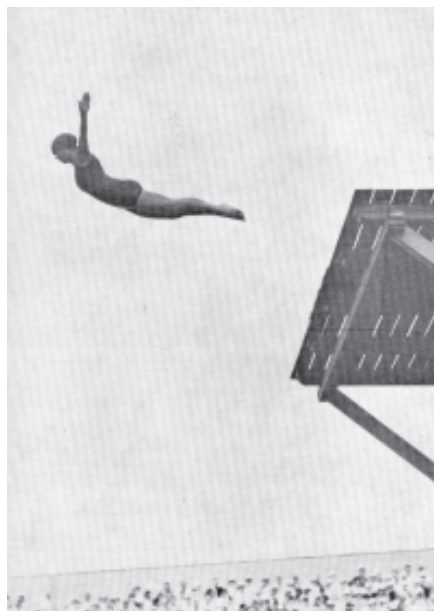
Atletikken blev den kvindedisciplin, hvor flest barrierer skulle overvindes. I modsætning til det gymnastiske højdespring, side 20, hvor stilen var i fokus handlede det nu om at komme højest muligt.

tør Else Thomsen (1879-1950). I 1932 valgte hun at udtræde fra DIF's ledelse på grund af to forhold, et ledelsesmæssigt og et idrætsligt. Det idrætslige handlede om hendes kritik af kvindeatletikken, som hun anså for at „lide under Degeneration“. Hun anklagede mændene for at lokke kvinderne til at præstere mere end ønskeligt var på grund af sensationstrang, og hun anbefalede DIF via lægerne at holde igen overfor kvindeatletikken. Resultatet af hendes kritik blev nedsættelse af et „Udvalg angaaende Kvinde-Idrætten“, der skulle se på „hvilke Idrætsgrene indenfor DIF, der egner sig for Kvinder, og under hvilke Former, de bør dyrkes.“ Udvalget kunne på DIF's repræsentantskabsmøde i oktober 1933 fremlægge en rapport, der på baggrund af udenlandske undersøgelser og litteratur om emnet konstaterede, at der ikke kunne udledes noget som „berettiger til et Forbud mod konkurrencebetonet Kvindeidræt“, men at det på den anden side heller ikke kunne udledes, at den var farefri³¹.

Kvindernes tidlige idrætsdeltagelse - i tal

Der findes ingen systematiske oplysninger om idrætsdeltagelsen før den første idrætsstatistik i Danmark, udarbejdet af Danmarks Statistik, kom i 1938. Anne Lykke Poulsen og Ole Skjerk har i specialet “Hvad vil Damerne egentlig?” fra Københavns Universitet forsøgt at beregne

den kvindelige deltagelse omkring 1920 ud fra tal i Dansk Idræts-Forbund. DIF havde således i 1918-20 i alt 55.298 aktive medlemmer, heraf anslås at ca. 9-10.000 har været kvinder, hvilket svarer til 16% af DIF's medlemmer, heraf kom de 90% fra gymnastik og svømning. I 1932 var DIF's medlemstal vokset til 155.069, og nye aktiviteter for kvinder var kommet til såsom kano, skydning, badminton, golf, atletik og herunder håndbold. Det anslås her, at den kvindelige andel har været 28-30.000 svarende til 19% af det samlede antal medlemmer, og fortsat med gymnastik og svømning som de helt dominerende aktiviteter³². Idrætsstatistikken, som udkom i 1938, 1943, 1948 og 1953, opgjorde aktive foreningsmedlemmer uanset organisationstilhør.

Stephani Fryland fra Kvindelig Idrætsforening (KI) i et udspring ved OL i 1920, hvor hun vandt en guldmedalje. Hun deltog også på KI's gymnastikhold ved OL.

Kvindernes andel af det samlede antal aktive idrætsudøvere på landsplan (idrætsstatistikken)

1938	35%
1943	33%
1948	29%
1953	30%

Kvinderne var repræsenteret i alle idrætsgrene med undtagelse af boksning, fodbold, brydning, vægtløftning og cykling. I håndbold, gymnastik og svømning var kvinderne i overtal, hvilket i de nævnte idrætsgrene har været karakteristisk siden 1930'erne. Dertil kommer, at der var mange kvinder i badminton, skøjteløb og roning.

De aktiviteter, som kvinderne deltog i, rummer ud fra en traditionel tolkning af, hvad der er maskulint og feminint, begge kvaliteter, hvor-

for én tolkningsmulighed må være, at idrætten ikke i sig selv har køn. Kønnenes forskellige tilslutning til idræt må således i langt højere grad tillægges forskelle i idrætskulturen, forstået som de normer og værdier idrætten tillægges samt de generelle livsvilkår, som de to køn har i deres hverdagsliv. Det er således også bemærkelsesværdigt, at kvindernes andel af DIF-idrætten (den mere konkurrenceprægede idrætskultur) har været noget lavere end de ovenfor anførte tal.

Kvindernes andel af det samlede antal aktive medlemmer i DIF

1943	20%
1948	16%
1953	15%

Den landsdækkende idrætsstatistik er desværre ikke blevet fulgt op, derimod viser idrætsorganisationernes medlemsstatistikker, at ca. 38% af medlemmerne i dag er kvinder. Dertil kommer de mange kvinder, som dyrker idræt under andre former end i en forening f.eks. på aftenskoler, i helseinstitutter og fitness-centre og helt uorganiseret.

Mange barrierer er nedbrudt, og kvinder er kommet til at deltage i såvel gymnastik som sportslige aktiviteter. Nogle gange har det kostet kampe, andre gange ikke, men en kort konklusion må være, at idrætten har udfordret og styrket mange kvinders identitet, og kvindeligheden har fået vide rammer. Og det er da en ganske god historie.

Den “organisatoriske” kvindeidræts historie

Hvor den “aktive” kvindeidræts historie omhandlede idrætten, der hvor den kropslige aktivitet befinder sig, er historien om idrættens ledelse præget af mindre bevægelse. En måske mere problematisk fortælling. Vi må konstatere, at jo højere op i ledelseshierarkiet, jo færre kvinder, og tiden har ikke skabt store ændringer.

Det kulturelle liv i klubberne blev tilbage fra forrige århundrede skabt under aktiv medvirken af kvinder. Det startede med fanebroderierne, kaffebordene, det sociale liv med fester m.m.. Dertil kom de, som medvirkede til at oprette kvindeforeninger og derigennem viste initiativ, ledelsesevner m.m.. Kvinderne medvirkede til at skabe sammenhæng mellem aktiviteterne og det sociale liv, og det gør de fortsat i stort omfang, praktisk og ledelsesmæssigt.

Gennem interviews med “de ældre kvinder”, som nævnt i indledningen, har jeg mødt kvinder, der havde en stærk identitet, de var stærke, de var stolte, de var handlingsorienterede o.s.v. De havde overskredet mange barrierer, kæmpet mange kampe og mange af dem kunne have pyntet på listen over kvindelige ledere i toppen af idrættens hierarki. Men de foretog bevidste til- og fravalg, og de fravalgte i mange tilfælde bevidst idrætsledelsen. Mange blev nok ledere, men ikke topledere. Nogle blev spurgt - andre ikke. Men hvorfor valgte de det fra? Fritiden var, og er, fortsat yderste led i kvindens hele liv: arbejde, familie og så fritid. Her prioriterede de nu ældre kvinder aktiviteten fremfor ledelsen. Men hvorfor tiltrak det kun så få? Herom ved vi kun lidt, men vi kan tolke. Idrætsbevægelsen har gennem dette århundrede skabt en atomiseret organisationsstruktur. Opdelingen i de mange aktiviteter, der skal udvikles og koordineres i foreninger, samvirker, amtsforeninger, specialforbund og hovedorganisationer, skaber et komplekst system, og det, der giver tingene betydning, bliver ofte reduceret eller mistet helt i organisationshierarkiet.

Her blot et par nedslag for at illustrere kvindernes bevidste fravalg og forsøg på at ændre på nedarvede og uhensigtsmæssige traditioner.

Siden Dansk Idræts-Forbunds stiftelse i 1896 har kvinder kunnet være medlemmer, ligesom de principielt har kunnet indvælges, men det var de såkaldte “civiliseringens og fremskridtets mænd”, der kom til at præge den moderne sports udvikling. Historikeren Jørn Hansen har i en interessant undersøgelse vist, hvem pionerne var. De er udvalgt efter personernes synlighed i bøger og tidsskrifter som aktive og som organisatorer³³. Af idrætspionerer født før 1880, i alt 183, var kun 8 kvinder, og i perioden før 1900, men efter 1880, er 17 ud af 264 kvinder. For flere af kvindernes vedkommende er titler ikke nævnt, men hvor de er nævnt, er der tale om lærere/pædagoger/skoleledere.

Den anden store idrætsorganisation, De Danske Skytteforeninger (fra 1919 De Danske Skytte- og Gymnastikforeninger) havde i 1918 givet “kvinder almindelig adgang til foreningslivet som aktive medlemmer”³⁴. Kvindeidrætten talte efterhånden en stor skare af veluddannede lærerinder, idet både den offentlige uddannelse på Statens Gymnastikinstitut, de mange private gymnastikinstitutter og højskolerne gennem mange år havde sikret kvalificeret uddannelse. Kvindeidrætten i Danmark har, med hensyn til træning og undervisning i foreningerne, således været båret frem af uddannede lærerinder langt op i dette århundrede. Når vi taler om konkurrence- og eliteidrætten, var der

dog kun få kvinder, der fungerede som trænere. Svømning er en af de få undtagelser.

I 1921 kom de første fire kvinder i Dansk Idræts-Forbunds bestyrelse. Baggrunden herfor var en lovrevision. Dels blev det vedtaget, at „der bør blandt de valgte Medlemmer være repræsentanter for kvindelige Idrætsledere“. Dels udvidede man ved samme lejlighed antallet af bestyrelsesmedlemmer. Kvinder fortrængte med andre ord ingen mænd. Et problem dengang som nu er, at skal der vælges en kvinde, skal en mand forlade posten, eller antallet skal udvides. En sidste mulighed, som ingen danske idrætsorganisationer har benyttet sig af, er en form for kvoteringsordning.

I slutningen af 1920'erne blev gymnastikinspektør Else Thomsen medlem af Dansk Idræts-Forbunds bestyrelse, men den 30. oktober 1932 udtrådte hun som nævnt på grund af såvel et idrætspolitisk som et sportsligt problem. Det idrætspolitiske handlede om, at der efter hendes mening, intet var at udrette for hende, idet specialforbundene havde fået hele magten. Den idrætspolitiske helhed var blevet uddelegeret, og helheden i arbejdet var efter Else Thomsens mening gået tabt. Hun ville noget med ledelse både med hensyn til ide, indflydelse og udviklingen af aktiviteterne for kvinder. Hun tog kampen op, stillede spørgsmål til det, som kun få turde sætte på ord. Hun holdt af idrætten, men forlod den pga. mangel på perspektiv med arbejdet. Jeg spør': var det, udfra en kvindepolitisk synsvinkel, rigtigt af hende at gå?

Inger Engberg blev, som den første kvinde, valgt ind i DIF's forretningsudvalg i 1972. Hun forklarer i artiklen "Kvindens stilling i idrætten" i *Idrætsliv* februar 1975, at den lave repræsentation af kvindelige ledere i idrætten ikke skulle findes i kvindernes kvalifikationer eller i "modvilje fra mændene", men

"derimod i at organisationsarbejdet har større interesse hos mænd, men dette kan naturligvis skyldes, at kvinderne har mange gøremål i hjemmet, således at der ikke bliver tid til overs".

Hun påpeger, at hvis det skal lykkes, må der en mentalitetsændring til i hjemmet. Havde hun ret? Er det her "kampen" skal tages?

Med 1970'ernes og 1980'ernes øgede kvindedeltagelse kom der naturligt i forlængelse heraf også et krav om indflydelse. En gruppe kvinder, primært fra den organiserede idræt, fandt, at kvinders rolle i idrætten måtte sættes under debat. De tog initiativ til det første seminar om

WEEKEND - SEMINAR
5 - 7 marts 1982
Køng Folkehøjskole på Fyn

Ud fra oplæg af foredragsholdere og ud fra egne erfaringer skal vi arbejde med kvaliteter og problemer ved kvinders deltagelse i idræt.

Har kvinder ret til at dyrke idræt?
 Hvad får kvinder til at ophøre med at dyrke idræt?
 Familie - graviditet - børnepasning - arbejde - idræt?
 Hvorfor er der så få kvindelige ledere og trænere?
 Kvinders idræthistorie.
 De fysiologiske forskelle og deres betydning.
 Massemediernes behandling af kvindeidræt.

HVAD VIL VI BRUGE IDRÆTTEN TIL?

Du kan få yderligere oplysninger og program ved at skrive til:
 KVINDER & IDRÆT Tuborgvej 20, 2900 Hellerup eller ringe til:
 Winnie, tlf. (01) 626900, Dorte, tlf. (01) 61 1915
 Pris: ca. 300 kr. Du kan søge om tilskud hos din klub eller din idrætsorganisation.
 Tilmeldingsfrist: 1. februar 1982

Initiativgruppen KVINDER & IDRÆT

Plakat fra det første seminar om "Kvinder og idræt" i 1982.

"Kvinder og idræt" på Køng Folkehøjskole i 1982. Køngseminarerne blev gennemført frem til 1989 og fik betydning for udviklingen af kvindelige netværk og skærpelse af debatten om ligestilling i idrættens ver-

den. I 1983 følger Dansk Idræts-Forbund seminaret op og nedsætter en arbejdsgruppe "Kvinder og Idræt", afholder et to-dages seminar og ansætter i 1984 Winnie Brandt Madsen som ligestillingskonsulent. Desuden blev arbejdet med udvikling af netværk, seminarer, dialogmøder og kurset: Kvinder Kan Vil og Tør sat på skinner. Endnu et synligt resultat af det kvindeidrætspolitiske arbejde var valget i 1985 af Hanne Petersen, en af de kvindeaktive, til DIF's forretningsudvalg. I 1988 blev hun endvidere valgt som den ene af to næstformænd, og ved DIF's omstrukturering i 1992 blev hun valgt som eneste næstformand. DIF udgav i 1993 et politikatalog, hvori der bl.a. er et afsnit om ligestilling, som fremhæver de initiativer, der skal igangsættes for at fremme kvinderepræsentationen på alle niveauer.

Det kunne ligne en succeshistorie. Men, ak – sådan blev det ikke. I 1994 valgte Hanne Petersen at forlade DIF's ledelse. Hendes kritik gik på organisationskulturen, og hun udtrykte det således:

„Jeg har spekuleret over, om jeg bruger min energi og tid hensigtsmæssigt i DIF- eller måske snarere, om jeg overhovedet kan komme til at bidrage med noget i en kultur, hvor det stadig forekommer mig, at der bruges for meget krudt på, at mærke sit territorium af og mindre på at optræde som fælles ansvarlige for den samlede organisation.“

Var det korrekt af hende at gå?

I skrivende stund, juni 1998, kan man i *Idrætsliv*, DIF's officielle blad i lederen: "Hva' nu?" læse at

"DIF's ligestillingspolitik røg sig en tur, da DIF's repræsentantskab var samlet i weekenden til det årlige budgetmøde. Det var en noget broget "alliance", der stod bag den spontane nedstemning af DIF's ligestillingspolitik. Nogle så afsnittet om ligestillingspolitikken som en diskrimination af kvinderne. Andre protesterede imod, at der jo alligevel ikke er sket noget på området, og at DIF's politik blot var udtryk for et stykke velment alibiarbejde. Endeligt har der nok været en del delegerede, som i al stilhed drog et lettelsens suk, fordi de følte, at en dårlig samvittighed, som de ikke rigtig vidste, hvad de skulle stille op med, blev løftet bort fra deres skuldre."

Uanset tolkning og holdning til kvinders deltagelse i idrættens topledelse kan vi konstatere, at stort set intet er sket. Min tese er, at når det

Hanne Petersen - en enlig rorgænger i DIF's ledelse - gav op på grund af en stivnet organisationskultur.

ikke lykkes at få kvinder valgt ind i ledelsen, skyldes det ikke kvindernes kvalifikationer, ej heller deres engagement i idræt, men måske et bevidst fravalg på grund af organisationskulturen, som også Hanne Petersen fremhæver. Hvis der skal ske ændringer, handler det om at få mændene til „at bevæge sig“ og indse, at deres „idrætsprojekt“ har visse mangler og trænger til fornyelse. Ligesom kvinderne i Københavns Skøiteløberforening i 1870 gjorde “Banen til et behageligt Samlingssted” for begge køn, kunne idrætten måske også skabe en behagelig organisationskultur, hvor engagerede og dygtige kvinder ikke valgte idrætsledelsen fra. Idrætten skal nok *overleve* uden kvinder i ledelsen, men spørgsmålet, er om den vil *leve godt*. Udfordringen ligger i at skabe en organisationskultur, hvor kvinder også finder det betydningsfuldt at befinde sig. En kultur, hvor spørgsmål er velkomne, dialog anses for nødvendig og ledelse bliver et spørgsmål om *bevægelse*.

Hvilke barrierer er overskredet, og hvilke nye eksisterer?

“Sport er beherskelse af kroppen, som holdes ved lige af lidenskabelig trang til unødvendig anstrengelse”³⁵.

Således udtrykte Pierre de Coubertin det i åbningstalen i 1925 ved den olympiske kongres i Prag. I samme artikel taler han om den utopiske forestilling, at sport og mådehold i videnskabens navn kan forenes og leve side om side. Det vil være et “unaturligt ægteskab” og han fortsætter:

“Man kan ikke gøre sporten frygtsom og forsigtig, uden at skade dens vitalitet. Den skal have frihed til at måtte overdrive. Det er sportens essens, dens eksistensberettigelse; det er hemmeligheden bag dens moralske betydning.”

Netop denne “sportens essens”, viden om kvindens fysiske præstationsformåen og normen for kvindelighed har tilsammen med skiftende vægt skabt barrierer for kvinders deltagelse i sport.

Kvinder har i idrætten dokumenteret, at de ikke er et „svagt“ køn og i eliteidrætten endog, at de kan være et overmåde „stærkt“ køn. Den kvindelige krop har i idrætten tilbagevist 1800-tallets lægers frygt for de begrænsninger, som var knyttet til kvindens „indvendige organer“ og til hendes evne til at føde børn. Der, hvor de medicinske teorier i 1800-tallet blev benyttet til bl.a. at begrænse kvindens muligheder, anbefaler den medicinske forskning omkring hård fysisk træning for kvinder idag atter, at der sættes grænser. Når den kvindelige cyklus ophører som resultat af overtræning, tager kvindekroppen ikke kun „temperaturen“ på, at der er uorden i kroppens rytme – nej, den stiller også spørgsmål ved, om idrætten er kommet ud af trit.

Idrættens kvinder dokumenterede i slutningen af 1800-tallet, at kvindens svage krop var et samfundsskabt problem. De ændrede „svage“ kroppe til sunde og aktive kroppe gennem fysisk træning, og derigennem begyndte såvel *fysiologiske og kulturelle barrierer* at blive passeret. Kvinderne begyndte i første halvdel af dette århundrede at dyrke de fleste idrætsgrene, men der, hvor der gennem tiderne blev flyttet flest hegnspæle i forbindelse med kvinders aktive deltagelse i idræt var i atletikken, mændenes højborg. Else Thomsen, godt støttet af fysiologerne, var blandt de som anbefalede mådehold. Med bagkundsskabens klogskab ved vi, at kvinder kan tåle selv meget hårde fysiske belastninger, og at idrætten er blevet et vigtigt område med oplevelser og udfordringer af stor betydning for deres liv. Men på et tidspunkt blev præstationsudviklingen så hurtig, at nogle dog begyndte at tvivle på kvindernes meget store præstationsforbedringer. Resultatet af tvivlen og den ekspansive udvikling i visse idrætsgrene blev, at der i 1968

for første gang i forbindelse med Olympiske Lege blev indført kønstest - for kvinder³⁶. Siden er indtagelse af dopingmidler også nået ind i kvindesporten, hvilket kan tages som udtryk for at den fysiologiske præstationsgrænse måske er ved at være nået - for begge køn. Nye grænser bliver hermed berørt: de *etiske grænser*.

I dag er der flere og flere forskere, som stiller spørgsmål ved, hvor grænserne for kvindekroppens fysiske præstationsevne befinder sig. Spiseforstyrrelser, menstruationens udblivelse og knogleskørhed er blandt de emner, som forskerne er opmærksomme på. Der er tale om et globalt problem, som er stigende, idet det fra kun at omhandle snævre elitegrupper nu ser ud til at brede sig til nye grupper af idrætskvinder, der træner hårdt og længe mange timer om ugen.

Forskernes udsagn antyder, at vi ved meget i dag om den hårde trænings påvirkning af kroppen. Trods stor viden er der kun få i idrætten, også kvinder, der i dag stiller spørgsmål til problemet og endnu færre, der lytter til den viden, vi har. Hvorfor?

Fascinationen og oplevelsen ved sport er stor, gevinsterne i topsport med hensyn til berømmelse og berigelse er i visse sportsgrene store, og tilsammen gør det måske, at de kortsigtede muligheder tæller mere end de langsigtede - måske på trods af viden - usikre perspektiver. Idrættens kvinder bør igangsætte dialog og debat på baggrund af alt det, vi ved i dag, eller hvis vi finder beslutningsgrundlaget for dårligt bør vi tage initiativ til supplerende undersøgelser. Kvinder i idrætten kan ikke fralægge sig ansvaret, selvom adgangen til indflydelse på mange måder er begrænset i organisationshierarkiet. Kvinder i idræt bør tage ordet og stille de mange etiske spørgsmål, der berører de kropslige grænser for vækst.

Kvindeidrættens pionerer introducerede således idrættens mangfoldighed, det sunde, det æstetiske, det kraftfulde og det handlende. Der blev gennem øvelse og aktivitet givet mulighed for at give slip på nogle af tidens snærende bånd for igen at samle op gennem den opnåede kontrol over kroppen fysisk og psykisk. Denne balancekunst var med til at udvide kvinders „understøttelsesflade“ og gav dem mod på at tage del i det moderne samfunds udvikling. Mange kvinder tog imod opfordringerne til at dyrke gymnastik og sport. Idrætten har givet mange kvinder muligheder for at være kvinde på utallige måder, og idrætten har været med til at udvide opfattelsen af kvindeligheden. Lad os derfor benytte den stolte historie til at tage fat på den problematiske og sætte diskussionen om etik og moral i idrætten på dagsordenen.

Noter:

¹ Gymnastik vil her primært blive forstået som svensk gymnastik. Tysk gymnastiks udgangspunkt var mere individualistisk end svensk. For uddybning se Else Trangbæk, *Mellem leg og disciplin. Gymnastikken i Danmark i 1800-tallet*. Auning 1987.

² Pierre de Coubertin Adress delivered at the opening of the Olympic Congress in the town hall in Prague, May 1925, I: Pierre de Coubertin, *The Olympic Idea, Discourses and Essays* (Køln 1967) s. 96 - se endvidere Trangbæk, Else, *Gender in Modern society: Femininity, Gymnastics and Sport, I: The Nordic World, The International Journal of the History of Sport*, Vol. 14, No. 3, Dec 1997 s. 136-156.

³5. I de offentlige skoler i København blev gymnastik indført for piger i 1886. Trangbæk, Else, *Mellem leg og disciplin....*, Auning 1987.

⁴ Manza, Frederik Vilh., *Beretning om det Ortopædiske Instituts Virksomhed* (1834-1838). s. 16

⁵Larsen, Joakim, *Gymnastikundervisningen i Danmark....* s. 504-506

⁶Dansk Folkeblad 7/2 1840 og 18/2 1840.

⁷ Verstinsky, Patricia, *The eternally wounded woman, Women, exercise and doctors in the late nineteenth century*, Manchester University Press 1990 s. 171 - 203.

⁸Verstinsky, Patricia, *The eternally...* s. 171-203.

⁹ Rosenbech, Bente, *Kvindekøn*. Gyldendal 1987. s. 54 ff

¹⁰ Vertinsky, Patricia, *The eternally...* s. 39-108.

¹¹ Rosenbech, Bente, *Kvindekøn* s. 78-88.

¹² Rosenbech, Bente, *Kroppens politik*. Københavns Universitet 1992. s. 25.

¹³ Her citeret fra Per Jørgensen, Lisbeth Steen-Pedersen og Else Trangbæk, *Idræt og historie*, Teknisk Forlag 1986.

¹⁴ Analyser af danske forhold i 1930'erne og 1980'erne understøtter denne hypotese. Trangbæk, Else, *Dansk idrætsliv*. Gyldendal 1995. Bd. I s. 152-155 og Bd. II s. 145-149.

¹⁵ Testrup Højskole, *jubilæumsskrift 1866-1891*. s. 13.

¹⁶ Højskolebladet 7/1 1887 - artikel om KKG skrevet af Poul Bjerre.

¹⁷ Paul Petersen, *Meddelelser* 1886. s. 3.

¹⁸ Hargreaves, Jennifer, *Sporting females*. London 1994. s 209-234 samt Trangbæk, Else, *Olympiske Lege - et forhindringsløb for kvinder. I: Hurtigere Højere Stærkere. Den olympiske flamme mellem myte og virkelighed, Idrætshistorisk Årbog 1988, DUO 1988 s.91-100.*

¹⁹ Simri, Uriel, *Women at the Olympic Games*, Israel 1979, s. 13

²⁰ Citeret fra en græsk avis i Vort Land 29. april 1906.

²¹ Nationaltidende den 3. maj 1906

²² Citeret fra en græsk avis i Politiken den 4. maj 1906

²³ Daily Mail den 21. juli 1908

²⁴ The Queen - The Lady's Newspaper 18 juli 1908

²⁵ Daily Mail den 21. juli 1908

²⁶ Københavns Skøjterløberforeningshistorie 1869-1944. København 1944. s. 11

²⁷ Københavns Skøjterløberforeningshistorie 1869-1944. København 1944. s. 18

²⁸ Citaterne om roning er fra Ankerdal, Steen, *På vandet, Dansk roning i hundrede år.*, Udgivet af Dansk forening for Rosport , 1987 s. 40-41

²⁹ Hargreaves, Jennifer, *Sporting females ...* s. 210

³⁰ Hargreaves, Jennifer, *Sporting females....s.* 212-213

³¹ Poulsen, Anne Lykke og Ole Skjerk, "*Hvad vil Damerne egentlig?*" *Kvindeidrætsdiskussionen i DIF 1932-34*, Speciale på Københavns Universitet, Humanistisk hovedfag i Idræt, 1996.

³² Poulsen, Anne Lykke og Ole Skjerk, "*Hvad vil Damerne egentlig?*" ...

³³ Hansen, Jørn, afsnittet : Den moderne idræt: I: Trangbæk, Else et. al, *Dansk Idrætsliv.*, Gyldendal 1995, Bd. 1 s. 24-26

³⁴ Christiansen, Preben, *De Danske Skytte-, Gymastik- og Idrætsforeninger 1861-1971.* Overbestyrelsen for De danske Skytte-, Gymastik- og Idrætsforeninger, København 1971

³⁵ Coubertins åbningstale den 29. maj 1925 ved den olympiske kongres i Prag, her citeret fra: Pierre de Coubertin. *Den olympiske dé. Taler og artikler*, udg. af Det lille forlag 1996 (udvalg og indledning af Claus Bøje og Søren Riiskjær, Idrætsforsk)

³⁶ Trangbæk, Else, *Kvindeidræt - er der grænser for vækst? I: Kvinder og hård fysisk træning*, Udgivet af Danmarks Idræts-Forbund og Center for Idrætsforskning, DIF 1995

Kvindens idrætsvaner og hverdagsliv

v/ Forskningsadjunkt, ph.d. Laila Ottesen

For at forklare og forstå kvinders idrætsdeltagelse i dagens Danmark er det nødvendigt at anvende forskellige videnskabelige perspektiver og forskellige videnskabelige metoder eller håndværk.

Hvem dyrker hvad?

Idrættens egne organisationer registrerer, hvor mange medlemmer de har og hvor mange udøvere, der dyrker hvilke idrætsgrene. Organisationernes registreringer er dog behæftet med nogle måleproblemer, dels er der adskillige dobbelte medlemskaber, og dels er der udøvere, der dyrker flere idrætter. En stor mangel ved denne slags målinger er desuden, at de foretages isoleret fra udøvernes sociale virkelighed. Der spørges godt nok til deres køn og alder, men ellers ikke til udøvernes baggrund og hverdagsliv. Man får altså et indtryk af, hvor mange der dyrker hvilke idrætsgrene og dermed også hvilke idrætsgrene, der er mest populære for henholdsvis mænd og kvinder, men hvem disse idrætsudøvere er, bliver man ikke klogere på!

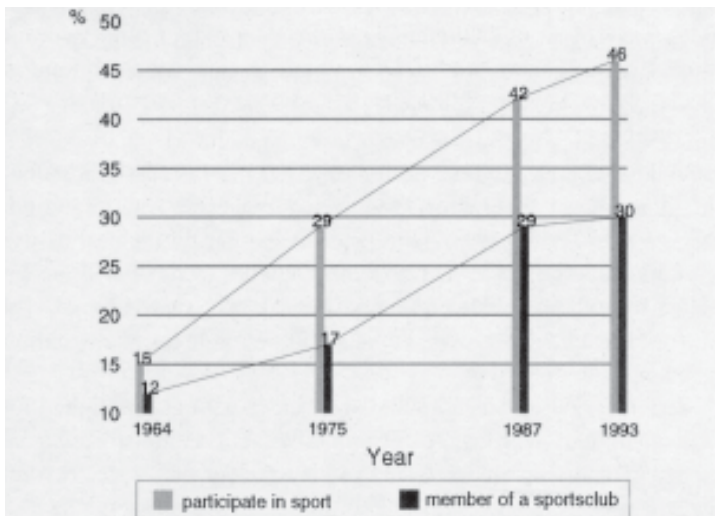
Siden 1960'erne har staten også registreret danskernes idrætsvaner, idet Socialforskningsinstituttet (SFI) har foretaget en række dataindsamlinger blandt andet om danskernes levevilkår og om deres kultur- og fritidsvaner, hvori også indgår danskernes idrætsdeltagelse. SFI har foretaget disse dataindsamlinger i 1964, 1975, 1987 og 1993. Den videnskabelige baggrund for Socialforskningsinstituttets målinger findes i den kvantitative sociologi, hvor man, med et ønske om at se på hvordan velfærdssamfundet fungerer, kobler kultur- og fritidsvaner med

de såkaldte socialgrupper. Med socialgruppebegrebet når man videre ud i idrætsudøvernes hverdag end de mere simple registreringer af hvor mange der dyrker hvad. Med socialgruppebegrebet får man blandt andet også registreret skole- og erhvervsuddannelse, beskæftigelse og position, indkomstniveau og geografisk placering. Med disse kvantitative data får man altså først og fremmest overblik over og viden om idrættens udbredelse set i sammenhæng med levevilkårene.

Socialforskningsinstituttets undersøgelser af de voksne danskeres sports- og motionsdeltagelse giver en enestående chance for at se forandringer og kontinuitet over et tidsforløb på ca. 30 år. Idrætsforsker Søren Riiskjær har i en række publikationer bearbejdet og analyseret SFI's data, og på baggrund heraf kan man tegne et rids over danskerne's idrætsvaner i de sidste 30 år¹. De følgende ændringer er dermed sket over den sidste generation, det vil sige for dem der var børn i 1960'erne, og som nu er blevet voksne samt for deres forældre, som nu er blevet lidt "ældre". De vigtigste forandringer, der kan registreres i SFI's data, er følgende²:

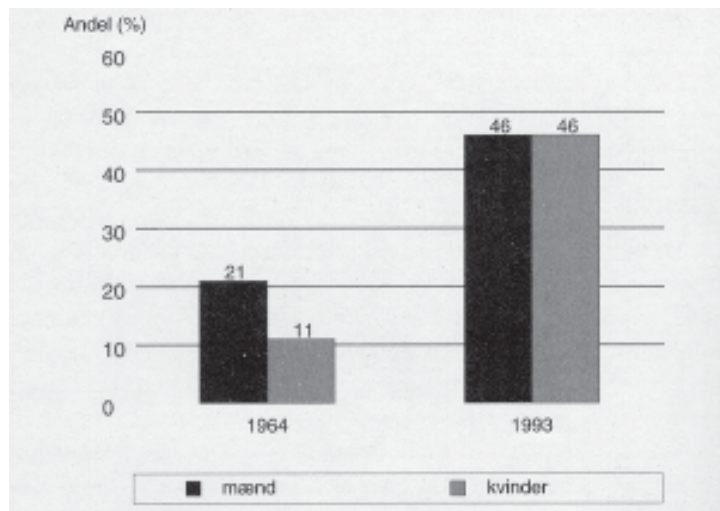
- Kvinders sportsudøvelse er mere end fire-doblet
- Ældre over 66 år har ti-doblet deres sportsudøvelse
- Den samlede sportsdeltagelse er tre-doblet
- Antallet af idrætsgrene er mange-doblet

Fig. 1

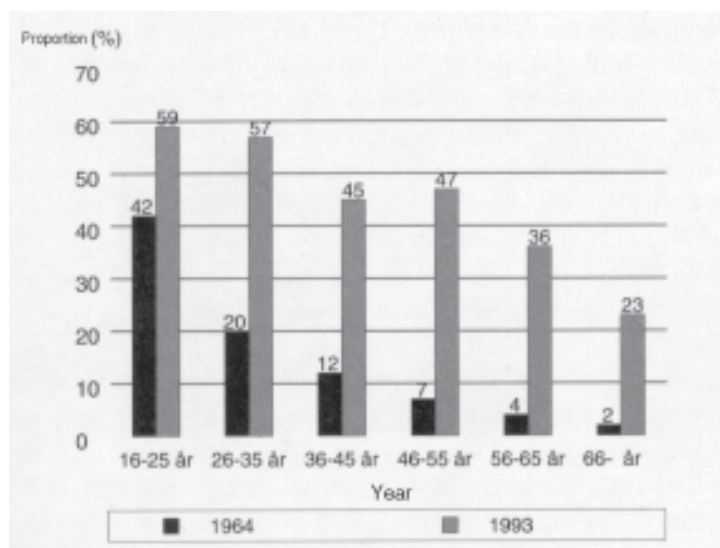
Andelen af den voksne befolkning, der dyrker sport/motion 1964-1993

Fig. 2

Andelen af den voksne befolkning, der dyrker sport/motion, fordelt efter køn.

Fig. 3

Andelen af den voksne befolkning, der dyrker sport/motion, fordelt efter alder.

På de tre ovenstående figurer kan tallene tolkes umiddelbart. Ifølge disse data dyrker flere og flere kvinder sport og motion, både mænd og kvinder fortsætter med at dyrke idræt hele livet igennem, og idrætsudøvelse er en vigtig del af halvdelen af den voksne befolknings hver-

dag. Ses der lidt mere grundigt og kritisk på disse data, bliver informationsmængden både større og de ubesvarede spørgsmål flere. Det gælder f.eks. når der ses nærmere på kvindernes idrætsvaner.

Med hensyn til kvinders idrætsdeltagelse i de sidste 30 år er der sket markante forandringer, ikke kun i forøgelsen af antal idrætsudøvere, men også i hvilke idrætsgrene og organisatoriske sammenhænge kvinderne dyrker idræt. Men hvor der i SFI's data kan registreres en fire-doblet fremgang fra 1964 til 1993, så er det ikke uden problemer at tolke således. SFI spørger nemlig folk lidt forskelligt. I undersøgelsen fra 1964 spørges der: "Dyrker De sport?", i 1975: "Dyrker De sport (motion)?" og i 1987 og 1993: "Dyrker de sport eller motion?"³

Andre undersøgelser, som det fremgår af Else Trangbæks artikel i denne bog⁴, viser, at der før 1964 tilsyneladende har været en større andel kvinder, ca. 30%, der var idrætsaktive end de 11%, der svarer at de dyrker sport i 1964. Det vi kan tillade os at tolke er således ikke, at kvinders idrætsdeltagelse er fire-doblet, men at kun 11% af de idrætsaktive kvinder i 1964 opfattede, at det de dyrkede var "sport". De der dyrkede gymnastik og motionsidræt tænkte det sandsynligvis ikke som værende "sport". Så måske er kvindernes idræts/sportsdeltagelse ikke steget mere end mændenes? Denne forskel i opfattelsen af, hvad det er, man dyrker, antyder også de andre karakteristiske træk ved kvinders idrætsmønstre, dels at de dyrker andre idrætter end mænd, med gymnastik og håndbold som de største, dels at de dyrker idræt i andre organisatoriske sammenhænge.

Et væsentligt karakteristikum har tilsyneladende ikke ændret sig, meget tyder på at mænds og kvinders idrætsmønstre stadigvæk er forskellige, men på en anden måde end tidligere. Og hvorfor nu det? Vi har i efterkrigstiden oplevet store samfundsmæssige forandringer og siden 1970'erne haft en periode, hvor vi på næsten alle områder formelt har opnået ligestilling mellem mænd og kvinder. Men på trods af den formelle ligestilling har de samfundsmæssige forandringer tilsyneladende ikke betydet, at mænds og kvinders hverdagsliv er blevet ens.

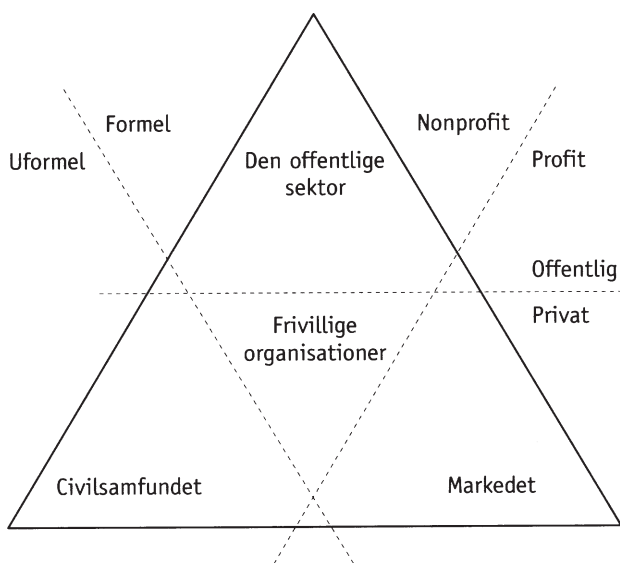
Samfundets forandring og husmorrollen der forsvandt

For at afdække forandringer og kontinuitet i idrætsvanerne som beskrevet i ovenstående, er det nødvendigt at ty til en række andre sociologiske og etnologiske perspektiver. Først og fremmest er det nødven-

digt at koble ændringer i idrætsvanerne med ændringer i “samfundet”.

De sidste hundrede års samfundsmæssige forandringer kaldes for modernitetens gennembrud eller for realiseringen af det moderne samfund. Bag disse betegnelser gemmer der sig analyser af en lang række ændringer både på et samfundsmæssigt og et individuelt plan. Der er tale om økonomiske, teknologiske og kulturelle forandringer, der har forandret hverdagslivet på såvel arbejdsplads som i hjemmet og i fritiden. Nogle forskere taler om, at vi er blevet kulturelt frisat og har brug for en ny nødvendig refleksivitet, da vores valgmuligheder er større end nogensinde før. Af og til udlægges dette som om, det enkelte menneske har uendelige valgmuligheder, hvad vi naturligvis ikke har, da vi altid bærer rundt på en livsform, habitus, “kulturel arv” eller socialisering. Det vil føre for vidt i denne sammenhæng at gå dybere ned i de forskellige forandringer og de forskellige forklaringer herpå. Men for en mere præcis forståelse af ændringernes karakter, kan man f.eks. se på de sociologiske studier af velfærdssamfundet og bruge begreberne fra V. Pestoff, der i sin trekantsfigur taler om stat - marked - civilsamfund⁵.

Fig. 4

Der er sket ændringer i den danske stats forhold til andre stater, især efter EU medlemskabet, og der er sket ændringer i statens forhold til sine borgere. Der er sket tilnærmelser til en ligestilling for de to køn i de lovgivningsmæssige forhold mellem stat og borger, blandt andet

med Kildeskatteloven, hvor kvinderne blev skatteborgere ligesom mændene. Den offentlige sektor er blevet udbygget og er blevet arbejdsplads for især mange kvinder.

Der er sket store ændringer i arbejdsmarkedsforholdene og på hele varemarkedet. Industri- og servicesektoren er i dag større end landbrugssektoren, det manuelle og kropslige industriarbejde er forsvindende, mens der via overenskomsterne er sikret kortere arbejdstid og mere ferie. Meget af lønarbejdet har i denne generation ændret karakter i retning af langt større fleksibilitet. På det faglige område er der ligeledes sket tilnærmelser mellem kvinders og mænds arbejdsforhold, i teorien er der indført lige løn for lige arbejde. Og arbejdstidsmæssigt er der sket en udligning mellem mænd og kvinders arbejdstid, så kvindernes deltidsarbejde er afløst af fuldtidsarbejde, og den hjemmegående husmor er kommet ud på arbejdsmarkedet. Samtidig med de arbejdsmæssige forandringer er der også sket i civilsamfundet, som kort sagt rummer den organisering, som mennesker får deres hverdag til at hænge sammen med. Vi taler her om et spektrum fra frivillige organisationer til løse netværk og familien. Den største ændring i familien er uden tvivl, at kvindernes erhvervsfrekvens stiger eksplosivt, hvilket kan aflæses i tiåret fra 1974 til 1985, hvor andelen af hjemmegående småbørnsmødre falder fra 43% til 8%⁶. Mønstret med manden som forsøger og husmoren som forvalter/husholder forsvinder til fordel for begge køn som forsørgere, fra en supplementær til en komplementær arbejdsdeling. Vi har perioden, som det siges i en af SFIs publikationer⁷, hvor “husmorrollen forsvinder”, men det interessante er, at husmoren ikke forsvinder!⁸. Hvordan kan det nu hænge sammen?

Tilsyneladende har ens arbejdsmæssige mønstre i arbejdslivet for mænd og kvinder ikke skabt ens “arbejdsmæssige” mønstre i familielivet og heller ikke i fritidslivet. Inden vi graver videre i denne problematik om sammenhængen mellem arbejds-, familie- og fritidslivet - og livsformerne - skal vi se nærmere på de forandringer som sporten/idrætten har undergået.

Hvad er sport? – en strukturel model

De store samfundsmæssige forandringer har også betydet ændringer i idrætten, men ikke fordi der er tale om en kausal virkning. For det

første, er der strukturelt set en sammenhæng mellem arbejds-, familie- og fritidsliv så basale forandringer i den ene sfære vil betyde tilpasninger i de andre sfærer. For det andet, har sporten som fænomen opnået en udbredelse som aldrig før; sport er ikke længere bare en frivillig fritidsaktivitet for en lille del af befolkningen og sporten er blevet både et offentligt anliggende og en markedsorienteret forretning (se trekantmodellen). For det tredje, er fornyelse og dermed forandring afgørende i den del af sporten, hvor konkurrencen er udgangspunktet og derfor vil alle nye midler tages i brug (hvis reglerne tillader det eller det ikke opdages) i en uendelig søgen efter sejre og rekorder.

Sport er ikke bare sport, selv inden for sporten er der store forskelle. I Kvindemuseets udstilling, såvel som i hele denne antologi, bruges sport og idræt nærmest som synonyme. For en mere præcis forståelse af hvad sport egentlig er, er det nødvendigt at arbejde med en sportsmodel. Sporten kan i en teoretisk model opdeles i to hovedkategorier. Den første kategori er: 1) konkurrencen i form af kamp-mod-sig-selv, og den anden er 2) kampsport i form af kamp-mod-andre, som kan opsplittes i to forskellige underkategorier: a) holdkamp og b) en-mod-en-kamp⁹. Når der i Kvindemuseets udstilling fortælles om de tre idrætsgrene atletik, gymnastik og håndbold er det netop fordi de repræsenterer nogle forskellige varianter af sporten, og fordi kvinderne har og har haft meget forskellige vilkår i disse tre idrætsgrene.

Atletik består af flere discipliner, men fælles for dem alle er, at de handler om "konkurrencen med sig selv" og mod et "tal", netop derfor findes betegnelsen c-s-g-idræt, som dækker over idrætter, hvis resultater kan måles og vejes i centimeter, sekunder og gram. De er individuelle sportsgrene, hvor man konkurrerer mod andre og ikke i konkurrencesituationen tilpasser sin aktivitet til sine konkurrenter, men hvor det kun gælder om at udnytte sine egne ressourcer rigtigt. Hvor det gælder om hele tiden at finde nye måder at udnytte sine evner for at sætte nye rekorder eller i det mindste slå sine egne rekorder. Grænseoverskridelsen er normen, man vil overskride egne grænser, og de grænser andres rekorder udgør med alle midler, men regler og reglementer sørger for at ikke alle nye midler er eller bliver tilladte. Eksempelvis er teknologiske forbedringer hele tiden under udvikling og mange af disse accepteres, mens dette ikke gælder for doping.

Gymnastikken er en paraplybetegnelse for mange forskellige slags gymnastiske discipliner. Der er både sportificeret og individuel gymnastik som Kvindelig Idræts Gymnastik og Rytmask Sports Gymna-

stik, hvor der er lighedsstræk med atletikken og opvisnings- og motionsgymnastik, hvor der er helt andre ting på spil. Konkurrencegymnastikken er, som atletikken, en “konkurrence med sig selv” og mod et “tal”, nemlig en karakterskala, hvor æstetik via et reglement er blevet gjort målbar.

Håndbold er en tredje variant, en “holdkampsport”, hvor det handler om at spille med og mod et modstander hold. I holdsport skal et team kunne fungere sammen og samlet forholde sig til modstanderne. Samtidig består holdet af individer, der skal kunne noget på egen hånd og anvende/tilpasse denne kunnen overfor en modstander, som skal udfordres og som udfordrer en. I holdsport er man skiftevis angriber og forsvarer, og reglerne sørger for, at forsvaret er stærkest. Angrebet må derfor hele tiden udtænke nye måder at bryde igennem dette på. Anja Andersen er med sin nye måde at udføre mange af spillets facetter på et godt eksempel på, hvordan holdspil hele tiden forandres, så to kampe aldrig ligner hinanden¹⁰.

Ud over konkurrencesporten/idrætten er der som nævnt også motions- og opvisningsidrætter, hvor der ikke konkurreres. Her er aktiviteten i sig selv målet, eller aktiviteten er et middel til opnåelse af profylaktiske eller ideologiske mål.

Idrættens forandring og kvinderne på banen

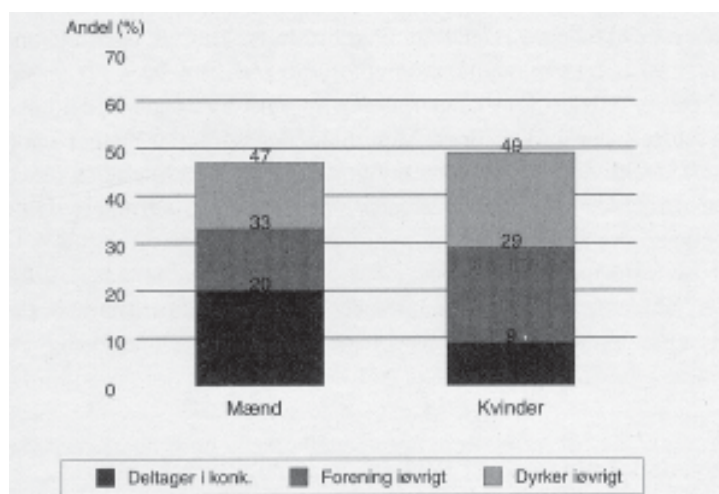
Der er nødvendigt at have en sportsmodel, som den her skitserede, for at forstå, hvad det er for forskelle der er i befolkningens idrætsvaner,. Det er i dag ikke så ligetil at koble en enkelt idrætsgren med nogle bestemte grupper af befolkningen, hverken med klasser, socialgrupper, subkulturer eller lignende. Tidligere var idrætten klasse- og livsforms-specifik, det gjaldt både de enkelte idrætsgrene og de enkelte idrætsforeninger. F.eks. var tennis og sejlsport borgerskabets idrætter, mens håndbold og gymnastik var arbejderne og bøndernes idrætter. Inden for fodbold rummedes både bønder, arbejdere og borgerskab, men disse var organiseret i klubber hver for sig, som det ses med de gamle fodboldklubber f.eks. i Århus med AGF (Aarhus Gymnastik Forening) for borgerskabet og AIA (Arbejdernes Idrætsklub i Aarhus) for arbejderne. I dag er det ikke så enkelt, selv om der naturligvis stadig er reminiscenser af tidligere tiders opdeling f.eks. i sejlsport, så er mange idrætsgrene i dag ikke forbeholdt bestemte befolknings/socialgrupper.

Det der i dag gør en forskel er, hvordan man dyrker sin idræt, og hvem man dyrker sin idræt sammen med. Dette skred, fra et mere "klassespecifikt" mønster af idrætsvaner til et mere "kulturspecifikt" mønster af idrætsvaner, uddybes nærmere i de sidste afsnit, men er vigtigt at medtænke i forståelsen af idrættens forandring.

Det er et faktum, uanset hvordan det er blevet undersøgt og målt, at kvinders idrætsdeltagelse er steget i et eller andet omfang, at flere ældre fortsat dyrker idræt, at hele befolkningen dyrker mere idræt, og at der er blevet langt flere idrætsgrene at vælge mellem end tidligere. For at få lidt bedre hold på denne udvikling, kan man igen bruge trekantsmodellen¹¹.

Idrætten i denne periode er præget af en række forskellige parallelle tendenser. Kvinders idrætsdeltagelse er organisatorisk forskellig fra mænds, idet deres deltagelse i foreningernes konkurrence- og turneringsidrætsgrene er væsentlig mindre end mændenes, som det fremgår af nedenstående figur¹²:

Fig. 5

Andelen af mænd og kvinder, der dyrker idræt regelmæssigt, fordelt efter aktivitetsmåde.

Som det også ses af figuren, er kvinders deltagelse i idrætsforeningerne generelt ikke væsentlig mindre end mændenes, mens procentvis flere kvinder end mænd dyrker idræt uden for foreningsregi, det der kaldes

“iøvrigt”. Dette “iøvrigt” kaldes ofte misvisende for uorganiseret idræt, ligesom det ofte i idrætspolitiske debatter overses, at der bag dette “iøvrigt” gemmer sig flere former for organisering. Der er hele det kommercielle eller markedsorganiserede spektrum af idrætstilbud: Motions- og fitnesscentre, danseskoler og rideskoler, hvor langt størsteparten af kunderne er kvinder. Der er de offentlige tilbud (gratis eller med brugerbetaling) især svømmehaller. Og så er der et bredt udvalg af frivilligt organiseret, men offentligt støttede tilbud fra aftenskoler til idrætsforeninger. Især har idrætstilbudene i aftenskoleregi (efter Fritidslovens indførelse i 1968), tiltrukket rigtig mange kvinder til motionsgymnastik, yoga, afspænding, mor-barn gymnastik, aerobic, m.v. Idræt “iøvrigt” (uden for foreningsregi) er af SFI målt til i perioden, at være steget fra 3% til 16 %, altså (med den målemæssige usikkerhed taget i betragtning) omkring en fem-dobling og er hermed blevet et idrætsmønster af betydning, selv om der stadig er dobbelt så mange, der dyrker foreningsidræt (se figur 1). Denne “iøvrigt” kategori rummer endelig også en form for organisering, der rettelig burde hedde selvorganiseret idræt, fordi dens særlige kendetegn er, at udøverne selv organiserer idrætten, og de benytter ikke andet end offentlige tilgængelige faciliteter som gader, parker, stier, veje, skove, skate-ramper m.v. eller private områder som egen dagligstue eller egen tennisbane. Selvorganiseret idræt dækker dermed også over et bredt spektrum af idrætsaktiviteter og sociale forskelle samt over forskellige netværksmønstre fra den individuelle motionsløber til grupper, der selv finder sammen og organiserer deres idræt. Også indenfor denne gruppe finder vi uden tvivl mange kvinder.

Kigger vi atter på fig. 5, hvor der i kvinders foreningsdeltagelse viser sig en ringere grad af konkurrence- og turnerings deltagelse end mændenes, udlægges dette ofte som om kvinder ikke er konkurrence- og turneringsmindede eller interesserede. Sådant en tolkning skal man dog være uhyre varsom med, da SFI undersøgelserne ikke har spurgt hertil. Måske er det nærmere turneringsformen, som kvinderne af helt andre årsager vælger fra.¹³

En organiseringsform, som mange kvinder har valgt i de senere år, er, hvad vi kunne kalde “ad-hoc” eller “event” organiseringer som kvindeløbene, Tøserunden mv.¹⁴ Disse er samtidig arrangementer, som de frivillige idrætsforeninger organiserer for de selvorganiserede for at tjene penge til foreningernes egne aktiviteter og udøvere. I mange af disse ad-hoc organiserede motionsløb og marathonløb ses (blandt an-

dre) en ny gruppe idrætsudøvere – som kan findes i alle aldersgrupper, også i de aller ældste aldersgrupper – et fænomen som man kunne kalde for elite-motionister. Det vil sige motionister, der bruger lige så meget tid på idræt som eliteidrætsudøvere, som træner og hele tiden vil forbedre sig for at blive bedst blandt ligestillede. Den traditionelle opdeling af idrætsudøveres i elite og bredde holder ikke længere, vi bør også tale om et spektrum af elite- og breddemotionister. Hvordan man dyrker sin idræt og på hvilket niveau er ikke længere givet. Selv om der selvfølgelig er tale om en motions-elite, som ikke er rekrutteringsbasis for den traditionelle og statsstøttede eliteidræt som i Team Danmark regi eller den kommercielle eliteidræt som i professionel fodbold.

Men at der er kvinder, der også gerne vil dyrke eliteidræt, giver både Kvindemuseets udstilling, interviewene i denne bog og især det kvindelige håndboldlandsholds store succes i de senere år nogle kraftige vink om. Der er ingen tvivl om, at eliteidrætsloven og oprettelsen af Team Danmark har betydet en styrkelse af den kvindelige eliteidræt. Især har Team Danmarks krav om, at de enkelte idrætsforbund udformer strukturerede eliteidrætsuddannelser været en gevinst for de kvindelige udøvere. Godt nok stiller eliteidræt i dag krav om et stort tidsforbrug, en kraftig regulering af hverdagen og en meget bevidst prioritering af aktiviteter, men samtidig støttes den enkelte udøver i at få uddannelse, hverdagsliv og idrætskarriere til at hænge sammen¹⁵.

Det er ikke mærkeligt, at det netop er i håndbold, at de danske idrætskvinder har succes. Man kan sige, at de enkelte idrætsaktiviteter eller idrætsgrene har kønsprofiler. Ifølge SFI's data er aktiviteter som aerobic, gymnastik, svømning, ridning og yoga/afspænding domineret af kvinder, mens badminton, fodbold, jogging, sejlsport, skydning og tennis domineres af mænd. I håndbold, golf og folkedans er fordelingen lige¹⁶. De idrætsgrene kvinder søger frem for andre er især de to idrætsgrene, der er valgt til Kvindemuseet udstilling – håndbold og gymnastik, hvorimod atletik er en meget lille idræt. Og dog, hvor håndbold og gymnastik altid har haft en stor bredde og især håndbold også en elite, der kan klare sig internationalt, har atletik egentlig altid kun haft en eliteorienteret udøverskare og ingen rigtig bredde. Men regner man motionsløb og de mange elitemotionister med til atletik, så har denne idrætsgren i de senere år faktisk fået mange breddeudøvere. De mest populære organiserede idrætsgrene i dag for kvinder er, i den nævnte rækkefølge¹⁷:

- Gymnastik
- Håndbold
- Svømning
- Ridning
- Badminton
- Fodbold
- Tennis
- Golf

Men her ud over kommer den selvorganiserede og anden organiserede idræt, hvor kvinderne også er at finde i et stort antal. Hvorfor det netop er de ovenstående idrætsgrene, og hvorfor kvinder netop vælger de former for organisering, kan kun forstås, hvis man ser på sammenhængen mellem idrætsvaner og hverdagsliv.

Idrætten i kvinders hverdag

Det er blevet pointeret, at de tilsyneladende mere ens arbejdsmønstre for mænd og kvinder ikke har skabt ens "arbejds-mæssige" familiemønstre/roller. At husmorrollen er forsvundet, men ikke husmoderen. At mænds og kvinders idrætsmønstre stadig er forskellige, selv om de er forskellige på en anden måde end tidligere! Hvorfor er det sådan?

For at få hold på problematikken omkring sammenhængen mellem arbejds-, familie- og fritidsliv, kan en inddragelse af de etnologiske/sociologiske livsformsbegreber være givende¹⁸.

Med livsformsbegreberne slås det fast, at danskerne har forskellige kulturer der selv om de ikke er særlige synlige, præger den måde, vi lever og tænker vort liv på. Med den Højrupske livsformsanalyse kobles arbejdslivet (ens job, uddannelse, indtægt, position) med familielivet (hvordan man organiserer sin hverdag, og hvem der gør hvad i hjemmet?) og fritidslivet (hvem vil man gerne være sammen med, og hvad vil man gøre i sin fritid?). Man skaber hermed et helhedsperspektiv på den enkeltes hverdagsliv, der ikke bare registrerer, hvad man gør, som eksempelvis hvem dyrker hvilke idrætter, men også medtænker folks egne opfattelser af det, de gør. Det er nemlig ikke de enkelte gøremål, vi fylder vores hverdag med, der er afgørende, det viser sig jo tydeligt i det faktum, at ca. halvdelen af den voksne befolkning dyrker

idræt, men at de samtidig gør det meget forskelligt. Med livsformsanalysen er det måden, hvor på man dyrker sin idræt, der tæller og hvilken plads man giver idræt i sin hverdag, samt hvem man vil dyrke idræt sammen med, der er det essentielle¹⁹.

I livsformsanalysen tales der om fem forskellige livsformer: Lønarbejderlivsformen, husmorlivsformen, den selvstændige livsform, karrierelivsformen og baglandslivsformen. Disse kan altså forstås som forskellige kombinationer og sammentænkninger af arbejde-, familie- og fritidsliv. Når man skal forstå de nye mere kulturspecifikke idrætsvaner, er der ikke tale om et frit valg på alle hylder, men tværtimod et valg ud fra de livsformsmæssige opfattelser, vi er opdraget med. Denne baggrund fortæller én, hvilke idrætsgrene der er de "rigtige", og hvilken måde der er den "rigtige" at dyrke idræt på. Livsformsanalysen gør os i stand til at forstå de kønsspecifikke forskelle, som hvorfor kvinder vælger bestemte idrætsgrene og bestemte former for organisering.

Der er med livsformerne ikke tale om kasser, som folk skal passe til og puttes ned i, livsformerne er teoretiske (idealtypiske) begreber, der kan forklare nogle sammenhænge og nogle forskelle. Som kan sammentænke de samfundsmæssige og idrætsmæssige forandringer, men som ikke nødvendigvis passer præcist på alle. Det er som med klassebegrebet en måde at forstå folks samfundsmæssige placering på, og ikke noget den enkelte person er. Samtidig er der naturligvis også tale om mange variationer, så de følgende billeder af livsformerne og idrættens mulige plads i kvindernes hverdag er stereotype.

Lønarbejderlivsformen og husmorlivsformen skal ses i sammenhæng, da dette er livsformer, som historisk set hænger sammen med manden som lønarbejder og forsørger af hele familien og kvinden, som var husholder og husmoder. Med tidens forandringer og krav om fleksibilitet (fleksibel arbejdstid, konstant efteruddannelse, nedbrydning af faggrænser, individuelle løntillæg m.m.), følger også et krav om et familie- og fritidsliv, der kan harmonere med denne fleksibilitet. Med kvindernes indmarch på arbejdsmarkedet som fuldtidslønarbejder kunne man forestille sig, at husmoren forsvandt og indkom den kvindelige lønarbejder, men sådan forholder det sig ikke helt. Der er naturligvis kvinder, der er bærere af en lønarbejderlivsform, og nogle der er bærere af en husmorlivsform, men langt de fleste kvinder kan kun forstås som en kombination af disse to livsformer. I lønarbejderlivsformen er der et skel mellem arbejde og fritid, og det er i fritiden, man lever det gode liv. Man er overenskomstmæssigt ansat og sælger

sin arbejdstid, man er solidarisk med sine kollegaer. Selvfølgelig er et meningsfuldt veludført arbejde ikke en modsætning, arbejdet må blot ikke fylde hele hverdagen og livet ud. Når kvinder med en lønarbejder og husmorlivsform først har passeret sit fuldtidsarbejde og lagt transporten oveni, så venter familielivet med børn, indkøb, madlavning, husarbejde, tøjvask og hjemligt samvær. Med en lønarbejderlivsform vil de fleste af de opgaver blive betragtet som noget træls arbejde, der blot skal overstås, med en husmorlivsform vil enkelte, f.eks. børnene og madlavningen eller alle disse gøremål, være vigtige og meningsfulde. Så selv om den hjemlige arbejdsdeling mellem mand og kvinde har ændret sig, er det oftest mændene, der "hjælper til" og kvinder, der tager ansvaret og organiserer familiens hverdag.

Kigger vi nærmere på fritiden, er der tale om det, der bliver tilovers, når arbejde og familie har fået sit. Fritiden er den del af hverdagen, der er størst mulighed for at "manipulere" med, men brugen af fritiden og idrættens plads heri skal naturligvis også ses i sammenhæng med kvindernes livsforløb, hvor det især er tilstedeværelsen af ikke-skolesøgende børn, der "binder" kvindernes fritid²⁰.

Der er forskellige strategier, som kvinderne tager i brug. Inden der er børn i familien dyrker kvinderne (pigerne) langt hen ad vejen den organiserede foreningsidræt, hvor faste træningsdage og tidspunkter ikke er noget problem. Når der kommer børn i familien kan kvinderne helt vælge at stoppe (hvilket var almindeligt tidligere) eller ændre deres idrætsdeltagelse, så den bliver mere fleksibel. Kvinderne bliver forbrugere, der køber sig til en times idræt i de lokalt beliggende idrætsgrene/tilbud, hvor dette er muligt, eller når det kan passe ind i den øvrige families fritidsmønster tager de sig en tur i svømmehallen eller løber sig en tur. Dermed fremkommer et ad-hoc idrætsmønster, der også fortsætter når børnene bliver større, fordi de skal følges til idræt og mor skal se på. Idrætsmønstrene er blandt andet karakteriseret af: Lokal nærhed, minimalt tidsforbrug, tilpasning til familielivet, nogen at følges med, samt eventuelt noget familien kan være fælles om i fritiden.

Karrierelivsformen og baglandslivsformen skal ses i sammenhæng, da de historisk set hænger sammen på samme måde som lønarbejder og husmorlivsformen. Det var manden, der gjorde karriere, og kvinden der som en sparringspartner tog sig af at skabe det "bagland", som var passende for mandens karriere²¹. Med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet er der også kommet mange kvinder, der realiserer en karrierelivsform såvel som der er nogle, der bærer træk af begge livs-

former (selv om det er svært). Karrierelivsformen rummer formelt set også et skel mellem arbejde og fritid, men i modsætning til lønarbejdslivsformen er det arbejdet, der er det centrale. Det er ikke arbejdstid, man sælger, men kvalifikationer eller viden, i praksis færdiggør man opgaver og hænger sig ikke i arbejdstiden. Man er derfor mere værd, jo mere unik ens viden og færdigheder er, og derfor er det vigtigt hele tiden at udvikle sig. Man har derfor heller ikke arbejdskammerater, men kollegaer der samtidig er ens konkurrenter. Rutinearbejde er det værste, man ved, arbejdsopgaverne skal være udfordrende og give muligheder for, at man kan meritere sig og/eller avancere. I forhold til job er man globalt mobil, og er det bedste tilbud i Brussels eller New York, så rejser man dertil, indtil et nyt tilbud dukker op.

I baglandslivsformen er opgaven at støtte, opbygge og præsentere familien for andre i miljøet. At sørge for at børn, hjemmets indretning, madlavningen og man selv fremtræder præsentabel, så kollegaer kan tages med hjem til middag med kort tids varsel. Familien inddrages således i de arbejdsmæssige sammenhænge. Bærere af baglandslivsformen finder det uhyre meningsfuldt og udfordrende, at sørge for at baglandets kvalitet er tilstede.

Fritiden bruges til at styrke ens arbejdsmæssige forbindelser, kvalifikationer og præstationer eller som restitution. Den sport, man dyrker, er ikke det, der tilfældigvis er tættest på, hvor man bor. Derimod er det vigtigt at dyrke de rigtige idrætter, hvor man træffer helt bestemte (signifikante) andre mennesker, der kan blive til gode forbindelser, som man arbejdsmæssigt har noget tilfælles med. Man er derfor også idrætsmæssigt mobil, man dyrker ofte flere idrætsaktiviteter, da arbejdslivets specialisering kontrasteres af et ideal om mangfoldighed i fritids- og idrætslivet. At spille bridge, tennis og ride samtidig med at man er interesseret i teater, musik og kunst er karakteristisk for disse livsformer. Det at holde sin krop fit betragtes som et arbejdsmæssigt fortrin, og som udtryk for at man er præsentabel.

Kvinder, der er bærere af baglandslivsformen, kan prioritere tid til sig selv og planlægge forskellige idrætsaktiviteter på alle tider af dagen, men ser som i husmorlivsformen sig selv som den, der holder sammen på mand, børn og hjem. Hun tilrettelægger derfor sine aktiviteter, så det ikke virker forstyrrende for familien. Derfor er fleksible tilbud om dagen noget disse kvinder kan benytte sig af. Kvinder, der bærer en karrierelivsform, vil have et idrætsmønster, der er karakteriseret af at være mobilt, fler-disciplinært, omhyggeligt valgt, sam-

men med arbejdskolleger og vil være det, der er passende i miljøet f.eks. golf, tennis, ridning eller sejlsport. Aktiviteterne kan foregå i foreninger, hvis disse er tilstrækkeligt lukkede og eksklusive, så man omgås de rigtige mennesker.

I den selvstændige livsform er der ikke noget (teoretisk) skel mellem arbejde og fritid, istedet er der tale om et dagsværksbegreb, hvor arbejdsopgaverne gøres færdige, f.eks. skal dyrene fodres, når de er sultne. Tiden imellem og efter arbejdsopgaverne opfattes ikke som "fritid", tiden er altid bundet op i arbejdsprocessen. Man kan godt have meget fritid i perioder, men man kan også arbejde ud i én køre. Det afhænger helt og holdent af, hvad der skal til for at man kan eje sin egen virksomhed, da det er målet i livsformen. Man vil selv have ansvaret og selv tilrettelægge arbejdet, man opdeler ikke opgaverne i rutinearbejde og spændende arbejde, alle arbejdsopgaver er lige vigtige. Hvis det er muligt indgår hele familien i produktionen f.eks. på en gård eller i en grønthandlerforretning. Der er talmæssigt ikke mange kvinder, der figurerer som ejere af egen virksomhed, undtaget herfra er f.eks. frisørsaloner, solcentre, skønhedsklinikker og fitness-centre, men der er mange kvinder, der bærer en selvstændig livsform og med den indgår som partner for en mand med samme livsform på f.eks. en landbrugs-ejendom eller en vognmandsforretning.

Fritiden vil derfor også ofte være noget familieenheden indgår i sammen eller i kønsadskilte sammenhænge, som når mændene går på jagt og kvinderne i husholdningsforeningen. Idrætten er karakteriseret af at være lokalt bundet, den dyrkes med naboer og i foreninger, hvor det sociale samvær spiller en vigtig rolle. Der er tidsstruktur, der giver mulighed for pauser midt på dagen f.eks. til at dyrke golf eller til at holde et par dage fri for at gå på jagt, når det er sæson.

Baby-joggeren

Baby-joggeren, er ikke et apparat, der får babyer til at jogge, men en slags klapvogn, der muliggør at mor kan jogge samtidig med, at babyen passes. Hermed er det muligt at forbinde børnepasning med idrætsaktivitet. Uanset livsformsmæssige forskelle er kvindernes idrætsvaner, især når de er småbørnsmødre, præget af, at de overvejende enten er kunder og brugere af købeidræt, er selvorganiseret på til-overs-tid eller gør idræt til en levevej som underviser. I foreningslivet er der

også mange kvinder, men der er ikke mange kvinder, der bruger deres organisatoriske evner som frivillige idrætsledere. Måske er det derfor at den organiserede idræt stadig har en meget stram tidslig organisering med faste ugentlige træningstidspunkter lige ved spisetid. Selv om det er svært at ændre denne struktur, så kunne fleksibilitet lette kvindernes deltagelse. Men der er ikke sket mange tilpasninger mellem kvindernes hverdag og den organiserede idræt. Der mangler nogle symbolske baby-joggere. Det vil sige tiltag, der gør det muligt for kvinder at forbinde arbejds- og familielivets krav, så de kan kombinere f.eks. familie og børn med idrætsaktiviteterne. Mange af de kommercielle idrætstilbud og aftenskolernes idrætstilbud har i højere grad forsøgt at forbinde mødrenes idrætsaktiviteter og børnepasningsproblemer med tiltag som f.eks. børnerum og mor-barn idræt. Og hele den selvorganiserede idræt er et tydeligt udtryk for, hvordan kvinder tilpasser deres idrætsliv til deres hverdagsliv.

Noter

¹ A: Riiskjær, Søren: Danskere i bevægelse - en kortlægning af danskernes motionsvaner. In: Månedskrift for Praktisk Lægegerning, 67 årg, 1989, (s.929-938).

B: Riiskjær, Søren: Danskere i fortsat bevægelse. Idrætsforsk skrifter nr.1, 1994.

C: Bøje, Claus og Henning Eichberg: Idrættens tredje vej - om idrætten i kulturpolitikken. Forlaget Klim 1994

² Bøje, Claus og Henning Eichberg: Idrættens tredje vej - om idrætten i kulturpolitikken, (s. 102-103). Forlaget Klim 1994.

³ Bøje, Claus og Henning Eichberg: Idrættens tredje vej - om idrætten i kulturpolitikken, (s. 100-101). Forlaget Klim 1994.

⁴ Se Else Tranbæks artikel: I med- og modvind.

⁵ Pestoff, Victor A.: Den tredje sektor og civilsamfundet - nogle begrebsmæssige overvejelser. In: Toft Rasmussen, Elisabeth (red): Den tredje sektor under forandring. Socialforskningsinstituttet 1996.

⁶ Christoffersen, Mogens Nygaard: Familien under forandring? SFI, publikation 168, (s.50)

⁷ Christoffersen, Mogens Nygaard: Familien under forandring? SFI, publikation 168, (s.50)

⁸ Christensen, Lone Rahbek: Hver vore veje. Etnologisk Forum 1987.

- ⁹ Ottesen, Laila: Idræt og livsformer. Ph.d afhandling , 1994.
- ¹⁰ Ottesen, Laila: Idræt og livsformer. Ph.d afhandling , 1994.
- ¹¹ Pestoff, Victor A.: Den tredje sektor og civilsamfundet - nogle begrebsmæssige overvejelser. In:Toft Rasmussen, Elisabeth (red): Den tredje sektor under forandring. Socialforskningsinstituttet 1996.
- ¹² Bøje, Claus og Henning Eichberg: Idrættens tredje vej - om idrætten i kulturpolitikken, (s. 94). Forlaget Klim 1994.
- ¹³ Ottesen, Laila: Fodboldklub, familieliv og bytteøkonomi, (s. 132-141). In: Livstykker. 12 studier af livsformer og vilkår. Red. L.R. Christensen. Kulturbøger 1989.
- ¹⁴ Madsen, Winnie Brandt: Kvinder der løber og cykler. Danmarks Idræts-Forbund, 1996.
- ¹⁵ Ottesen, Laila: Idræt og livsformer. Ph.d afhandling , 1994.
- ¹⁶ Bøje, Claus og Henning Eichberg: Idrættens tredje vej - om idrætten i kulturpolitikken, (s. 93). Forlaget Klim 1994.
- ¹⁷ Idrætsliv. Danmarks Idræts-Forbund 14/97.
- ¹⁸ A. Højrup, Thomas: Det glemte folk. Statens Byggeforskningsinstitut 1981.
- ¹⁹ I et pågående forskningsprojekt på Institut for Idræt med titlen: Idræt som kommunal velfærd, gennemfører artiklens forfatter for første gang en større empirisk undersøgelse der kobler idræt og livsformer.
- ²⁰ Ottesen, Laila: Fodboldklub, familieliv og bytteøkonomi, (s. 132-141). In: Livstykker. 12 studier af livsformer og vilkår. Red. L.R. Christensen. Kulturbøger 1989.
- ²¹ Christensen, Lone Rahbek: Hver vore veje. Etnologisk Forum 1987.

Gymnastikkens mangfoldighed

v/ *Cand. scient. Anne Lykke Poulsen og Cand. scient. ph.d. stip. Ole Skjerk*

Else Trangbæk skriver tidligere i denne antologi om nogle af kvindegymnastikkens (mandlige) pionerer. Gymnastik var allerede fra sin start den mest accepterede form for fysisk aktivitet for kvinder, og omkring 1930 fik kvinderne kvantitativt, omend ikke ledelsesmæssigt, overtaget i gymnastikken. Tiden omkring 1930'erne er derfor en betydningsfuld brudflade i gymnastikkens historie, også fordi gymnastikkens indhold forandredes og udvikledes på kvindernes præmisser. Der opstod en særlig kvindegymnastik, hvis nøgleord var rytme, harmoni og æstetik.

Den særlige kvindegymnastik

Den finske gymnastikpædagog Elli Björkstén havde på et gymnastik-kursus i 1913 vakt røre i den danske gymnastikverden, idet hun kritiserede kvindegymnastikken i Danmark for at være en kopi af mændenes gymnastik. Björkstén foreslog, at kvinderne selv skulle udvikle en ny kvindegymnastik, der i højere grad var i overensstemmelse med det særligt kvindelige. I *De Danske Skytte- og Gymnastikforeningers* blad *Ungdom og Idræt* skriver hun i 1922, at “vi Kvinder maa arbejde videre for lidt efter lidt at faa vort Fag praktisk anvendeligt og tilpasset, saa det staar i Harmoni med vort Væsen”.

Denne tankegang blev taget op af Jørgine Abildgaard og Anna Krogh, som i 1925 oprettede Snoghøj Folke- og Gymnastikhøjskole. Snoghøj var i de følgende 25 år central for udviklingen af kvindegymnastikken i Danmark. Målet med kvindegymnastikken var et nordisk kvindeideal med „en Kvindekarakter præget af Udholdenhed, Mildhed, From-

hed og Viljekraft“. Etik og æstetik var centralt i gymnastikken, der både skulle have en kropslig og åndelig effekt.

Ollerup Gymnastikhøjskole (oprettet 1920) har helt frem til i dag haft meget stor betydning for kvindegymnastikken, fordi så mange kvinder har fået deres gymnastikuddannelse der. På Ollerup underviste forstander Niels Bukh i sin videreudvikling af den svenske gymnastik – primitiv gymnastik. Det var en stærkt rationel *bevægelsesgymnastik*, som skulle smidiggøre bondeungdommens stive rygge. Bukh ændrede ikke stort på øvelserne, når kvinderne skulle udføre dem, blot blev de fritaget for de mest belastende bevægelser. I forhold til Snoghøjgymnastikkens og den særlige kvindegymnastiks æstetik og stræben efter harmoni var Ollerupgymnastikken mere kraftbetonet.

En anden kvindelig gymnastikpædagog, der prægede kvindegymnastikken i 1920'erne og 1930'erne, var Agnete Bertram, hvis æstetiske gymnastik især var udbredt i de større byers kulturradikale kredse. Gymnastikken hentede inspiration i græsk kunst, og de bløde og glidende bevægelser understregedes af de silkeagtigt lette gymnastikkjoler. Bertramgymnastikken blev også kaldt „naturlig kvindegymnastik“.

Fra kommando over klaverledsagelse til båndmusik

Indenfor den svenske gymnastik blev gymnasterne styret af gymnastiklederens kommandoer, og kommandoerne var også stadig en fast del af Ollerup- og Snoghøjgymnastikken i 1940'erne og 1950'erne. Kommandoen var livsnerven i gymnastikken, og var kommandoen slap, blev gymnastikken det også.

Musikledsagelse vandt indpas i kvindegymnastikken i løbet af 1930'erne og 1940'erne. Musikkens indførelse i gymnastikken medførte diskussioner for og imod kommandoen og musikken. Men efterhånden dominerede musikledsagelsen, og ved Landsstævnet i Esbjerg i 1976 var der ingen hold, der ikke brugte musik til gymnastikken, og langt de fleste hold brugte nu båndmusik.

Bevægelsesrepertoiret udvides med inspiration udefra

Fra midten af 1930'erne fik den danske kvindegymnastik inspiration af den tyske Medau-gymnastik. Det nye princip i Hinrich Medaus gym-

nastik var totalbevægelserne; de organiske og sammenhængende bevægelser som brød med stillingsgymnastikkens konstruerede og mekaniske øvelser. I Medau-gymnastikken udgår de rytmiske bevægelser fra hoftelæddene, og samspillet mellem gymnastik og rytmisk musik spiller en stor rolle.

I 1960'erne kom inspirationen til kvindegymnastikken især fra den amerikanske jazz og modern dance, og sammen med den ny kropsnære beklædning og den nye rytmiske musik ændrede gymnastikken påny udtryksform.

Konkurrencegymnastik

I 1960'erne skete der i Danmark en sportificering af en del af den traditionelt ikke-konkurrenceorienterede kvindelige gymnastik. Det skete først med kvindelig idrætsgymnastik, siden med den rytmiske sportsgymnastik, spring-rytme, grand prix gymnastik, sportsacro og seneste skud på denne stamme er sports-aerobic, som endnu er en meget lille idrætsgren. Begrebsmæssigt hører disse tre gymnastikformer derfor også til i kategorien konkurrencesport.

På internationalt plan har kvindelig idrætsgymnastik været på programmet siden 1928, men først fra 1952 med de discipliner som der konkurreres i i dag. I 1959 afholdtes det første uofficielle danske mesterskab i kvindelig idrætsgymnastik. Der konkurreres i disciplinerne: hest, bom, øvelser på gulv og forskudt barre.

Rytmisk Sportsgymnastik er en af de få idrætsgrene der udelukkende dyrkes af kvinder. Der konkurreres i håndredskaberne: sjippetov, bold, vimpel, tøndebånd og køller, både individuelt og i hold. Der gives karakter i forhold til øvelsernes sværhed og variation, hvorimod idrætsgymnastikkens mere akrobatiske element er bandlyst.

Hverken kvindelig idrætsgymnastik eller rytmisk sportsgymnastik er i dag talmæssigt store gymnastikdiscipliner.

Gymnastikkens mangfoldighed – gymnastikken i tal

Gymnastik er stadigvæk den idrætsaktivitet som tiltrækker flest kvinder. Danmarks Gymnastik Forbund havde i 1997 ca. 103.000 kvindelige og 28.500 mandlige udøvere. De tilsvarende tal fra Danske Gym-

nastik og Idrætsforeninger var pr. 31.12.1996 ca. 218.000 kvindelige og 66.000 mandlige gymnaster. Mange af udøverne er via deres foreningsmedlemsskab registreret i begge organisationer, hvorfor en egentlig totalopgørelse ikke er mulig.

Disse tal giver dog ikke det sande billede af, hvor mange der dyrker gymnastik, idet også aftenskolerne og aerobiccentre tiltrækker mange kvinder med deres mere uforpligtende tilbud om fysisk aktivitet.

Gymnastikken kan i dag sammenlignes med et træ med mange grene, idet de mange gymnaster dyrker en mangfoldighed af forskellige aktiviteter, som alle har deres udspring i gymnastik. Der er i de senere år kommet nye konkurrencediscipliner til, som har fået mange aktive, eksempelvis ropeskipping og spring/rytmegymnastik.

Indenfor den ikke-konkurrenceorienterede gymnastik er der ligeledes opstået nye genrer, der ofte er inspireret af moderne og etnisk dans. I gymnastikken svirrer det med begreber som dansegyrnastik, rytmisk gymnastik, motionsgyrnastik, skigymnastik, afroaerobic og aerobic, som lidt provokerende sagt kan ses som Niels Bukh gymnastik i moderne indpakning...

Et liv – en forening

Interview med Inge Nielsen, f. 1925.

På Christianshavns vold var der et reb, en slags slynge. Jeg var helt vild med den slynge, og det var utroligt, som jeg kunne slynge mig rundt og komme højt op og ned uden at slå mig, men jeg var vant til at røre mig som barn.

Jeg gik på Dronningensgades Skole på Christianshavn og var meget glad for gymnastik. De allerbedste timer i skolen var hos frk. Femmer, vores gymnastiklærerinde. I 1933 var jeg kun 8 år, men når jeg kom hjem i gården om eftermiddagen, stillede jeg alle børnene op, for nu skulle de undervises i gymnastik, de her børn. Mødrene sagde: "Hvad er det for noget?", for jeg kommanderede ret voldsomt.

Desværre måtte jeg gå ud af skolen i 7. klasse. Jeg boede hos min mormor, indtil hun blev gammel og skulle have aldersrente. Så måtte jeg selv ud og tjene til livets ophold.

Vi flyttede fra Christianshavn til Nørrebro i 1939 og kom til at bo tæt på Statens Gymnastikinstitut. Der holdt Københavns Kvindelige Gymnastikforening (KKG) til, og jeg begyndte at spille håndbold. Men det var gymnastikken, der trak, og jeg stoppede hurtigt med håndbolden og begyndte at gå til gymnastik i foreningen.

KKG

Inger Hansen var formandinde i KKG, og hun havde foreningens elitehold i gymnastik. Man skulle til optagelsesprøve for at komme ind på det elitehold, og det skulle jeg selvfølgelig prøve. Første gang gik det ikke, men anden gang lykkedes det at komme ind på eliteholdet.

“Inge Nielsen har vist gode og selvstændige lederegenskaber” hed det i den udtalelse, Inge Nielsen som 47-årig fik efter sit tre måneders gymnastikkursus på Ollerup Gymnastikhøjskole i 1973. Hun kan i 1998 fejre sit 25 års jubilæum som gymnastikinstruktør.

Til optagelsesprøven sad trænerne og lederne og kiggede på, mens man lavede øvelserne, blandt andet på ligevægtsbommen. Så blev man bedømt, og det var en stor ære dengang at komme på holdet, og jeg var mægtig glad, da det lykkedes. Vi gymnaster tænkte ikke på prøven som en konkurrence. Det var mere - hvis Inger Hansen skulle arbejde med nogle gymnaster, så skulle det være nogen, der var egnede til det. Så det var ikke solopræstationen, jeg var ude efter. På holdet syntes jeg, det var spændende med de opgaver, vi fik, og jeg gik ikke så nøje op i mig selv, når jeg lavede mine ting. Jeg kunne bare lide at lave dem.

Konkurrence - det er jo først, når man går ud til andre elitehold og konkurrerer med dem.

KKG var en meget stor forening på det tidspunkt. Vi kunne fylde hele Idrætshuset med folkedans og håndbold og gymnastik, og når der havde været opvisning i Idrætshuset med de forskellige foreninger i København, så kunne der godt være kritik i avisen dagen efter. Vi fik ros, fordi vi gik i takt til indmarchen for eksempel, og lederen fik ros for de øvelser, hun havde lavet. Men ellers følte vi det ikke som nogen konkurrence. Det følte man ikke dengang.

Gymnastik og graviditet

Jeg kom til Landstævne i Odense i 1947 med KKG og til Lingiaden i Stockholm i 1949. På det tidspunkt var jeg 24 år, og i mellemtiden var jeg blevet gift med Willy, som jeg havde mødt gennem mit arbejde. Jeg var ansat på et bogtrykkeri, som lå på 1. sal, mens han var typograf i et, der lå på 2. sal i samme bygning. Så det var der, vi traf hinanden. Til Lingiaden var jeg tre måneder henne med Bente. Det var ikke noget problem - der var ikke nogen, der sagde, at jeg ikke skulle tage med, og det gik også vældig fint. Når vi stod i kø og jeg sagde, at jeg vist blev lidt dårlig, så sagde de andre: „Ih, men så må du hellere foran!“ Ind i mellem drillede jeg dem og sagde: „Ih, jeg er altså sløj igen“. Men efter jeg havde fået Bente, holdt jeg op med at gå på eliteholdet...

På Ollerup Gymnastikhøjskole

Efter jeg var blevet gift, flyttede vi tilbage til Amager, og nogle måneder efter jeg havde født Bente i marts 1950, begyndte jeg på gymnastikken på Østrigsgades Skole hos Åse Nielsen, som var en af de dygtigste ledere i KKG.

Senere havde vi Vibeke Frandsen til at undervise os, og hun havde to børn dengang, så det kunne knibe en gang imellem med at passe undervisningen. Så hun spurgte mig, om jeg ikke kunne tage hendes time. Det blev jeg meget bæret over og sagde: „Jo, det vil jeg da gerne“, og jeg knoklede, for nu skulle der laves noget. Til sidst kunne Vibeke Frandsen ikke fortsætte - hun havde ikke tid til det. Så spurgte de mig, da vi havde bestyrelsesmøde i KKG, om jeg ikke kunne tænke mig at overtage holdet. Da havde jeg selv været gymnast i KKG i mange år, og jeg havde tit drømt om at undervise i gymnastik.

Men jeg havde et kompleks - jeg var bange for, at jeg ikke kunne klare det. Jeg havde jo ikke fået realeksamen eller uddannelse, så jeg var nervøs for at komme ud i noget, jeg ikke kunne klare. Min store drøm var at komme på Ollerup Gymnastikhøjskole, men efterhånden var jeg blevet 47 år. Jeg ringede over til højskolen og spurgte: „Hvor gammel har den ældste elev været?“ - „...Et par og 30“. „Så trækker jeg mig med det samme, for jeg er altså 47; men jeg står i den situation, at jeg skal undervise i KKG.“ - „Er du ikke frisk til at komme herover?“ - „Jo“, siger jeg så, for det havde altid været sådan et stort ønske

for mig at komme derover, da jeg var ung, og nu kunne det gå i opfyldelse.

Så kom jeg på Ollerup i tre måneder, og min mand var flink til at komme over at besøge mig i weekenderne. Der blev ikke gjort forskel på mig og de andre elever, og det ville jo også være kedeligt. Den eneste forskel var, at jeg fik mit eget værelse, og resultatet var, at alle sad inde hos mig om aftenen. Efter opholdet på højskolen fik jeg en udtalelse fra forstanderen:

„Inge Nielsen har haft en god og selvstændig evne til at tilegne sig undervisningsstof, og hendes indsats i undervisningsarbejdet samt samarbejdet med lærere og kammerater har været udmærket. Inge Nielsen har vist gode og selvstændige lederegenskaber“.

Debut som 47-årig

Det var et stort spring for mig – først at tage på højskole og så begynde at undervise. Jeg startede med at have to hold på Østrigsgades Skole, da jeg kom hjem fra højskolen. Jeg havde mange veninder på holdene på det tidspunkt, og jeg var meget spændt på, hvordan de ville tage det, når det nu var mig, der skulle kommandere. Men jeg tog den beslutning, at hvis de ikke syntes om det, jeg lavede, så var der ikke noget at gøre ved det. Så måtte de forlade holdet – og det har de ikke gjort.

Det var pragtfuldt at undervise, og jeg kan jo kun gå ud fra, at mine piger også var glade for det. Jeg havde et pænt stort hold på Østrigsgades Skole, og det var dejligt at have de samme piger igennem mange år; men til sidst måtte jeg opgive holdet, fordi min mand blev syg. Jeg kunne ikke overkomme det, fordi jeg skulle have barnepige, hver gang jeg skulle ud af døren.

Til gengæld fik jeg i 1992 et hold på Frederiksberg; et hold, som nu er flyttet ind i DGI-byen. Og det fortsætter jeg med. Jeg har altså undervist i KKG siden 1973, så jeg har 25 års jubilæum i år.

Arbejde og gymnastik

Jeg har ikke nogen uddannelse, men jeg har været ansat i Magasin i mange år som ekspeditrice, og holdt først op, da jeg blev 60 år. Ved

siden af mit arbejde havde jeg den fornøjelse at undervise Magasindamerne i gymnastik gennem alle årene, og jeg har faktisk stadigvæk pensionisterne derinde. Jeg fik chancen for at undervise derinde, fordi hende, som havde gymnastikken, skulle holde op. Så fandt damerne ud af, at jeg havde været på højskole og interesserede mig for gymnastik. Det er 23 år siden jeg startede der, og jeg har holdet den dag i dag.

Så gennem mange år har jeg haft mit arbejde og undervist i gymnastik både i Magasin og i KKG, og min mand har altid været en stor støtte. Når jeg skulle på gymnastikursus, har der aldrig været noget med, at han sagde: „Nå, skal du nu gå igen“. Tværtimod har han støttet mig meget i det, fordi han vidste, det var min store interesse.

KKG – en kvindeforening

Jeg har været med i KKG's bestyrelse i mange år. Foreningen er jo en ren kvindeforening, men vi har tit, når vi har haft vores generalforsamlinger, spurgt: „Skal vi prøve at få mændene med ind?“, men det er blevet stemt ned, hver gang det er kommet på tale. Der er ikke interesse for at få mændene med. Jeg ved ikke hvorfor, men - nu hedder den altså Københavns Kvindelige Gymnastikforening, og det skal den blive ved med at hedde. Det er en forening, hvor medlemmerne er med i mange år. Vi har 50 og 60-års jubilarerer, og så selvfølgelig mange med 25 år. Hvert eneste år, når vi samles til vores julefest, får de overrakt en gave for deres trofasthed.

Selvtillid

Først og fremmest har gymnastikken givet mig selvtillid, og det trængte jeg forfærdeligt til. Jeg havde gennem mange år ønsket at få lov til at undervise, og så kom det, da jeg var 47. Der fik jeg chancen for det, og bestyrelsen i KKG bakkede mig op. Og så har gymnastikken givet mig stor glæde, ikke mindst, fordi jeg har fået lov til at kunne dyrke den i så mange år. Det har betydet kolossalt for mig - også fordi vores datter er blevet optaget af gymnastik. Da hun skulle vælge, hvad hun kunne tænke sig arbejde med, så blev det gymnastikken. Det var ikke noget, vi pressede hende til. Hun prøvede forskellige ting, kontor og sådan noget, men det var ikke hende. Det skulle være gymnastik.

Foreningsopdragelse

Interview med Else Trangbæk, f. 1946

Else Trangbæk er født og opvokset i Viborg og er en af pionererne i kvindelig idrætsgymnastik i Danmark. Hun var Danmarks bedste kvindelige idrætsgymnast i 1960'erne og vandt en lang række danske mesterskaber, og hun deltog i de Olympiske Lege i Mexico i 1968.

Igennem en årrække har hun været foreningsleder og medlem af udvalg i Dansk Gymnastik Forbund og DIF, og hun er i dag formand for Idrættens Forskningsråd. Else Trangbæk tog initiativ til at stifte Idrætshistorisk Forening, hun fik i 1990 Gerlevprisen og i 1994 DIF's kvindeidrætspris.

Else Trangbæk er i dag ansat som lektor ved Institut for Idræt ved Københavns Universitet, hvor hun forsker i kvindeidrættens historie.

Om vinteren så vi aldrig en dreng

Jeg begyndte at gå til gymnastik i 8-9 årsalderen, hvor jeg tog med en veninde til rytmisk gymnastik i Viborg Gymnastikforening (VGF). Det var naturligt, fordi min veninde gik til det, og fordi mine søskende også lavede gymnastik.

Noget af det specielle ved VGF var, at vi trænede udendørs om sommeren, og dér trænede vi sammen med drengene og mændene. Om vinteren, når vi var på skolerne, så vi aldrig en dreng. Men om sommeren har vi, helt fra vi var små, set mændene lave redskabsøvelser, og jeg kan huske, at jeg selv trænede i mændenes parallelbarre. Jeg ville gerne være dygtig til det, så jeg er faldet ned og har slået mig mange gange. Jeg øvede mig i at svinge til håndstand i mande-

barren, og det havde træneren set. Så når han rigtig skulle drille drenene, spurgte han, om jeg ikke ville komme og vise det, og jeg var vældig stolt.

I VGF havde man tradition for at konkurrere, specielt i mandegymnastik, men jeg tror, at ledelsen har haft en idé om, at man også godt måtte præstere i kvindegymnastikken. Det var formandens kone, der trænede os i rytmisk gymnastik, og der blev stillet krav til os helt fra starten. Vi havde klubmesterskaber i rytmisk gymnastik, som bestod i, at der var nogle dommere, der så hele holdet lave serien. Bagefter skulle vi individuelt lave forskellige løbespring og spagathop hen over gulvet, og derudover skulle vi vise, at vi var smidige og fysisk stærke. Vi skulle for eksempel hænge i øverste ribbe og løfte benene strakt op til næsen og sænke dem roligt igen.

Med det rytmiske elitehold lavede vi mange opvisninger ude på landet til sommerfester, og det var altid med bal bagefter. Det syntes jeg var vældig skægt, for jeg kom på holdet, da jeg ikke var ret gammel. På den måde fik jeg jo lov til at komme til "bondebal", og det måtte jeg ellers ikke i den alder.

I ligner jo nogle bønder

Hvornår begyndte du at konkurrere i idrætsgymnastik?

Det første uofficielle danmarksmesterskab blev afholdt 1959, og i VGF begyndte vi i sommeren 1960. Man skulle først igennem B-konkurrencen og opnå et vist gennemsnit i de obligatoriske øvelser, og så kunne man komme med til A-mesterskaberne.

Vi var fire piger fra Viborg, der var med i B-konkurrencen på Søborg Skole i København i 1962, og ingen af os havde tidligere været i konkurrence med de dygtige og mere erfarne københavnere, som desuden talte et helt andet sprog, end vi gjorde. Vi kom ind i salen, og vores træner gik rundt og kiggede på de københavnske gymnaster. Så sagde han til dem, mens de trænede bom: „Jamen, I ligner jo nogle bønder“. De kiggede på os, og det var så pinligt, for de kom hen og sagde: „Har I hørt? Han siger, vi ligner bønder“. Det, han mente, var, at de ikke var særlig dygtige, de littede kun 5 centimeter fra bommen, når de sprang.

Jeg kan i øvrigt huske en anden gang, vi var i København til et rytmisk gymnastikstævne i Tivoli. Det har været omkring 1960 - lige

“Vi ville miste de mere kvindelige kvaliteter, der kunne være i bom og øvelser på gulv, hvis vi ikke kombinerede det redskabsmæssige med det rytmiske”.

Else Trangbæk træner på bommen.

Men deres form for rytmisk gymnastik kunne vi ikke overføre til redskabsgymnastikken, fordi den byggede på den traditionelle rytmiske gymnastik og på inspiration fra ballet.

I Viborg måtte vi ikke gå til redskabsgymnastik, med mindre vi også gik til rytmisk gymnastik, ellers ville det ikke blive godt nok. Det ville få en helt anden karakter. Måske syntes vores ledere, at vi ville komme til at miste de mere kvindelige kvaliteter, der kunne være på bom og i øvelser på gulv, hvis vi ikke kombinerede det redskabsmæssige med det rytmiske. Den mandlige træner, vi havde på bom og i øvelser på gulv, følte ikke, at han kunne lære os det. Derfor gik vi til rytmisk gymnastik to gange om ugen og redskabsgymnastik to aftener om ugen med træner, og så trænede vi selv lørdag og søndag, og om mandagen havde vi kommandoøvelser, hvor vi skulle øve os i selv at have hold.

på det tidspunkt, hvor gymnastikdragterne ændrede sig. Vi havde stadigvæk sådan et lille fikst skørt på og kom ind og så de her smarte piger med netstrømper, godt opslidsede dragter og i sorte gymnastiksko med grønne såler. Da følte jeg mig virkelig som en jysk tranlampe, mens vi stod på scenen i Tivoli med vores små skørter og blege ben.

Københavnerpigernes bevægelser var også anderledes, fordi de introducerede jazzgymnastikken med lavere tyngdepunkt og rytmen i fødderne. Vi tilhørte en generation af rytmisk gymnastik, som havde rødder bagud, mens deres gymnastik pegede fremad.

Tag en fløjte med, Else

Kommandoøvelser?

Ja, man kunne faktisk ikke få lov til at træne hold i vores forening uden at blive uddannet til at undervise. Det betød, at man skulle gå til kommandoøvelser hos Viggo Jensen, hvor man lærte at sætte øvelser i gang. Når Viggo kunne gøre øvelserne kun ud fra vores kommando, så det passede med, hvad vi ville have ham til at gøre, så var vi ved at være udlærte i kommando og klar til at kunne undervise.

Jeg blev meget tidligt træner i foreningen - jeg var vel ikke mere end 14 år, da jeg begyndte at have børnehold. Engang havde jeg 62 børn på et hold, og en af de lidt ældre trænere sagde til mig: „Tag en fløjte med, Else, og når du ikke kan få ro i salen, så bare fløjt.“ Jeg tog fløjten med, men da jeg tog den i munden for at fløjte, sagde den bare piv, piv - den ville ikke fløjte. Der blev totalt stille, og så begyndte de 62 piger at grine. Siden den dag fløjtede jeg aldrig.

Du blev også idrætsleder?

Det har jeg altid haft interesse for, fordi det lærte jeg i VGF. Jeg kom ind i bestyrelsen, da jeg var 15 år, og det var lige så naturligt, som at vi hjalp med at ordne klubhuset. Vi fik hele tiden småopgaver, vi skulle løse, for ellers kunne foreningen ikke hænge sammen. Når vi skulle rykke udendørs fra vintersæson til sommersæson, så skulle alle, uanset om vi var på landsholdet og skulle træne til landskampe, møde op og male og rigge stadion til. Vi trænede stort set ikke i 14 dage, med mindre vi kunne gøre det på et tidspunkt, hvor vi ikke skulle på stadion og arbejde. Oftest var det faktisk konkurrencefolkene, der tog det store læs, fordi det var os, der brugte stadion mest.

Fritid – hverdagsliv

Hvordan så din familie på det? Du har jo brugt al din fritid i foreningen?

De syntes nogle gange, at det var for meget. De har altid syntes, det var fint nok, men de har aldrig motiveret mig til at gøre mere. Vi var nogle gange i træningslejr om sommeren, og en sommer var der træningslejr i Sverige. Mine forældre syntes ikke, at jeg også skulle bruge min sommerferie på gymnastik. De syntes ikke, jeg skulle afsted, og jeg var rasende på min far over, at jeg ikke måtte få penge til at rejse op til

træningslejren. Det endte så med at jeg fik pengene, men de syntes, det kunne være for meget, og at jeg også kunne have brug for at holde sommerferie.

Kunne du godt få skole og gymnastik til at hænge sammen?

Jeg startede først for alvor på det tidspunkt, hvor jeg gik ud af skolen. Jeg fik realeksamen i 1962, og indtil da har jeg ikke trænet så meget. Jeg lavede selvfølgelig en del, men på det tidspunkt syntes jeg ikke, det var et problem. Da jeg blev bankuddannet var det sværere, fordi jeg skulle på handelsskole tre dage om ugen fra kl. halvfem til kl. otte. Så jeg trænede altid fra otte til ti. Det var direkte fra arbejde til handelsskole og fra handelsskole til gymnastik, og så var jeg hjemme kl. halv elleve. Det var lange dage, og jeg trænede også hver weekend. Så det er klart, det optog megen tid.

Dit sociale liv har været gymnastikken?

Ja, men jeg var heldig med, at Kurt fandt mig så tidligt. Jeg har været kæreste med Kurt, siden jeg var 15 år, så det har hjulpet godt på det. Han lavede også meget gymnastik. Det er klart, at jeg aldrig havde tid til at gå i byen med mine kolleger, og bagefter har jeg tænkt over, at det måske var lidt sært. Men dengang oplevede jeg det ikke som et savn, for jeg kunne ikke få nok af gymnastikken.

Jeg har altid været ambitiøs, når jeg har trænet. Første gang jeg fornemmede, at vi kunne komme ud og deltage internationalt, var ved europamesterskaberne i 1964. Jeg syntes, det var sjovt, og jeg ville gerne prøve at komme til verdensmesterskaberne i 1966. Vi fik en tjekkisk træner, som skulle lære os de obligatoriske øvelser, men de andre gymnaster sagde: "Det er da umuligt. Vi lærer aldrig de øvelser. Vi kommer aldrig af sted." Men jeg satte mig i hovedet, at jeg ville lære de øvelser – jeg trænede hårdt, og vi kom af sted. Da fik jeg en tro på, at det kunne lade sig gøre.

Kvinder og idræt

Du var med til at starte Kvinder og Idræt i 1983?

Jeg syntes, der var noget forkert i prioriteringen af idrætten, og min målsætning var mere idrætspolitisk end kvindepolitisk. Jeg syntes, der var ting i idrætten, der kunne laves om, og at de, som sad i ledelsen, ikke lyttede tilstrækkeligt til medlemmernes ønsker og behov. Det, og

så en politisk forargelse over, at det var så vanskeligt for kvinder at komme ind i systemet. I et system, hvor begge køn deltager, skal de også begge være med og have indflydelse. Et system med begge køn i ledelsen, fungerer meget bedre end et, hvor der kun er det ene køn. Man får en bedre samarbejdsform, en bedre kultur.

Jeg synes, det er et problem for idrætten, at den ikke kan finde ud af at udnytte både gamle og unge, mænd og kvinder. Jeg synes, det er mere et kulturelt problem end et kønsproblem.

Og det er stadigvæk et problem i dag.

Elsie Trangbæk sammen med den olympiske mester i kvindelig idrætsgymnastik Vera Caslavskaja under træningen ved de olympiske lege i Mexico i 1968.

Man kan lave tingene om

Idrætten har lært mig, at man kan lave ting om. Når jeg synes, at idrætten er god til det, så skyldes det, at den er overskuelig. Selv for et ungt menneske er det overskueligt at gå ind og se, at man kan forandre noget. Troen på, at man kan forandre ting, synes jeg også, jeg har brugt andre steder i mit arbejdsliv og i mit privatliv.

Og så har idrætten selvfølgelig været med til at give mig den identitet, jeg har som person. Og - ikke mindst - den har givet mig mand, børn og fast arbejde. På en eller anden måde synes jeg, at mit privatliv, mit arbejdsliv og mit idrætsliv har hængt sammen.

“Vi var nogle stædige piger”

Interview med Susanne Ravn, f. 1963

Susanne Ravn var rytmisk sportsgymnast fra 1978 til 1987 hvoraf de syv år var på internationalt niveau. Hun var dansk mester i årene 1984, 1985 og 1986 og EM/VM deltager fra 1982 til 1987.

Susanne Ravn er i dag adjunkt på Institut for Idræt på Odense Universitet, hvor hun underviser i bevægelseskommunikation og biomekanik.

Rytmisk gymnastik var kedeligt, det var rytmisk sportsgymnastik ikke

Hvordan kom du i gang med at dyrke rytmisk sportsgymnastik?

Oprindeligt gik jeg til springgymnastik, fordi jeg syntes, at det rytmiske var utrolig kedeligt. Der var nogen gymnastikmærker man kunne tage, det var sådan en blanding af noget rytmisk gymnastik, bomøvelser og styrketræningsøvelser. Jeg fik topkarakter i det, og blev spurgt om jeg havde lyst til at fortsætte på junior Herredsholdet [repræsentationsholdet] i Hammerum. Så kom jeg derind og lavede gymnastik. Samtidig havde jeg utrolig meget lyst til at lave idrætsgymnastik, men det kunne man ikke i Hammerum.

I virkeligheden misundte jeg drengene på repræsentationsholdet, for de kom ikke til en ny sæson på samme måde som pigerne - vi startede med en ny jazz-serie og en ny langsom serie og en ny serie med håndredskab til noget nyt musik, men ellers nogenlunde de samme bevægelser. Drengene fortsatte med det, de havde været i gang med, og det var det jeg gerne ville. Forskellen på at lave en konkurrence-

idræt som rytmisk sportsgymnastik (RSG) i forhold til et repræsentationshold er, at man hele tiden træner på nogle nye sværheder...altså det er færdighedsorienteret. Jeg ville gerne blive bedre - kunne se og mærke, at jeg blev bedre.

Jeg havde en træner på Herredsholdet, som tog mig og nogen andre gymnaster med op at se rytmisk sportsgymnastik. Hun foreslog, at jeg skulle gå i gang med det. Og så gav jeg mig til at lære de obligatoriske øvelser én måned før, der var landsmesterskab, hvor man kunne rykke

*“En stor del af træningen er legen med håndredskaberne”.
Susanne Ravn i vimpeløvelse i 1986.*

op. Jeg rykkede op og blev blandt de ti bedste, og året efter rykkede jeg op i DM-rækken. Da var jeg 15 år.

Sin egen træner

Jeg trænede mig selv, og jeg trænede alle mulige steder. Op til min første konkurrence trænede jeg oppe i missionshusets silo, som lå 50 meter fra, hvor vi boede. Inde i salen løb jeg rundt mellem lamperne, og jeg kom også til at skyde en enkelt lampe ned med min kølle. Det var i marts måned, det var hundekoldt for de havde slukket for varmen – og det var klokken 10 om aftenen.

Ellers trænede jeg, hvor jeg kunne komme ind. Jeg har altid formået at blive gode venner med pedeller og halinspektører. Da jeg gik i niende klasse, fik jeg en nøgle til hallen på Gjellerup skole, så trænede jeg der. Jeg kan huske, at en enkelt gang sendte jeg også min mor og far ud at gå en tur, og så fjernede jeg alt det kongelige porcelæn, rykkede nogle stole ud og hoppede rundt nede i stuen.

Da jeg begyndte at træne rigtigt, gik jeg i gymnasiet. På mit gymnasium måtte vi spille badminton fra klokken to til fire. Der skyndte jeg mig at optage en badmintonbane, og så trænede jeg på den. Hvis banerne var optagede, så trænede jeg nogen gange i midtersektionen imellem banerne.

Hjalp dine forældre dig med at komme til at træne?

Nej, ikke de første 1½ til 2 år. Men da jeg så kom i mesterrækken og pludselig placerede mig godt, blev nummer tre til DM, så hjalp min far og kørte mig ofte frem og tilbage til de pokalkonkurrencer, der var. Men ellers holdt han sig bare uden for. Han syntes altid, at jeg blev uretfærdigt behandlet, så vi småskændtes hele vejen hjem.

Min mor var med et par enkelte gange, engang var hun med til DM i København, men hun kunne ikke holde til at se på, det var simpelthen for spændende. De fulgte med og hjalp mig, men jeg styrede det hele selv.

Engang havde vi haft den schweiziske landstræner heroppe, og jeg havde spurgt ham, om jeg ikke måtte komme derned og træne. Jeg vidste ikke, at det måtte man ikke, at når Dansk Gymnastik Forbund var et internationalt forbund, så skulle alle forbindelser i princippet gå den vej over. Men der røg jeg ned på træningslejr med to andre piger.

Togbilletter og så videre klarede vi selv. Jeg fik ballade med gymnastikforbundet bagefter, men de gav mig jo ikke nogen støtte, de havde ikke økonomi og opbygning til at kunne give kontinuerlig trænerstøtte.

Er det nogle meget selvstændige piger som vælger RSG?

Det var det i hvert fald dengang jeg lavede det. Jeg synes, at vi var rimeligt alsidigt trænede og selvstændige, det var en forudsætning for at kunne begå sig i RSG herhjemme dengang. Og vi var nogle stædige piger.

Præstation

Hvad var det ved RSG, som du godt kunne lide?

Det var præstationen, men også træningen. Det at træne frem til noget, at prøve sig selv af. Det med at lykkes, jeg lykkedes jo hele vejen igennem, det gik meget hurtigt i starten. Og så syntes jeg, at det var sjovt at lege med håndredskaberne. Det er en ting, man sjældent fremhæver ved konkurrencegymnastik. Der er perioder på to måneder og længere, hvor man går og leger med redskaberne i en meget stor del af træningen, samtidig med at man får en idé til nogle sværheder og bruger kræfter på at lære de sværheder.

Til sidst, da jeg dyrkede RSG, syntes jeg, at de bestemte krav, der ligger i præstationen, at man skal opfylde nogle bestemte sværheder, at man skal gøre det sådan for at det virker på dommerne, at de begyndte at blive snærende. Jeg var sommetider lidt arrig, når jeg havde lavet en del af en koreografi til en serie og fik at vide, at det duede ikke. Men jeg vidste osse godt, at hvis jeg ville lave RSG, så måtte jeg lave det på de præmisser, der var. RSG var i højere grad præstation, der foregik til musik.

Da jeg var gymnast, var vi mere forskellige både af statur og af udtryk. I dag har det ændret sig henimod, at gymnasterne er mere ens, benet skal være løftet højt, det skal være to eller tre pivot'er rundt, benet skal være over vandret i spagatspring, det har ændret sig frem imod at bruge bevægelsesudslagene og det ballettekniske i ekstrem grad. Der var meget mere udtryk tidligere. Men det ændrer ikke ved, at jeg stadig synes, at træningen er spændende, jeg synes bare ikke, at det er så spændende at se på internationale konkurrencer længere.

En struktureret hverdag

Hvordan fik du din hverdag til at fungere i forhold til gymnastikken?

Jeg trænede seks ud af syv dage, den rytme var jeg rimelig hurtigt inde i. Jeg trænede skiftevis to og tre timer, og det ændredes mere og mere henimod tre timer dagligt – og så helst lidt mere i weekenderne. Da jeg var færdig med gymnasiet, arbejdede jeg to år som klinikassistent om eftermiddagen inde i Herning, og om formiddagen trænede jeg ude i Hammerumhallen, hvor jeg cyklede de 7-8 km derud. Jeg trænede fra klokken ni til 12, og så kunne jeg nå at være på arbejde til klokken 13.

Da jeg gik i gymnasiet lavede jeg ikke andet end at få det til at passe. Når jeg kom hjem, kunne jeg lige slappe lidt af, så lavede jeg lektier og gik i seng. Sådan gik mange dage. Det var sjældent, at jeg havde fri, forstået på den måde, at jeg ikke vidste, hvad jeg skulle lave i weekenden.

Betød det, at du ikke gik så meget ud med venner?

Jeg har sikkert ikke gjort det så meget, som dem jeg gik i gymnasiet med, men jeg har aldrig oplevet det som noget afsavn. Jeg havde en kæreste i gymnasiet, og jeg havde også et par gode veninder, men jeg passede det ind i forhold til, hvad jeg skulle. Jeg tror i virkeligheden, at hvis ikke jeg havde haft gymnastikken, havde jeg fundet nogle andre ting, jeg skulle eller ville.

Jeg har det med, at jeg hurtigt går op i noget. Jeg er perfektionist, jeg kan ikke bare gøre noget halvt. Jeg bliver hurtigt involveret i mere, end jeg egentlig vil. Jeg tager også hurtigt ansvar for tingene.

Hvordan var det at stoppe med at lave rytmisk sportsgymnastik?

Jeg startede, da jeg var 14 år og fortsatte, indtil jeg var 24 år, og så vidste jeg bare, at jeg skulle stoppe. Det sidste år havde jeg læst idræt på Danmarks Højskole for Legemsøvelser samtidig med, at jeg lavede RSG.

Det var svært at stoppe, fordi jeg ikke vidste, hvad jeg skulle gøre ved al den tid. Der gik ikke ret mange måneder, før jeg var i gang med at se mig om efter, hvad jeg så kunne lave – og så startede jeg med at danse klassisk ballet, i perioder var det fem formiddage om ugen. Men det var langt mindre forpligtende end gymnastikken, for der var ikke den samme præstation, der var kun det, jeg selv arbejdede med i træ-

ningen. I RSG havde vi haft masser af ballettræning, men aldrig sådan fortløbende træning, så jeg nåede aldrig at få det balletfundament og den grundteknik, jeg gerne ville have. Nu havde jeg pludselig mulighed for at finde ud af, hvad det var. Jeg havde ikke gået der mere end en uge, da jeg havde en oplevelse af, at „jeg danser til musikken...“. Det var en utrolig dejlig fornemmelse.

Bevægelse er en nødvendighed

Hvad har gymnastikken betydet for dig?

Den har betydet, at jeg læste idræt som hovedfag, og at jeg idag underviser i bevægelseskommunikation. Hvis ikke det havde været gymnastik, havde jeg lavet noget andet, hvor jeg bevægede mig til musik. Efter mine graviditeter har jeg ind i mellem været sur og muggen, har følt mig halvdød, fordi jeg ikke har haft tid til engang imellem at være i en sal for mig selv og hoppe rundt og bevæge mig. Jeg føler lidt, at jeg mister en bestemt sans ved ikke at bevæge mig. Og jeg kan mærke, at når jeg selv bevæger mig, er jeg bedre til at kigge på andres bevægelser. Det, at bevæge sig og at arbejde med bevægelser, er det jeg vil. På den måde har det betydet meget.

Og så er der det med at sætte sig nogle mål, at lykkes og at arbejde med nogle præstationer. At kunne præstere i en situation, hvor man ved, at tilskuere og gymnastikforbundets træner sidder og kigger kun på dig: Det er dig, det drejer sig om, du går på gulvet nu, det er nu og ikke om fem minutter, men nu. Du har halvandet minut og ikke mere, og så ind og gøre det, selvom man egentlig har mere lyst til at skribe „stop stop - vent tre minutter“. Det, at vide med sig selv, at man kan, at prøve sig selv af, betyder meget for det arbejde, man laver senere hen. Altså den stædighed og at have prøvet at planlægge og at vide, at selvom det er sejt og hårdt, skal man nok få det til at lykkes. Det synes jeg, er vigtige ting at have lært.

Jeg tror også, at det betyder noget, at jeg selv har sat kravene i træningen og arbejdet i forhold til det. Det er en værdifuld måde at kunne arbejde på. Selvom kravene til idrætspræstationerne ligger i et reglement, så har jeg også selv sat krav, har arbejdet dem op fra jeg nærmest ikke vidste, hvad jeg gik rundt og lavede, til jeg blev mere bevidst om, hvad jeg arbejdede med, og hvad det var jeg ville.

Håndbold

– fra skolespil til medaljestrømme

v/ Cand. scient. Anne Lykke Poulsen og Cand. scient. ph.d. stip. Ole Skjerk

Hvilken nation, der skal tildeles æren for at have opfundet håndboldspillet, er omdiskuteret, og både Tjekkoslaviet, Tyskland og Danmark kan opvise rødder til det tidlige spil. Danmark har dog et særligt trumfkort. Det var nemlig danske Holger Nielsen, der i 1905 i bladet Idrætten fik trykt verdens første håndboldregler. Heri er der en særlig regel for piger, hvor det siges, at de ikke må gribe fat i hinanden, men i stedet skal de klappe modstanderen på skulderen tre gange, hvis de vil fravriste hende bolden. Efter de tre klap på skulderen, skal spilleren kaste bolden lige op i luften. Håndbold fik i disse tidlige år en del udbredelse i skolen som et udendørs spil.

Idrætsforeningerne

Omkring 1913-15 tog flere københavnske idrætsforeninger spillet op. Foreningen Old Boys var den første i 1913, mens Kvindelig Idrætsforening, KI, begyndte med håndbold omkring 1915. Det var dog ikke før 1921, da Old Boys afholdt den første danske håndboldturnering, som blev spillet indendørs i Idrætshuset i København, at spillet i større omfang blev udbredt i idrætsforeningerne. I 1926 gav Old Boys kvinderne adgang til at deltage i turneringen, men KI ønskede ikke at være med, fordi man skulle spille efter mændenes regler.

Derfor afholdt KI i de følgende år en håndboldturnering efter foreningens egne spilleregler, som lagde vægten på det særligt kvindelige. Her var det ikke tilladt at gribe fat i modspilleren, ligesom man ikke måtte løbe med bolden. I reglerne hed det, at den skulle afleveres

”så hurtigt som muligt”. KI fik dog ikke større tilslutning til sin turnering, og i 1931 måtte foreningen melde sig ind i Dansk Athletik-Forbunds nystartede håndboldafdeling og spille efter mændenes spilleregler. Denne håndboldafdeling blev grundlaget for Dansk Håndbold Forbund, DHF, som blev stiftet i 1935.

Håndbold – en kvindeidræt?

Omkring 1930 begyndte gymnastikforeningerne på landet at tage håndbold op som en udendørs idræt i sommerperioden, hvor gymnastikken de fleste steder lå stille. Ikke mindst kvinderne kastede sig over spillet, og det blev hurtigt det mest udbredte boldspil for kvinder – både på landet og i byerne. Spillet har siden haft omtrent lige mange mandlige og kvindelige udøvere, og det har altid været det boldspil, der har tiltrukket flest kvindelige udøvere i Danmark.

I 1997 havde DHF omkring 74.000 kvindelige udøvere, mens tallet i Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, DGI, pr. 31/12 1996 er godt 70.000. De tilsvarende tal for mændene er 63.000 i DHF og 59.000 i DGI. Heraf kan man dog ikke slutte, at der er 144.000 kvindelige håndboldspillere i Danmark, idet de fleste håndboldspillere er medlem af begge organisationer.

På trods af kvindernes talmæssige jævnbyrdighed, har de i reglen stået i anden række, når der har været tale om tildeling af ressourcer. Eksempelvis måtte kvinderne vente til 1965, før der blev indført en landsdækkende 1. division, mens mændene fik deres 1. division allerede i 1946/47. Fra håndboldforbundets side mente man, at det var for dyrt at afholde en landsdækkende turnering for kvindernes vedkommende.

De første år var det københavnerklubberne FIF og HG, der dominerede, og disse foreninger bidrog med mange af spillerne til det landshold, der vandt sølvmedaljer ved VM i 1962.

Krise

Fra midten af 1970'erne sakker den danske kvindehåndbold bagud på den internationale scene, og da DHF får økonomiske problemer omkring midten af 1980'erne, er en nedlæggelse af kvindehåndboldlands-

holdet umiddelbart forestående. Holdet er på dette tidspunkt rykket helt ned i C-gruppen, og de bevingede ord om, at "livet er for kort til kvindehåndbold", er et godt udtryk, for den status kvindelandsholdet har i denne periode.

Kun støtte udefra i sidste øjeblik afværger nedlæggelsen af landsholdet, og herefter er resten Danmarkshistorie.

De Jernhårde Ladies

Dansk kvindehåndbold foretager sit tigerspring frem mod toppen af verdenseliten med afsæt i et usædvanlig talentfuldt ungdomslandshold, som vinder VM-sølvmedaljer i 1987. Hertil kommer en omfattende og velstruktureret satsning på at udvikle kvindelandsholdene, muliggjort af en solid økonomisk støtte fra Team Danmark, og endelig betyder opbruddet i Østlandene fra slutningen af 1980'erne en omvæltning i det traditionelle styrkeforhold i kvindehåndbolden.

Disse for dansk håndbold lykkelige sammentræf betyder, at et nyt nationalt samlingspunkt bliver udklækket ved VM i kvindehåndbold i Norge i 1993. Og siden har De Jernhårde Ladies ubestridt hersket over den internationale kvindehåndbold og den danske folkesjæl.

“Jeg synes at hele vores ungdom var ORIENT”

Interview med Ea Petersen, f. 1921

Ea Petersen blev født Rødovre, hvor hun stadig bor i dag. I sin ungdom spillede hun håndbold og dyrkede gymnastik i den lokale idrætsforening ORIENT, som blev stiftet i 1932.

At spille håndbold i 30'erne

Hvordan kan det være, at I fandt på at begynde at spille håndbold?

Kylle og hendes veninde havde spillet inde i byen og var flyttet herud. Og vores drenge, dem vi sådan flirtede lidt med dengang, de spillede fodbold. Vi fandt på, at vi kunne spille håndbold. Vi har vel været en halv snes stykker, da vi begyndte. Det var som om, det var sådan en selvfølge, at når der var fodbold, skulle der også være håndbold. Vi var jo ikke så mange i starten. Men da vi fik stadion i 1943 blev det bedre, for så var forholdene bedre. Ja, bortset fra, at det var ingen luksus, der var jo krig stadigvæk.

Hvor meget trænede I?

Vi trænede to gange om ugen. Og det gjorde de også med fodbold. Vi trænede tirsdag og torsdag og spillede kamp om søndagen. Derudover havde vi de små børnehold mandag og onsdag, så vi havde alle dage besat. Vi prøvede at undervise, så godt vi nu kunne, vi havde jo ikke nogen baggrund for det, men brugte vores egne erfaringer.

Første april gik sæsonen ind til det udendørs, og den sluttede omkring første oktober. Så gik vi direkte fra håndbolden over til gymnastikken. Vi spillede jo ikke indendørs håndbold, kun udendørs.

Der var en turnering, nogen gange måtte vi cykle helt ud til Nærum, hvor vi skulle spille tre kampe, fordi det var sådan en lang vej at køre. Kampene varede dengang kun to gange syv minutter, og vi endte med at spille i mørke. Vi kunne dårligt se den sidste kamp. Og så på cykel hjem, da var man træt. Jeg havde været på cykel ind til Kongens Nytorv til mit job, men altså det gjorde vi.

Havde I så en træner allerede fra starten af?

Jo, vi havde Børge Olsen. Store tykke Børge Olsen inde fra en af københavnerklubberne. Han syntes, at vi var så rare herude, at han kom herud og trænede os piger to gange om ugen.

Foreningsliv og fællesskab

I må være blevet mudret godt til af det udendørs håndbold, hvis I har spillet fra første april?

Jamen det blev vi osse. Vi havde et system med en spand, når vi badede. Der var en barak, der blev opdelt af et stort tykt tæppe. Drengene klædte om til højre, og pigerne klædte om til venstre. Vi lavede en interimistisk opstilling med en spand, der kunne hejSES op og blive hældt over vores hoveder. For vaskes skulle vi jo.

Og vi gjorde os virkelig umage. Min bror var sur på mig, når jeg stod så længe ved spejlet, før jeg skulle ned og træne. Han sagde „sådan noget pjat, du skal jo bare ned og træne“. Men jeg skulle jo se ordentlig ud, ikke?

Spillede drengene fodbold samtidig, sådan at I mødte dem, når I trænede?

Ja, de trænede samtidig med os. Vi havde sådan et åbent hus hjemme hos mine forældre, fordi de var så engagerede begge to. Når vi var færdige med træningen, tog vi hjem til Viemosevej og drak kaffe og spiste mors hjemmebagte franskbrød. Det hørte med. Det gjorde vi gennem mange år, der var altid fuldt hus derhjemme. Det var vores eftertræning.

Havde dine forældre lavet gymnastik i deres ungdom?

Nej, men de blev revet med i det, da ORIENT startede i 1932, min far var meget meget foreningsminded. Han var maskinarbejder og tillidsmand på statsbanerne. Han involverede sig forfærdelig meget i

ORIENT's håndboldhold til stævne i Hillerød i 1943. Spillerne syede selv deres dragter i 1935, dragterne blev brugt til både træning og kamp. Tredie kvinde fra venstre er Ea Petersen.

foreningslivet. Han var medstifter af ORIENT og bestyrelsesmedlem i mange år. Da de fire unge mennesker havde startet fodbolden, gik de hjem hos min far og mor. Da min mor var med til at starte gymnastikken i 1934, kom den også ind under ORIENT.

Da jeg skulle konfirmeres, var far så optaget af ORIENT, at min mor måtte slå i bordet, ellers var der ikke blevet skrevet nogen sang til min konfirmation. Jo, de deltog meget aktivt, det gjorde de...også i gymnastikken. Jeg synes, hele vores ungdom var ORIENT. Da min bror og jeg blev forlovet, var det selvfølgelig med en håndboldspiller og en fodboldspiller. I 1940 giftede jeg mig med Emil, som var ORIENT's målmand i mange år.

Har du nogensinde været i ORIENT's bestyrelse?

Nej, det var mine forældre, min mand og min bror. Jeg må sige, at jeg har oplevet så meget foreningsarbejde, at jeg sagde „aldrig noget med at blive medlem af bestyrelsen!“. Det var simpelthen så tidskrævende, at jeg syntes, at det gik ud over det hjemlige. Og Emil var kun formand i en kort periode under krigen.

Selve spillet

Hvordan var håndboldspillet i forhold til idag?

Spillet var meget langsommere. Og bolden var osse større. Jeg var centerhalf og anfører, så jeg skulle jo styre det. Jeg tror nok, at jeg råbte temmelig meget. Men det vidste de andre godt. Vi havde et godt indbyrdes forhold, der var ingen, der blev sure og fornærmede. Jeg skældte ikke ud, jeg prøvede bare at få spillet til at fungere. At skælde hinanden ud var ikke ORIENTs ånd, slet ikke. Man skal jo behandle hinanden ordentligt, og så vigtigt var det jo heller ikke, selvom det var vigtigt nok for os dengang. Det var ligesom om, vi havde vores helt egen rytme i ORIENT og vores egen måde at være på.

Hvis du var centerhalf, betød det så, at du hele tiden var nede ved dit eget mål?

Nej, jeg var med oppe og lægge bolden op til angreb, selvom jeg ikke var god til at skyde mål. Jeg fløj op og ned ad banen. Back'erne stod mere nede ved vores eget mål. Angriberne løb også med tilbage i forsvaret, men ikke som man gør idag og slet ikke det tempo. Jeg synes ellers jeg rendte hurtigt nok...

Vi konkurrerede ikke indbyrdes, så seriøse var vi vist ikke. Jeg tror, det var hyggebald. Mere eller mindre, for vi havde også et ret skarpt forhold til håndboldpigerne oppe fra Husum. "De troede, de var så dygtige", sagde vi altid. Det var en meget stor ting, hvis vi kunne få lov at vinde over dem. Det var faktisk dem, der havde det bedste hold.

Det var jo dem, der kopierede jeres dragter?

Ja, de abede efter os med dragten. De tog den bare i brun. Husum var dem, vi spillede flest træningskampe med, men det var jo ikke noget stort foretagende.

Hvorfor fandt I på at lave sådan en spilledragt selv?

Vi syntes, at vi skulle have en dragt, når vi skulle ud og repræsentere klubben. Hvem der fik den gode idé...jeg tror, vi har været fælles om det. Jeg syede jo min egen og min svigerindes dragt. De andre fik et mønster, de fleste af pigerne syede dragten selv.

Men dragterne er jo lidt forskellige...

Ja, der var større prikker på én end de andre. Ja, og én havde slet ikke krave på, det var pedellens datter fra Islev skole. Det var fordi, at „nu

ORIENT's kvinder spiller kamp i Hillerød i 1943. Stævnet indledtes med et optog med faner og musik igennem Hillerød by og sluttedes af med spisning og fest.

køber vi det stof, og så syr vi den selv“. Havde det været idag, var de jo blevet ens. Men den ser jo lang ud, når den hænger i klubhuset, den skal jo lige puffes op ved benene, ellers ser den endnu mere Herrens ud.

Idrætliv, familieliv og arbejde

Hvor længe holdt du pause med håndbolden, da du fik børn?

Efter jeg havde fået vores første søn i 1941, havde jeg meget svært ved at lade være med at begynde, så jeg begyndte ret hurtigt at spille håndbold. Højest tre uger efter...han var da med i barnevognen. Og fra han var 14 dage, var han med på fodboldbanen. Jeg var den eneste på holdet med barn dengang. Hende, vi havde til gymnastik den første strenge vinter, hun sagde til min mor: „Fru Ditlevsen, hvor kan De tillade, at Ea går ud og spiller håndbold, når hun ammer barnet“. Jeg ammede barnet, til han var næsten 10 måneder, det skete der ikke spor ved. Det generede mig ikke, og det generede altså heller ikke barnet.

Din gymnastiklærer var bange for, at du skulle miste mælken?

Ja, og det gjorde jeg absolut ikke. Og ham den tykke Børge Olsen råbte „kom så lilleemor“ til stor sjov. Så han er altså vokset op med sport, vi er lidt sportsfanatikere i vores familie.

Trænede du, mens du var gravid?

Nej, ikke så meget, det må jeg indrømme. Det brugte man altså ikke dengang. Men der var ingen, der skulle holde mig tilbage, når jeg havde lyst til at komme igang igen efter fødslen, og jeg kom hurtigt i form igen. Det kunne jeg altså ikke holde ud, at se de andre løbe der, og jeg ikke kunne være med.

Da jeg blev gravid med min anden dreng, deltog jeg kun et par gange, så holdt jeg op med at spille håndbold og nøjedes med gymnastikken nogle år. Da vi havde slagterforretning ebbede det ud med gymnastikken, og så tog jeg fat igen senere i '50erne, indtil jeg fik det tredje barn. Senere kom jeg i Magasin, og da havde jeg ikke overskud til at gå til gymnastik om aftenen: være længe på arbejde, og familie med tre børn og så hjem og til gymnastik.

Ja, for det meste har jeg arbejdet ude, og så havde vi forretning selv i to omgange. Under krigen var jeg i Daells Varehus i børneafdelingen. Da passede min mor min søn. Hun arbejdede ikke ude, hun havde unge gartnere på kost under hele krigen. Det var nødvendigt for os, at jeg arbejdede ind imellem, for Emil var slagter og fik ikke de store lønninger, 45 kr. om ugen.

Gør du gymnastik i dag?

Ja, da jeg gik på efterløn, begyndte jeg igen, det er 17 ½ år siden. Men jeg holdt lige en pause i nogle år, og så bliver man jo slettet af listen, det er der ikke noget at gøre ved, det er et princip de har i klubben, ellers havde jeg jo haft 60 års jubilæum i ORIENT for nogle år siden.

To generationer – to elitehåndboldspillere

Interview m. Toni Andersen, f. 1940 og hendes datter Camilla Andersen, f. 1973

Toni og Camilla Andersen har begge tilhørt eliten i dansk kvindehåndbold. Moderen Toni (TA) nåede at spille 60 landskampe på landsholdet, og hun var en markant spiller på det hold, som vandt sølvmedalje ved VM i Rumænien i 1962.

Datteren, Camilla (CA) er med sine 24 år stadig på toppen af sin håndboldkarriere, og har foreløbig spillet 125 landskampe for A-landsholdet. Hun har været med til at vinde sølv ved VM i 1993, guld ved EM i 1994 og 1996, bronze ved VM i 1995, OL-guld i 1996 og VM-guld i 1997.

Ambitionerne har de tilfælles

TA: Jeg var 13 år, da jeg startede i en håndboldklub. Mine forældre var meget sportsinteresserede og spillede selv håndbold. Jeg har ikke set min mor spille håndbold, men min far spillede langt op i årene. I den alder var jeg ret vild med leg og bold, så det var helt naturligt, at håndbold blev min sport.

Jeg startede i en klub, der hed KH, der spillede jeg i to år. Jeg var mere ambitiøs, end KH var dengang. Jeg havde været på et udvalgt hold, hvor Birgitte Wilbæk var træner og i hende mødte jeg en helt anden trænerstype... Jeg ville melde mig ind i FIF, og det måtte jeg ikke for min far, fordi hans datter skulle ikke være sådan een, der flakkede rundt efter det første og det bedste. Det resulterede i, at jeg meldte mig ud af KH og holdt op med at spille håndbold. Det var forfærdeligt, fordi i næsten et halvt år var min far og jeg uvenner. Det endte med, at

min far gav sig, og jeg meldte mig i FIF. Der har jeg altså været medlem siden 1955, hvor jeg havde Birgitte Wilbæk som træner i nogle år. Vi ungdomsspillere var ambitiøse. Man ville gerne være god til det, man brugte tiden på.

Vi trænede to gange om ugen. I FIF trænede vi dels på Kastellet på Østerbro og dels på Frederiksberg Slot. Vi trænede udendørs om sommeren. Da jeg blev senior, trænede vi i Nørre Allé, hvor vi trænede fra 20-21 lørdag aften. Da Bellahøjhallen blev bygget trænede vi onsdag fra 22-23. Omkring 1960 blev Frederiksberghallen bygget, og så fik vi gode træningsforhold dér.

Der var 6 unioner under Dansk Håndboldforbund, jeg var på et udvalgt københavnsk hold, og én gang om året var der en turnering, hvor vi dystede med jyderne, fynboerne og sjællænderne. I 1958 kom jeg på landsholdet. Da havde jeg været senior et år. Men der var jo mange gode spillere dengang, som var ældre end mig. Det var ikke sådan et ungt hold, som Camilla senere kom på.

CA: Jeg var 12 år, da jeg startede med at spille håndbold, og jeg blev bestemt ikke tvunget til det. Vores forældre satte os faktisk til at spille tennis, men så blev jeg ikke udtaget til at få enetimer. Det gjorde min søster. Men da jeg ikke gad, så ville hun heller ikke. Min søster gik alene til håndboldtræning første gang, for jeg er sådan een, der i hvert fald ikke skal prøve noget først. Hun trænede i Virum, og efter to gange sagde hun til mig, at det kunne jeg altså godt komme med til. Så jeg startede i Virum i 1986 og spillede der indtil 1991.

Jeg kunne mærke, at jeg havde talent, for lige fra vi startede i Virum, kom min søster og jeg på et udvalgt hold. Derefter ville jeg gerne på landsholdet og være en af verdens bedste håndboldspillere. Sådan er jeg. Hvis jeg skal lave noget, vil jeg være rigtig, rigtig god til det. Jeg kunne aldrig finde på at gå frivilligt indtil noget, jeg ikke kan finde ud af. Lige meget hvilken idræt, jeg havde valgt, så ville jeg være den bedste. Sådan har jeg bare altid haft det.

Vi børn blev først født, efter at vores forældre stoppede på landsholdet. Vi vidste godt, at de havde været på landsholdet, men jeg har kun set min far spille en enkelt old-boys-kamp. Min mor spillede old-girls i FIF, og vi var tit med dem, før vi begyndte at spille håndbold.

TA: Da vores børn var små, var vi ikke i tvivl om, at de skulle dyrke idræt. Det skulle bare ikke være håndbold, både fordi spillet var blevet så hårdt, og fordi alle så ville sige: „Det er også forældrene, der har

ambitioner på børnenes vegne“. Så jeg rendte til gymnastik og badminton og tennis med børnene. Jeg ville gerne, at de blev gode til et eller andet sport, fordi jeg selv havde haft så meget glæde af det. Det sociale liv på et hold er godt for opdragelsen. Du bliver hjulpet, hvis du har en dårlig dag, og kommer du lidt for langt op, så er den danske finger der jo med det samme...

Opsving i kvindehåndbold i slutningen af 1950'erne

TA: Der kom et opsving med ambitionerne indenfor Dansk Håndboldforbund i slutningen af 1950'erne. Damelandsholdet før mig havde været til et verdensmesterskab, hvor man troede, at de ville komme

Toni Andersen, født Røsel, sammen med sin mand Gert som spillede på herrehåndboldlandsholdet i 1960'erne.

hjem som verdensmestre. Det gjorde de ikke. De kom hjem som nummer fem. Det var lige på det tidspunkt at de østeuropæiske lande fik sportslige ambitioner, og da havde de danske piger altså mødt en anden type håndboldspillere, end de var vant til her hjemmefra. Dansk Håndboldforbund besluttede at udvikle kvindehåndbolden, så vi kunne klare os internationalt.

Der blev ansat en fast landstræner, som udviklede intervaltræning og vægttræning i samarbejde med en læge. Vægttræningen var ikke nogen succes, fordi de fleste af os fik ondt i ryggen, det var jo på startplanet, hvor man ikke havde erfaring i, hvor meget og hvordan man skulle løfte. Men der blev gjort noget for, at vi skulle styrke os.

Og det var jo også på grund af den østeuropæiske håndboldkultur, hvor man udviklede meget kraftige og store kvinder. Pigerne var pumpe med arme og ben uden lige, og det var ikke ualmindeligt, at du kunne møde hold, hvor modspillerne vejede 25 kilo mere end dig selv. Det var efter dansk mening noget overdrevet.

Da vi begyndte at intervaltræne og styrketræne, da er det jo klart, at det får en vis indvirkning på ens muskulatur og krop. Man bliver betydelig mere muskuløs og spændstig, og vi måtte jo igennem utrolig mange sarkastiske og ironiske bemærkninger dengang: "Nå, der er nok gode overarme og lægmuskler..." Der var ikke grænser for, hvad man skulle stå at høre på, fordi man havde et fast håndtryk. I dag er det jo flot, at kvinder har en veltrænet krop. Jeg har altid haft det fint med at være i god form. Men de bemærkninger var ikke noget, vi tog os af. Den glæde og det sociale liv, der var omkring sporten, overskyggede alle andre problemer – også de blå øjne, og hvad vi ellers rendte rundt med.

Men spillet blev meget hårdere. Alene den psyke man har. Det gør jo, at man vil ikke tabe. Vi knoklede jo fuldstændig vildt mod overmagten. Stadig væk i dag – til VM, hvor Camillas hold spillede mod Rusland, var der mindst fire piger, der vejede 25 kilo mere end Camilla. Men de spiller mere elegant nu, end de gjorde dengang. Dengang var spillet mere hårdt.

Du var med på det hold, som vandt sølvmedaljer ved VM i 1962. Kunne I mærke en større interesse for kvindehåndbold i den forbindelse?

TA: Der var faktisk meget lidt interesse for kvindehåndbold inden VM. Der var flere dagblade, der ikke ville sende journalister med til Rumænien, fordi vi kunne nok ikke klare os. Men efterhånden, som vi vandt

dernede, blev interessen jo større herhjemme. Og da vi kom hjem og havde været i finalen og blev nummer to, så var der meget stor interesse for det, og det gav et opsving i damehåndbold. Det er der slet ingen tvivl om, også tilskuermæssigt, der kom også mange til landskampe dengang i starten af 60'erne. Da kunne man godt fylde en KB-Hal.

Var der nogen, der var kritiske, da I begyndte den hårde, fysiske træning og skulle slås mere i spillet?

TA: Nej, det var der jo ikke nogen, der vidste noget om. Der var jo ikke mediebevågenhed overhovedet. Håndbolden, det var vores interesse og det var der ikke nogen, der blandede sig i.

Idrætsliv og familieliv

Kan elitehåndbold kombineres med et familieliv med børn?

TA: Det syntes jeg i hvert tilfælde ikke. Den kæreste, jeg havde dengang, og som jeg nu er gift med, han var også selv landsholdsspiller og læste. Vi drømte da ikke om at tænke på at få børn, da vi var først i 20'erne. De fleste af os ventede med at få børn, til vi var sidst i 20'erne, så var vi færdige på holdet. Hvis en spiller fik barn, så holdt hun op.

CA: På landsholdet i dag har vi jo slet ikke den alder endnu. Kvinder i dag bliver jo også ældre og ældre, før de får børn. Jeg er 24. Hvis man er på landsholdet på vores plan kan man nok ikke gøre begge dele. Så vælger man at tage en pause og kommer måske igen et år efter. Konkurrencen er jo også så hård i dag, at hvis du er væk i to måneder, så er din plads altså snuppet.

Idrætsliv, uddannelse og arbejde

Camilla, har det haft omkostninger i forhold til din uddannelse, at du har spillet så meget håndbold?

CA: Omkostninger, det ved jeg nu ikke, om det har haft. Team Danmark hjælper jo idrætsfolk igennem deres uddannelse og har lavet blandt andet en gymnasiereordning, som jeg har været inde under. Det var en stor hjælp, indtil jeg flyttede til Norge. Jeg flyttede, da jeg manglede et år af gymnasiet, og så ville Team Danmark ikke hjælpe mig mere,

selvom jeg forsikrede dem om, at jeg vil tage det sidste år i Norge på et norsk gymnasium. Men det klarede jeg så uden Team Danmarks støtte.

De fag jeg havde på højt niveau, fulgte jeg på det norske gymnasium og de andre fag læste jeg selv op til ved siden af, medens jeg skrev på min 3. årsopgave. Og jeg er sikker på, at jeg ikke havde fået bedre karakterer, hvis jeg havde gået i skole på normal vis. I skolen er det sådan noget med: "jeg læser lige i frikvarteret", og så når man ikke halvdelen. Så sidder man der til eksamen. Jeg er i hvert fald yderst tilfreds.

Samtidig blev jeg jo også økonomisk uafhængig af mine forældre. Lige siden dengang jeg fik det tilbud, har jeg været uafhængig. Jeg er så glad for, at jeg har gjort det, fordi jeg blev så meget mere moden og selvstændig og ansvarsbevidst på det år, fordi nu skulle jeg selv ordne den studentereksamen. Om ikke andet, så skulle jeg i hvert fald vise alle dem, som troede jeg ikke kunne få den, at det kunne jeg. Den studentereksamen var bare det mindste problem.

Og samtidig var jeg jo rimelig god i Norge. Så fik jeg et tilbud om at komme og spille i Buxtehude i Tyskland, hvor jeg virkelig har været glad for at være... Bare det, at jeg fik mulighed for at komme til at spille i Buxtehude, var det år i Norge værd.

Hvad sagde I til, at Camilla rejste til Norge i stedet for at passe sin studentereksamen?

TA: Det var simpelt hen slet ikke noget at diskutere. Det måtte hun ikke. At hun skulle nå at læse på et norsk gymnasium og gå til eksamen i fuldt pensum, spille VM og klubkampe. Vi syntes simpelthen, at det var synd, at hun skulle belastes så voldsomt på ét år i stedet for at vente. Og så var Camilla nok den af børnene, vi mindst troede pludselig ville blive selvstændig. Camilla har altid meget søgt trygge rammer.

Det var også flot klaret, men forældre ser det jo ikke på den måde. Og hvis ikke forældre skal bremse, hvem skal så? Og alle syntes, at „hun ku’ da godt lige vente“. Men det kunne Camilla ikke på det tidspunkt, og det har hun selv klaret flot.

Gert og jeg er jo i den situation, at vi behøvede ikke at have ambitioner på deres vegne, fordi vi havde fået opfyldt vores egne sportslige ambitioner. Men da vi så, hvor talentfulde Charlotte og Camilla var, snakkede vi med dem om det. Gert sagde: „Sug til jer. Når I nu er alligevel er til træning, så lad være med at pjatte tiden væk. Så kan I lige så godt prøve, om I kan blive gode“.

Toni, hvordan fik du dit håndboldliv til at hænge sammen med uddannelse og arbejde?

TA: Jeg er kontoruddannet. Da jeg spillede håndbold på eliteplan, gik jeg på arbejde 40 timer om ugen – og alt min fritid blev brugt på sport. Jeg har altid haft meget forstående arbejdsgivere, så jeg kunne arbejde i weekenden, og det har jeg benyttet mig af. Jeg ser slet ikke min håndbold som en idrætskarriere, det var jo noget jeg gjorde i min fritid.

Håndbold og økonomi

Dengang var der overhovedet ikke nogen penge forbundet med at spille håndbold?

TA: Nej, overhovedet ikke. Vi betalte penge for at deltage. Når vi deltog i Europa-Cup med FIF, tiggede vi alle mulige sponsorer om støtte. Nej, det var på det tidspunkt en dyr fornøjelse. Da vi kom hjem fra VM i 1962 fik vi en gave, det var den spilletaske, vi havde haft vores spilletøj i. Den fik vi lov til at beholde.

CA: Nu får vi jo alt betalt. Tidligere fik vi lommepenge og tabt arbejdsfortjeneste. Nu har vi indgået kontrakter med Dansk Håndbold Forbund, hvor vi simpelthen får penge for at spille. Og alt det tøj, vi får i forbindelse med landsholdet, det er vores eget. Så får vi også en del penge gennem landsholdet, hvis vi vinder eller bliver ved med at vinde.

Jeg har i FIF en kontrakt, som jeg snildt kunne leve af. Det ville jeg bare ikke kunne leve med – bare at skulle leve af håndbold. Men jeg vil sige, det bliver bedre og bedre – for os landsholdspillere i hvert fald. Jeg tror, at samtlige landsholdspillere kan leve af at spille håndbold. Ikke noget med, at man kan nå at lægge en masse til side. Det

Camilla Andersen ved VM i 1997.

ligger mellem to til tre hundrede tusinde kroner om året... Der er ikke nogen tvivl om, at det giver mere at spille i udlandet, men det har jeg ligesom været. Jeg vil gerne have en uddannelse, derfor er jeg kommet hjem.

Om stjerner og vandbærere

CA: Da jeg var ynglingspiller i Virum, måtte jeg ikke komme op og spille på seniorholdet, for så ville det betyde, at nogle af damespillerne, som altid har været i Virum, ikke kom til at spille. Derfor flyttede jeg til FIF, og så kom jeg på landsholdet. Jeg spillede heller ikke særlig meget i FIF, og det kunne jeg ikke rigtig leve med. Jeg har aldrig syntes, at det var sjovt at sidde på bænken. Da jeg fik tilbudet om at komme til Norge var jeg ikke i tvivl om, at det ville være bedre at sidde på bænken i en udenlandsk klub og få nogle erfaringer derfra. I starten sad jeg også på bænken i Norge, men jeg spillede en del det sidste halve år deroppe.

Der var et par norske landsholdspillere på holdet, som virkelig var stjerner. Én af dem - jeg vil ikke sige, hun hjalp mig - fortalte mig, hvor ens plads er, når man er ny, og når man er gammel. Der var et enormt hieraki. Stjerner har været vandbærere, og jeg har også været vandbærer. Det var ikke noget, jeg brød mig om, men jeg har lært utrolig meget af det.

TA: Der var helt klart også et hieraki i håndbolden i 1960'erne. Det synes jeg var udmærket, for det lærer man også meget af. Den med at "på et hold er alle lige"...det går ikke. Og hierakiet er jo både personligt og sportsligt. Jeg har ikke været igennem en bænkevarmertid som Camillas, men dengang var der heller ikke nær så hård konkurrence. Hvis man var god, spillede man sig ind på banen og spillede hele tiden. Der er jo også mange flere kvindelige eliteidrætsfolk i dag, end der var dengang, så det kan man ikke helt sammenligne. Men hierakiet synes jeg er udmærket.

CA: Men hierakiet er der ikke så meget mere. Når vi får unge spillere ind på vores hold, synes jeg ikke, at de har nær så meget respekt for os ældre spillere, som jeg havde dengang jeg startede på landsholdet. Jeg tror, det er fordi de altid har fået at vide, at de er de bedste og kan

spille hele tiden. Når de så kommer ind på vores landshold - vi er også gode til at tage imod de unge - så mangler det der hierarki, som jeg er vokset op med rent håndboldmæssigt. Jeg synes nu, det er ret vigtigt, at alle spillere kender deres plads på holdet. Jeg vil da ikke håbe, at nogen af de unge spillere har følt sig så små, som jeg har gjort, dengang, hvor jeg var vandbærer.

Idrættens betydning

CA: Så længe jeg kan huske, har idræt været mit liv. Alle mine venner har med idræt at gøre. Dem, jeg snakker med fra min gymnasieklasse, de er jo alle sammen idrætsudøvere, fordi det var en Team Danmark-klasse.

Igennem min idræt er jeg blevet utrolig moden, selvstændig og ansvarsbevidst. Det ved jeg ikke, om jeg var blevet, hvis jeg ikke var flyttet til udlandet. Men det var jeg i hvert fald ikke før jeg tog til udlandet. Alt hvad der er mig, har noget med idræt at gøre. Nu er det første gang, jeg kommer ud i erhvervslivet og arbejder otte timer om dagen. Men det har også noget med idræt at gøre, jeg har fået arbejdet gennem min idræt, og vi sælger sportsrejser. Jeg tror, at alt, hvad jeg vil foretage mig de næste mange år, det vil have noget med idræt at gøre.

TA: Det sociale liv i foreningen har jeg i hvert fald altid sat pris på, og jeg lever stadig væk i det. Jeg synes, at det har været meget betydningsfuldt for mig at være på et hold, og det har været spændende at møde alle de forskellige kvinder. Håndbolden har givet mig venskaber. Vi er 11 kvinder - flere af dem har jeg kendt fra 1955, hvor jeg spillede på landsholdet med dem - som stadig væk holder sammen. Vi ses til fødselsdage, og vi har årlig weekend sammen. Jo, det sociale er meget stærkt.

Jeg var aldrig kommet så meget ud at rejse i Europa, hvis jeg ikke havde været eliteidrætsudøver. Allerede i 1958, da jeg kom på landsholdet, kom vi til Østeuropa og så, hvordan der var.

CA: Jeg tror, at i en holdidræt står man sammen omkring træningen og ens udseende, og man har et mål sammen. Man lærer også at indordne sig. Man kan ikke altid få sin vilje, for der er ti andre spillere, som måske ikke lige vil det samme som dig. Der er mange tennis- og

badmintonspillere, der er utrolig forkælede, hvor man i håndbold hurtigt lærer at gå på kompromis.

Samtlige spillere på det nuværende danske landshold har været i mindst tre eller fire klubber. Jeg snakker da også med en del af dem, jeg spillede med i Virum, men vi ses ikke hvert år. Det har noget at gøre med, at vi havde så forskellige ambitioner i forhold til håndbold.

Igenem de seks år, hvor jeg har spillet på landsholdet, har det stort set været de samme spillere. Og vi har allerede nu arrangeret, at vi skal mødes, når vi ikke spiller på landsholdet mere. Så der kommer lidt det samme, som min mor taler om. Men vi har også været sammen i så mange år, at vi bliver lidt afhængige af hinanden rent venskabsmæssigt. Hvis der er nogen, jeg er gode venner med, så er det dem på landsholdet. Dem har jeg set hundrede dage om året i seks år. Det er næsten mere, end man ser sin kæreste eller sin familie.

“Hvis jeg skal lave noget, vil jeg være rigtig, rigtig god til det”. Metal Cup 1997.

Kvindeatletik – fra alsidighed til specialisering

v/ *Cand. scient. Anne Lykke Poulsen og Cand. scient. ph.d. stip. Ole Skjerk*

Den tidligste omtale af kvindeatletik i de danske aviser er i forbindelse med de olympiske lege i 1928, hvor kvindeatletik for første gang var på det olympiske program - dog uden dansk deltagelse.

Det følgende citat fra Idrætsbladet giver en fornemmelse af reaktionen på den nye bevægelsesform for kvinder: "...den sportslige Præstation var altså meget god. Derimod var det ikke morsomt at se de unge Damer falde om i Græsset efter Løbet eller se dem omfavne hinanden. At 800 Meter Løb er en usund Sport for Damer er hævet over enhver Tvivl". Adskillige af deltagerne i 800 meter løbet kollapsede nemlig, da de kom i mål. Disciplinen blev straks fjernet fra det olympiske program, for først at blive genoptaget i 1960.

Dansk kvindeatletik i 1930'erne

I Danmark begyndte de første kvinder at træne og konkurrere i atletik omkring 1929-30, det skete først og fremmest i de københavnske idrætsforeninger. Disse kvinder mødte en voldsom modstand og blev centrum i en diskussion om kvindeidræt i DIF i 1930'erne. Denne diskussion er beskrevet i Else Trangbæks artikel. Men hvordan så kvindeatletikken egentlig ud dengang?

Typisk trænede kvinderne atletik og håndbold om sommeren og gjorde gymnastik om vinteren. Atletiktræningen foregik på dette tidspunkt adskilt fra mændenes træning. Kvinderne kunne ikke få adgang til stadion i mændenes træningstid, de var henvist til enten at træne sent om aftenen eller på primitive "damebaner". Der var dog både

kønsadskilte og blandede stævner. Træningen var alsidig, oftest deltog kvinderne i adskillige af atletikkens discipliner – i følge Kvindeatletikreglementet fra 1930 var den længste løbedistance 300 m (en regel som gjaldt til 1952). Derudover var der 60, 80 og 100 m løb både som individuelle konkurrencer og som stafetløb samt 80 m hækkeløb. Af spring og kast var der højde- og længdespring samt kuglestød og diskos- og spydkast (kasteredskaberne var lidt lettere end mændenes). Kvinderne havde altså adgang til langt færre atletikdiscipliner end de mandlige atletikudøvere.

Atletik var ikke nogen stor idrætsgren for kvinder i 1930'erne. I 1932 var kun 200 af Dansk Atletik Forbunds 8000 medlemmer kvinder, og af disse 200 kom langt de fleste fra København.

Indmarch til Internationalt Kvindestævne den 24. juni 1933 i Frederiksberg Idrætspark. Det var en meget varm dag, og under 300 meter løbet besvimede én af de danske deltagere. Kvinden selv mente, at hun var besvimet på grund af varmen eller nervøsitet. Politiken skrev dagen efter: "Man kan ikke uden videre betegne Kvinde-Atletiken som skadelig paa grund af Begivenheden i Gaar, men man kan vist rolig slaa fast, at i hvert Fald 300 Meter er for langt et Løb for Kvindens Fysik. Der var ikke andre end Frk. Rasmussen, der besvimede i Gaar, men der var ingen, som ikke efter Løbet var mere anstrengt end sundt maa være."

Manden som norm

Atletikstævner bliver i dag afholdt med deltagelse af begge køn, men kvinder og mænd konkurrerer ikke mod hinanden. Alligevel er det i atletik muligt at sammenligne mænds og kvinders resultater, og i en sådan sammenligning står kvinden som den svagere part. Atletik er en idræt, hvor mandens fysik og præstationsevne er udgangspunktet, ideallet og normen, og disse vilkår er også de kvindelige atletikudøvere underlagt.

Siden 1930'ernes alsidige atletiktræning, som oftest blev suppleret med gymnastik og håndbold, er der indenfor eliteatletikken sket en voldsom specialisering. Specialiseringen i en enkelt, måske to discipliner er i dag nødvendigt, hvis udøveren skal opnå de optimale resultater.

En anden udvikling, der er sket siden 1930'erne, er at kvinder og mænd i dag træner sammen, og de konkurrerer efterhånden i de samme discipliner. Der har dog, som det også blev antydnet ovenfor, været en stor forsinkelse i forhold til at få indført atletikkens discipliner på kvindernes olympiske program, og der er stadig discipliner, som kvinderne er udelukket fra, f.eks. stangspring, hammerkast og forhindringsløb. Også langdistanceløbene er først blevet indført for relativt få år siden; Maratonløb i 1984, 10 km gang i 1992 og 5000 m løb i 1996.

Atletikken i tal

I følge DIF's medlemsopgørelse fra 1997 havde Dansk Atletik Forbund knap 11.000 kvindelige udøvere, mens der på herresiden var knap 18.000 udøvere. De tilsvarende tal i DGI udgør ca. 8.500 kvindelige og 15.000 mandlige udøvere (tallene kan ikke lægges sammen, idet en stor andel af udøverne er medlem af begge idrætsorganisationer).

Kun få danske kvinder har formået at gøre sig gældende i atletikkens verdenselite. Længdespringeren Renata P. Nielsen fra Århus 1900 vandt bronzemedalje ved VM i 1993 med et spring på 6,76 m, og 800 m løberen Anne Lise Dam Olesen, som vandt EM-sølv i 1971 er et par af de kvinder, som gennem tiden har haft størst international succes indenfor kvindeatletikken.

En idrætskvinde om kvindeidræt

Af Inge Harder f. Schmidt Nielsen 1915-1995

Indtil for faa Aar siden blev det næsten anset for en Forbrydelse, naar Kvinder drev Atletik. Men Svømning, Tennis, Haandbold og et Par enkelte andre Sportsgrene har der ikke været noget i Vejen for, at Kvinder kunde dyrke. Atletik derimod - "næh, maa vi være fri!" Og der ingen Tvivl om, at mange har den Opfattelse endnu. Dansk Idræts Forbund ser i alt Fald ikke med særligt venlige Øjne paa Kvindeatletiken. Almindelige Tilskuere paa Idrætsbanerne vil nok sige: "Ja, men Kvinderne deltager jo i flere Stævner, baade paa Østerbro og Frederiksberg Stadion - bevares, vi har nogle enkelte Stævner, men prøv at byde de mandlige Atletikdyrkere lige saa faa Stævner, saa skal De høre!"

Saa er der en anden meget vigtig Ting! Hvornaar bliver der oprettet Mesterskaber, altsaa D.I.F.'s officielle Mesterskaber for Kvinderne saavel som der er for Mændene? Først naar *det* bliver gennemført, kan Kvindeatletiken føle sig legaliseret, og først *da* vil det gaa op for det større Publikum, at Kvindeatletiken er mere end Pjank og Pjat. At vi er berettiget til at stille sådanne Krav, viser vore Resultater med al ønskelig Tydelighed. Vore Rekorder staar fuldt paa Højde med de øvrige skandinaviske Landes, ja, i enkelte Tilfælde ligger vi over. Det er i denne Sammenhæng interessant at se, hvorledes Rekorderne er blevet forbedret Aar efter Aar, et Par Eksempler vil meget tydeligt vise, *hvor* stor Fremgangen har været i de sidste 4 Aar. I 100 m Løb er Tiden gaaet ned fra 14,6 til 12,6 Sek., Spydkast er fra 24 naaet ud over 34 m, Diskos'en fra 22,41 m til 31,74 m og Højdespringet er fra 1,25 m naaet op til 1,475 m. Disse store Fremskridt , - og jeg kunde godt have skrevet samtlige Rekordforbedringer ned, da man ikke kan pege paa en

eneste Øvelse, der ikke er forbedret betydeligt, - viser med hvilken Flid, Energi og Interesse Kvinderne gaar op i den fri Idræt.

Om Sommeren foregaar Træningen kun i fri Luft ude paa Stadion, medens vi om Vinteren holder os i Form ved at spille Haandbold og gøre Gymnastik. Som Regel er Udendørstræningen to Hverdags-Aftener og Søndag Formidag. En Træningsaftens Program ser omtrent ud som følgende: Først et Par Omgange Pladsen rundt, det foregaar i jævnt Tempo, skal kun lige varme os op. Det første derefter er saa en Opøvelse af Starter - 10-15 Starter er det almindelige - og som Afslutning sprinter vi en 60 m. Vi gaar nu over til Højdespring, og efter en 20 Minuters Tid har Benene foreløbig faaet nok, hvorfor vi gaar over til Kast. Der er baade Spydkast, Diskoskast og Kuglestød, saa der er nok at tage fat paa. Endnu mangler der en del, før man med god Samvittighed kan gaa hjem, saa vi gaar hen og prøver nogle Længdespring. Tilbage staar saa kun Løbene. Nu er det saa viseligt indrettet, at Mænd og Kvinder ikke maa være samtidig paa Stadion. jeg kunde godt lide at vide, hvorfor det ikke tillades. Er de højere Magter bange for at Paaklædningen er umoralsk? Da vil jeg blot bede samme Magter gaa en Tur i en Svømmehal, saa vil de sikkert faa et Chok.

Naa, det var et lille Sidespring, men dette Forbud var dog Skyld i, at vi maa vente til Mørkets Frembrud, inden vi kan komme ind paa den store Bane og træne i Løb. Jeg har glemmt at skrive, at vi har en lille, i Parantes bemærket virkelig hyggelig Træningsplads for os selv, men da der kun er en 60 m bane, maa alle Løb paa 80 m og opefter foregaa paa den store Bane. Der faar vi saa - som sagt - i Halvmørke nogle Stafetløb, 80 m og 100 m Løb, og slutter Aftenen med en Baneomgang. Styrtebadet bagefter nydes som den herlige Forfriskning, det er, og for øvrigt har man mere Lyst til at komme hjem og hvile, for en Træningsaftens, hvor man virkelig bestiller noget, kan godt mærkes i Alle Muskler, selv om man mener, man er i god Form. I den nærmeste Tid før en Konkurrence bliver Træningsprogrammet lagt for den enkelte. Det nytter jo ikke at en Kaster øver sig i Løb eller en Springer giver sig til at træne voldsomt i Kuglestød.

Naar saa Konkurrencedagen oprinder, besættes samtlige Deltagere af Nervøsitet, der giver sig de mærkværdigste Udslag. En kan ikke spise noget som helst, en anden føler sig sløj og daarlig tilpas og en tredie rører ikke andet end Grøntsager og saa Æg. Efter en mere eller mindre formløs Indmarch tager Konkurrencerne deres Begyndelse, og som Regel glemmes nu al Nervøsitet, hver tænker kun paa det ene:

Artiklens forfatter i et hækkeløb. Inge Harder var i 1930'erne den bedste danske atletikkvinde, hun havde i årevis de danske rekorder i højde- og længdespring, 60 m og 200 m løb samt i 80 m hækkeløb. Hun deltog i sin sidste konkurrence i 1942.

At yde det Bedste. Er man i Toppen, er det de andre, der skal holdes nede, og er man blandt dem, der endnu ikke er kommet helt derop, hvor Rekorderne vinker, saa maser man paa for at detronisere Rekordindehaveren. B.T.'s Rekord-Pokal samt aarlige Festmiddag virker ogsaa meget opstrammende, da det bevisligt er den Sportsfest, Idrætsfolk i det hele taget helst vil med til. En Konkurrencedag kan ellers være haard nok for selv de bedste af os; for at tage et Eksempel har jeg selv deltaget i Højdespring, Længdespring, 4x60 m og 5x100 m Stafetløb. Naar man saa husker paa, at der er 6 Længdespring og at Højdespringene kan blive legio, naar der er to, der skal spring Omspring, og dertil saa kommer to Løb, kan det vist ikke forbavse nogen, at man bagefter kan mærke, man har været i Konkurrence. Disse Dage ser vi alle hen til med den største Glæde, først og fremmest for Kappesridens Skyld, men ogsaa for at sludre sammen med ligesindede fra andre Klubber, og skulde der saa komme en eller flere Rekorder samtidig, gør det kun Dagen endnu mere vellykket.

Idrætten kan ogsaa føre til Rejser i Ind- og Udlandet, bl.a. har der været afholdt Kvindestævne i Norge med dansk Deltagelse, og rundt

om i Danmark er der dukket kvindelige Idrætsforeninger op, og hos flere af disse har Københavns Atletikdamer været paa Besøg.

Kvindeatletiken giver ogsaa sine Udøvere andre Glæder end de rent sportslige, Klubberne afholder fra Tid til anden Udflugter, Sammenkomster eller anden form for Selskabelighed. Foreningens aarlige Revy, hvor de mere prominente Medlemmer hver faar et lille Hip, bliver altid set hen til med stor Spænding; naar saa Aftenen kommer, og man hører de forskellige Stikpiller, jubler Salen. Efter Forestillingen hengiver vi os til Dansens Glæder, hvad enten det er en stilfuld Vals eller vi danser "Østen om med en skæv Skulder". - Naa det var en Artikel og ikke en Bog, jeg skulde skrive, saa jeg maa hellere stramme Pegasus'ens Tøjler en Smule.

Har man fulgt lidt med i Avisernes Sportssider, vil man have set, hvor højt Bølgerne har gaaet, naar Kvindeatletiken er blevet bragt paa Tale. Modstanderne har brugt alle mulige og (navnlig) *umulige* Argumenter for at vise, at det unge Piger, der dyrker Atletik, mister deres Kvindelighed, og at det i det hele taget er højst upassende for Damer saadan at mase sig paa. Naar saa et Par Udøvere har taget skade af Idrætten, maatte almindelige Mennesker faa det Indtryk, at Kvindeatletiken var absolut forkastelig. Intet er mere forkert! Selvfølgelig skal Træningen foregaa under kyndig Vejledning, og i det Tilfælde, hvor Udøverne har taget Skade, har det været den paagældendes egen Fejl, idet Øvelsen har været forkert udført, saa først og fremmest maa Foreningen have dygtige og kyndige Trænere, og saa maa en omhyggelig Lægeundersøgelse foretages inden en Træningsperiode.

Man skulde ogsaa tro, at et normalt tænkende Menneske kunde indse, at det er sundt at komme ud og røre Musklerne i fri Luft, efter at man har siddet paa et lummert Kontor eller staaet i en daarlig ventileret Butik en hel Dag.

Om Vinteren gaar alle vi Atletikkvinder rundt og er rigtig godt misundelige paa Svømmerne, der har deres Svømmehaller, de kan træne i, og et Ønske, vi allesammen har skrevet højt oppe paa vor Ønskeseddel, er en overdækket Idrætsbane.

Ja, det var lidt om Kvindeatletiken; om den kan der egentlig ikke skrives for meget godt, og det bedste Raad, jeg kan give enhver ung Pige, er: Kom en Aften ud paa Stadion, prøv at løbe og springe med os andre, du vil *aldrig* komme til at fortryde det!

Artiklen er fra *Den Danske Idræts Bog* (red. Aage Hermann og Evald Andersen), som udkom på Dansk Haandbogs Forlag, København i 1935.

“Jeg arbejder bedst i en gruppe på én”

Interview med Karen Inge Halkier, f. 1937

Karen Inge Halkier er født i Århus, hvor hun stadig bor. Hendes far var lærer og moderen uddannet telegrafist, men havde valgt at være hjemmegående husmor. Karen Inge begyndte at gå til atletik i idrætsforeningen Skovbakken som 16 årig. Det blev starten til en lang og sejrrig idrætskarriere, hvor hun var sin tids absolut bedste kvindelige kaster.

Fra 1956 til 1973 var Karen Inge Halkier fast deltager på landsholdet og deltog i perioden i danske, nordiske og europæiske mesterskaber samt ved de olympiske lege i Rom i 1960. Hun vandt samtlige 17 danske mesterskaber i kuglestød i årene 1956-72 og 15 danske mesterskaber i diskoskast i årene 1957-73 og blev desuden nordisk mester i kugle og diskos 1961 og 1963.

Karen Inge er uddannet lærer i 1960, og fra 1962 læste hun idræt på Danmark Højskole for Legemsøvelser, hvor hun har været ansat lige siden. På DHL har hun undervist i atletik, ligesom hun gennem årene har gjort et stort arbejde for Idrætsmærket, Skoleidrætsmærket, Trimbevægelsen og for udviklingen af handicapidrætten. Gennem 10 år var hun leder af folkeskolens landsstævne i atletik.

Desuden var hun i en årrække formand for DAF's kvindeudvalg og instruktionsudvalg.

I Århus har Karen Inge igennem årene været et kendt ansigt, idet hun i 22 år var fast opvarmer ved Marselisløbet.

Træning og arbejde

Hvor meget tid brugte du på træning?

Det første år trænede jeg to gange om ugen. Men efter den første træningssamling, hvor landstræner Bjerregaard havde sagt, at det tager syv år at blive en god kaster, tænkte jeg, at hvis jeg trænede dobbelt så meget som de andre, kunne jeg vel nå det på den halve tid.

Mens jeg læste på seminariet, trænede jeg to gange om dagen, fordi jeg også kunne træne om morgenen, inden jeg mødte på seminariet eller i et par mellemtimer. Det skete ofte, at min mor gik de ca. tre km over til stadion og så lidt på træningen, og hun havde sikkert også en madpakke med til mig. Om vinteren løbetrænede jeg med høje knæløftninger på tilskuerpladserne, da sneen var for høj nede på banen.

Da der var træning til de olympiske lege var det godt nok hårdt, for det var om tirsdagen, hvor jeg havde timer fra kl. 8 til kl. 18 på seminariet. Kl. 18.30 startede OL-træningen på Katedralskolen.

Var det for hårdt nogen gange?

Nej, jeg har hele tiden vægtet min uddannelse højere end atletikken. Træningen var sådan en fin aflastning. Det har ikke været nogen belastning. Som barn ville jeg gerne have været købmand, for det var min fars første uddannelse. Så sagde mine forældre, at jeg havde jo gode pædagogiske evner: „ja, hvad med at blive lærer“. Jo, jeg var en rar pige, så jeg blev lærer. Og det har jeg aldrig fortrudt. De kunne sikkert også se, at jeg havde evner i den retning. Da jeg var på Idræts-højskole i Sønderborg, fik jeg at vide, at jeg var den fødte underviser. Min uddannelse var det primære.

Bakkede din familie dig op i din atletikkarriere?

Ja, men ikke sådan at de sagde, at nu skulle jeg gå hen og vinde. Mine forældre så på, når jeg var til konkurrence. Jeg kunne ikke lide, når de stod lige bagved ved højdespring, det blev jeg nervøs over – om de ikke lige kunne flytte sig lidt. Så de har siddet på bænken på stadion. Mine ældre søskende kom da også, når man har ældre søskende, hvad jeg heldigvis fortsat har, så har man altid nogen, der kan pumpe ens cykel, rent psykisk.

De olympiske Lege i Rom I 1960

Hvordan kvalificerede du dig til de olympiske lege?

Da jeg havde været til Europamesterskaber i 1958, tænkte jeg ved mig selv, at det kunne være spændende at kvalificere sig til olympiske lege, men det var jo ikke noget, man sagde højt. Man skal jo ikke tro, man er noget, vel?

Da jeg var færdig med alle mine eksaminer til lærereksamen, flyttede jeg ned til min træner, Christmann, i Tyskland. Jeg boede hos ham og hans kone i præcis tre uger, indtil jeg skulle dimiteres og være hjemme igen. Jeg trænede tre gange 2½ time hver dag og sov ellers tiden væk! Formålet var at klare kvalifikationskravet, der i diskoskast var 47 meter. Det lykkedes først ved den sidste konkurrence, der var DM på Østerbro Stadion. Jeg kastede præcis 47,02 meter.

Skulle du så have fri fra arbejde, da du skulle til OL?

Ja, jeg havde lige fået stilling på en skole i Viborg. Jeg havde fået en første klasse, og det er sin sag at rejse fra en første klasse. Det er jo så mange år siden, og det lyder så flot, men man skal tænke på at et arbejde som lærer, det var jo et kald. Hvis jeg havde fået at vide, at det ikke kunne lade sig gøre at få fri, så havde det bare været sådan.

Var det en stor oplevelse at komme til de olympiske lege?

Ja, det synes jeg. Det var jo fantastisk. Vi havde ikke fjernsyn derhjemme, men jeg boede hos en atletikkammerat, som havde ét, der så jeg lidt atletik, inden jeg skulle afsted. Jeg rejste først til Rom godt en uge efter åbningen. Men da jeg så det i fjernsynet, gik det op for mig, hvor stort OL var, for hidtil havde jeg jo kun hørt Gunnar "Nu" Hansen speake. Det var også spændende, men så at se det i fjernsynet! At vide,

at de mennesker ville jeg møde, det kunne man næsten ikke forestille sig.

Mødte du nogle af de andre atletikkvinder?

Ja, der var jo den store amerikanske pige, der vandt kuglestød. Hun ville så gerne have byttet sin plystræningsdragt med min. Hun kunne overhovedet aldrig have fået min dragt på. Men vi måtte jo ikke bytte vores dragter væk, for de skulle afleveres, når vi kom hjem. Det var vi begge lidt kede af, jeg syntes, at det havde været flot at komme hjem med en dragt, hvorpå der stod USA.

Sportens amatørregler

Det med idrætstøjet var et kapitel for sig?

Ja, der gik faktisk lang tid efter krigen inden tekstilmarkedet kom med, så der var mangel på træningsdragter, man havde, hvad man havde, og når ens mor kunne sy, var det jo fint. Det tøj, vi havde på til landskamp, fik vi kun til låns. Men da DAF i 1960 fandt ud af, at jeg var fast mand på holdet, fik jeg lov til selv at opbevare det. Det første, jeg nogensinde fik sponsoreret, var, da jeg var nede ved Christmann i Tyskland, han var ven med Puma og Adidas brødrene. „Jeg skal skrive til ham, at du skal have et par sko“, sagde han. Og det var jo eventyrligt, for jeg havde kun Codan-gummisko, og dem sled jeg op på 14 dage ved at træne.

Men du var jo amatør, og måtte som amatør ikke modtage præmier af nogen særlig værdi?

Ja, de præmier vi fik, skulle der kunne indgraveres i. Så da jeg vandt to håndklæder oppe i Ålborg, måtte min mor brodere navn på. Man måtte ikke modtage noget.

Arbejdet i DAF's Kvindeudvalg

Hvorfor oprettede man i 1947 et Kvindeudvalg i Danmarks Atletik Forbund?

Fordi kvinderne ikke var synlige. Man ville gerne have danske rekorder og mesterskaber. Man ville gerne lave forskellige tiltag, der kunne tiltrække kvinder. Der var Kvindeatletikdagen i maj, hvor atletikforeningerne arrangerede atletik for kvinder. Kvindeudvalget skulle

også rådgive DAF om, hvilke landskampe man skulle have, og hvem der skulle udtages. Og vi arrangerede rejserne. Så meget ofte var vi praktiske grise. Men jeg havde den filosofi, at vi skulle nedlægge Kvindeudvalget. Vi havde fået en vis indflydelse, og vi kunne også placere os forskellige steder. I stedet for at isolere os i Kvindeudvalget var det bedre, at vi gik ind i de andre udvalg.

Du så ikke kvindeatletik som adskilt fra resten atletikken?

Der var jo mest mandlige trænere, og når der var højdespring trænede mænd og kvinder sammen. Vi trænede altid efter discipliner og ikke efter køn. Det faldt også naturligt for mig, for jeg voksede op i en drengeflok, hvor der ikke var det der dreng-pige spil. Derfor syntes jeg også, at der var noget unaturligt i, at vi skulle have et kvindeudvalg. Hvorfor skulle vi lave specielle kvindesamlinger, når vi alligevel skulle have

mænd med. Jeg gik vel ikke ind i kvindeudvalget for at få det nedlagt, men da jeg så arbejdsopgaverne, foreslog jeg, på betingelse af, at vi blev valgt ind andre steder, at udvalget blev nedlagt.

Kønstest

I 1960'erne indføres kønstesten i atletik, og siden i andre idrætter, for at undgå at mænd stiller op i kvindernes discipliner, så du er jo også blevet kønstestet. Hvordan foregik kønstesten?

Jeg tror, det var til en europacup-turnering i DDR i 1967. Vi blev kaldt ind til en lægekonsultation, hvor man tog en prøve fra mundslimhinden med en tungespatel. Spatelen blev dårligt nok tørret af, før den næste prøve blev taget. Vi vidste jo, at vi alle på atletiklandsholdet var kvinder, så vi var ikke nervøse, vi fandt det snarere lidt latterligt. Først senere talte vi om, hvad vi dog skulle have gjort, hvis én af os var blevet testet negativ. Nogle af vores ledere og trænere var dog lidt nervøse for, hvordan skulle de håndtere sagen, hvis én af pigerne mod forventning ikke klarede testen?

Idrættens betydning

Hvad synes du, at atletikken har betydet for dig?

Jeg har haft utrolig mange spændende oplevelser, især med tanke på de mange forskellige mennesker, jeg i kraft af atletikken har mødt på og uden for banen.

Naturligvis er der også negative sider, men dem har jeg også forsøgt af lære af. Indenfor atletikken har jeg oplevet misundelse og nid og nag og knive i ryggen. Jeg har lært, at sådan noget er der altså også i verden. Hvordan kan man tackle det? Og idrætten er et af de bedste steder at lære det, for er der et sted, hvor misundelse trives, så er det indenfor idræt.

Er det fra andre aktive, at du har oplevet de negative ting?

Fra aktive, trænere og ledere – og så kunne aviser bore i nogle ting. Idrætten har lært mig at tackle alle de der ubehagelige situationer. Det trives også mange andre steder, lærer man så efterhånden – også på arbejdspladser. Ligeså snart man stikker hovedet frem så...

Har der alligevel været en fascination af idrætten, som har været større end de negative erfaringer?

Ja, der har jo nok været en fascination af at prøve at finde sine grænser, men det har jo hele tiden været arbejdet, som fyldte det meste. Og så ved siden af kunne man prøve at finde grænser.

Jeg arbejder nok bedst i en gruppe på én. Så derfor er atletik jo meget godt. Jeg bliver irriteret, når man skal sigte hen mod et eller andet, og de andre så ikke gider at træne. Jeg har været på volleyhold og baskethold, og så gik jeg selvfølgelig og trænede, for det gjaldt jo om at vinde. De andre kom bare til kampene, det irriterede mig, for så kunne man jo ikke få noget modspil. Jeg tror, at jeg i atletik lærte at tage et ansvar, der var ingen undskyldning, hvis jeg lavede noget skidt.

Stadig talentfuld

Hvorfor valgte du at stoppe med at dyrke atletik i 1973, du var jo stadig i toppen af dansk kvindeatletik?

Efter mit sidste DM i 1973 sagde en leder til mig, at „hvis du bliver ved, så bliver de andre aldrig bedre“. Jeg sagde ikke til dem, at jeg stoppede, men vidste det for mig selv. Jeg kunne jo bare lade være med at stille op, og det gjorde jeg så.

Er du stadig aktivt medlem af Skovbakken?

Ja, jeg kan gå ud og træne, når jeg har lyst. Da jeg stoppede, sagde jeg til klubben, at de kunne bruge mig på landturneringsholdet i kugle og diskos. Efterhånden tabte jeg dog lysten. Jeg kunne jo næsten være bedstemor til de yngste på holdet. Men de tog det nu pænt, når jeg dukkede op på stadion, stødte kugle og kastede diskos for så igen at forsvinde ud i omklædningsrummet.

Jeg kan godt se, det er urkomisk, men så sent som for fire år siden fik jeg fra Dansk Atletik Forbund et brev om, at jeg var på ranglisten - om jeg ville komme til talentsamling! Så skrev jeg til DAF, at det havde jeg faktisk slet ikke lyst til, for jeg var et talent, der havde sin idrætskarriere bag sig. Det var tydeligt, at der var kommet en helt ny ind, der havde set ranglisten uden at se på fødselsdatoen.

”Du må spille håndbold, men ikke dyrke atletik”

Interview med Birthe Nielsen, f. 1926 og datteren Grith Ejstrup, f. 1953

Birthe Nielsen (BN) deltog i de olympiske lege i London i 1948 i 100 meter løb og på 4 x 100 meter stafetholdet, som blev nr. 5. Hun satte i sidste halvdel af 1940'erne en række danske rekorder i 100 og 200 meter løb og i stafetløb. I 1943-46 blev hun uddannet i Magasin du Nord, hun blev gift i 1950 og fik sit første barn samme år. Birthe Nielsen sluttede sin atletikkarriere i 1952, og i 1953 fik hun sit andet barn - datteren Grith.

Grith Ejstrup (GE) var i 1970erne Danmarks bedste kvindelige højdespringer, hun deltog blandt andet ved OL i München i 1972 og opnåede samme år en 5. plads ved de indendørs europamesterskaber. I 1981 stoppede hun sin atletikkarriere. Hun begyndte på medicinstudiet i 1973, men afbrød det og tog derefter en læreruddannelse 1975-79. Grith Ejstrup har tre børn, og arbejder i dag som lærer. Desuden læser hun idræt og biologi ved Københavns Universitet.

”Jeg tog et sving, og så smed han frakken”

BN: Jeg begyndte at dyrke atletik i 1944, da jeg var 17 år, og før det spillede jeg håndbold. Men jeg fik lyst til at tage ud på Genforeningspladsen, hvor Københavns Idræts Forenings (KIF) dameafdeling holdt til, og prøve atletikken. KIF havde en træner, der hed Melbin. Jeg gik hen til ham og spurgte, om han ikke godt ville se mig løbe, fordi jeg havde altid haft evner til at løbe stærkt. Der var aldrig nogen, der kunne fange mig, der hvor vi boede, og til håndbold var jeg også altid den, der løb op og lavede mål. Men han tog sin frakke og skulle til at gå. Så

var jeg henne og hive i ham og sagde: „Du lovede at se mig...“ Og så ville han godt – jeg kunne tage et sving på løbebanen. Jeg tog et sving, og så smed han frakken og sagde: „Det var som satan, kan du ikke lige tage et til?“ Så kørte den jo, ikke?

Men du ville egentlig holde op, fordi du ikke kendte nogen, der dyrkede atletik?

BN: Ja, fordi jeg syntes ikke, der var noget kammeratskab. Men Melbin skrev breve til mig om, at han syntes jeg skulle komme, for jeg havde virkelig evner. Og det endte med, at jeg kom, og så gik det hurtigt. Jeg blev meldt ind sidst i 1944, og allerede i 1946 og 47 satte jeg mange danske rekorder. De blev forbedret hele tiden. Så kom der en pige, der var meget stærk – Lidi Christiansen. Jeg fik at vide, at hun havde slået den danske rekord, og at hun ville nok sætte en 200-meter rekord ved de danske mesterskaber i Roskilde i 1947. Det gjorde hun altså ikke, for de blev afholdt i regnvejr, så hele stadion stod under vand. Hun stampede sådan i det, hun var tung i forhold til mig, mens jeg kunne løbe. Så det blev mig, der satte dansk rekord.

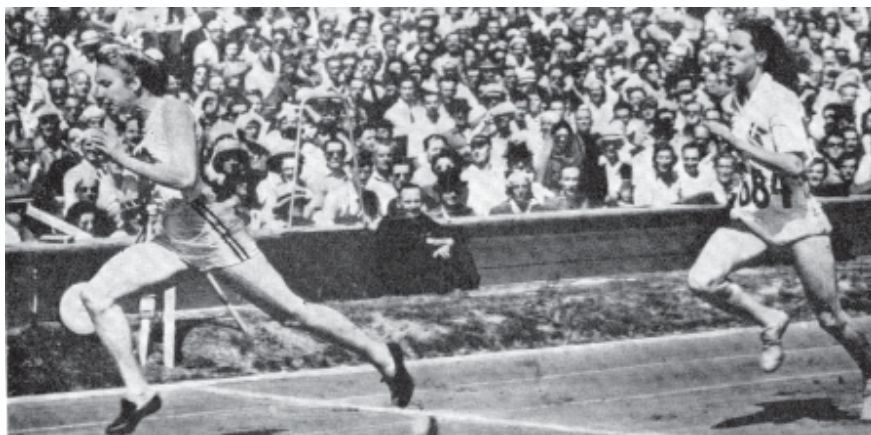
Grith – du var yngre end din mor var, da hun startede på atletik?

GE: Mor har ikke snakket meget om atletik, for hun har været bange for, at vi skulle starte for tidligt, men en gang vi så atletik-EM i fjernsynet, kom mor til at snakke om, at hun havde lavet atletik, og vi tænkte, at det kunne være sjovt at prøve det. Det så jo spændende ud i fjernsynet. Jeg var 12-13 år, da jeg tog ud i Skovbakken for at starte på atletik.

BN: Der var der ikke nogen, som ville tage sig af dig. Det var ligesom med mig.

GE: Nej, det var ikke rigtig noget dér i Skovbakken, men jeg spillede håndbold i AGF, og så tænkte jeg: „Jeg tager ud i AGF og ser, om det er noget“. Og der var på det tidspunkt nogle piger på samme alder som mig. Så der kom jeg med med det samme. Men senere blev jeg faktisk medlem af Skovbakken – det var i den periode, hvor jeg var bedst – fra 1977.

BN: Jeg tror nok, at jeg var meget hård, fordi jeg sagde, at i første omgang fik du ikke lov til at dyrke atletik. Jeg var bange for, at du skulle få mange skader og blive ked af det. Så jeg sagde: „Du kan spille håndbold, men ikke dyrke atletik“, for dengang var håndbold ikke,

Birthe Nielsen blev nr. 2 i sit indledende 100 m løb ved OL i 1948. „Træningen var en leg for mig. Jeg fik altid skyld for at være en træningsnarkoman“.

som det er i dag. Nu var Grith meget kraftig i sin knoglebygning, så for hende var der ikke noget at være bange for, men alligevel - når man ikke er ret gammel, så er det jo hårdt for ens muskler og knogler med atletik, og man kan godt risikere, at man får en del skader.

GE: Jeg troede, at jeg skulle løbe, for det havde min mor jo gjort. Hun var god til det, så det skulle jeg også være. Jeg var med i nogle løb, og så var jeg med i højdespring, hvor jeg sprang sakspring - 1.30 meter tror jeg det var. I hvert fald var der en træner, Sandfred Kjær, som så, at jeg havde talent for det. Han ville gerne lære mig at springe væltespring, fordi jeg brækkede armen, da vi var i Ålborg, hvor jeg sprang sakspring. Det var sand, man landede i, og jeg landede på hænderne tre gange. Det gjorde godt nok ondt, så jeg fik bind om. Da jeg kom hjem, tog vi på skadestuen, og så var armen altså brækket. Derfor ville Kjær lære mig at springe væltespring. Jeg kom ud mellem alle de store i AGF og trænede og fik lært teknikken i springet, og jeg begyndte også at træne lidt med lette vægte og sandsække.

Træning sammen med mændene?

Birthe, trænede du sammen med mændene?

BN: Faktisk trænede man alene. Jeg har trænet alene, også op til OL i 1948. Jeg tog ud på Frederiksberg Stadion og trænede alene - jeg fik

lov til det af dem derude. Det synes jeg var fantastisk, at man fik lov til. Så man kan sige, at jeg selv har gjort et godt stykke arbejde for at komme med til OL.

Til gengæld måtte vi kvinder ikke komme på Østerbro Stadion. Vi måtte godt komme derud, når der var stævner, men vi måtte ikke træne sammen med mændene. Vi skulle ud på Genforeningspladsen, hvor vi havde nogle elendige forhold. Jeg ved ikke, hvorfor det var sådan. Altså, det var lidt diskriminerende, ikke?

Bare sådan en bemærkning, som da vi kom til OL i London, hvor vi snakkede med Knud Lundberg. Han sagde: „Jamen, Gud, vi troede slet ikke, at atletikpiger så sådan ud. Vi troede, det var sådan nogle store tykke nogen“. De havde en mærkelig idé om, at man ikke kunne være pænt sportstrænet. For det var vi jo. Man regnede ikke kvinderne for noget, det gjorde man ikke. ”Piger, de kunne da ikke sådan noget” - men det kunne vi jo godt. Vi kunne godt komme med til OL, ikke?

Til gengæld måtte jeg ikke komme med på 200-meter, selv om det var der, jeg havde mine største chancer. Det var fordi vi havde fået et 4 x 100 meter-hold med. Vi måtte godt løbe indledende og være med i 100-meter, men 200-meter måtte vi ikke deltage i.

Grith, har du oplevet den samme forskelsbehandling, da du begyndte at træne?

GE: Ved OL i 1972 boede mændene for sig og vi piger i en lejr for sig, hvor der stod vagter. Mændene måtte ikke komme ind til os, men vi måtte godt komme over til dem. Så vi var som regel derovre.

Desuden er det sådan ved atletikstævner, at løberne er kongerne, mens vi, der dyrker de tekniske discipliner mere er fyld - ikke mindst kvinderne. En gang til et stævne i Oslo var vores højdespring lagt før selve stævnet begyndte.

Arven – på godt og ondt

Da du begyndte at træne meget og skulle til stævner – fik du så støtte fra dine forældre?

GE: Ja, ja, de kørte med rundt, og de havde det hyggeligt. Jeg har altid haft opbakning - hele vejen igennem. Det har selvfølgelig nok været, fordi mine forældre selv har dyrket idræt. På et tidspunkt følte jeg lidt pres fra min far, men det var mere, da det var ved at gå ned ad bakke

for mig, hvor journalisterne kom og sagde noget til ham. Det var ikke så sjovt.

Kom han og pressede på, for at du skulle træne mere?

GE: Nej, men han spurgte, hvorfor jeg ikke var bedre. Men ellers har det været godt, at jeg har haft den støtte hjemmefra. Jeg kan se det med mine egne børn, dem giver jeg også opbakning, mens min mand ikke lige har fornemmelse for det.

BN: Vi havde meget glæde af at følge Grith, og jeg havde lige så meget fornøjelse af, at min far og mor var med. Min mor var meget dygtig til gymnastik, mens min far har aldrig lavet sådan noget. Men han var der altid som opbakning. Vi havde ingen bil at køre i, men han var der altid, og han havde ondt i maven og sagde: „Det er meget værre at stå udenfor...“.

Synes du også, at det var værre at stå udenfor og se på Grith, end når du selv lavede noget?

BN: Ja, det er nøjagtig det samme som min far kunne fortælle os, at han havde ondt i maven. Og jeg tror såmænd, Grith har det ligesådan, når hun står og ser på sine børn.

GE: Det er lidt sjovt med Christina, min datter, som sejler. Jeg lægger lidt pres på hende: ”Mor har været til OL, jeg har været til OL” - men jeg har nu sagt, at det skal hun ikke tage sig af. Men jeg har holdt hende fra atletikken, fordi de ikke skal starte for tidligt. Jeg har den holdning, at man skal prøve så mange ting som overhovedet muligt. At de så er blevet ved i nogle andre idrætsgrene, det gør ikke mig noget.

Omkostninger

GE: Jeg blev nødt til at prioritere, mens jeg gik i gymnasiet, for jeg trænede to timer hver dag, undtagen søndag. Jeg prøvede så vidt muligt at gennemføre studentereksamen, og det blev da også til et hæderligt resultat. Det er gået bedst, når jeg ikke har kommet sammen med nogen og bare har kunnet træne og læse. Det er godt nok, det jeg har gjort, men der er altså også nogle minusser hist og pist. I princippet var

jeg lidt ked af det, for jeg ville godt have læst videre dengang, og det er måske derfor, jeg også læser videre lidt senere.

Dengang havde jeg nok skyklapper på. Indtil 1974 havde jeg en træner, der kørte det, fordi jeg var så ung – og der går jo noget af ens ungdom. Lige netop dér, hvor jeg måske skulle have sat ekstra ind på min uddannelse, har jeg måttet bruge ressourcer på en hel masse andre ting. Jeg er da også glad nok for at være lærer, men jeg kunne godt have tænkt mig at fuldføre mit medicinstudie, for jeg syntes, det var spændende fag.

Fik du støtte, for eksempel tabt arbejdsfortjeneste, når du var ude at rejse?

GE: Dengang jeg var bedst – i tiden omkring og efter OL 1972 – kunne jeg godt få mange penge, men kun til at tage på træningslejre og til rejser. Men der havde jeg ikke brug penge, for man bliver inviteret af de forskellige lande med alt betalt. Det, jeg havde haft brug for, var til det daglige, så jeg ikke havde behøvet at arbejde og ikke havde fået en stor studiegæld.

BN: Jeg var jo ikke akademiker. Jeg havde min treårige uddannelse i Magasin du Nord og havde det sådan set meget godt. Men det er en hård omgang at stå tre år i lære og køre fra Bispebjerg Hospital og ind til Kongens Nytorv hver morgen og hver aften. Og så køre, når du har spist derhjemme, tre gange om ugen ud til træning på Genforeningspladsen på Frederiksberg.

Kunne du godt få fri, da du skulle til OL?

BN: Da var jeg ikke i Magasin. Mine forældre blev syge begge to på det tidspunkt, og jeg måtte passe dem. Min far fik kræft, og jeg vidste ikke, hvor slemt det var. Da jeg kom hjem fra London, var han blevet indlagt, og han døde i 1949.

Træning og menstruation

GE: For mit vedkommende er det selve træningen, der har været det primære: teknikken i selve højdespringet og styrketræningen. Konkurrencerne var også sjove, fordi jeg kunne se, at jeg blev bedre og bedre. Men jeg har godt kunnet lide det med at træne.

Ved OL i 1968 lagde amerikaneren Dick Fosbury navn til en ny højdespringsteknik - Fosbury-flop - hvor der springes med ryggen til overliggeren. Grith Ejstrup havde lært at springe væltespring, en teknik der var forholdsvis svær at lære, og hendes træner vurderede at det var for sent for hende at sadle om til Fosbury-flop'et. I de østeuropæiske lande holdt man fast i væltespringet i nogle år frem, og Grith Ejstrup var igennem årene på mange træningsophold i Tjekkoslaviet.

BN: Det har nok været en leg for os begge to. Det har træningen også været for mig. Jeg fik altid skyld for at være en træningsnarkoman, og jeg havde ikke noget imod at træne for mig selv.

GE: De andre gik jo og rystede på hovedet af os....

Har I trænet så meget, at det har betydet, at I ikke haft menstruation?

GE: Nej.

BN: Nej. Vi fik at vide i 1948, at de gerne ville hjælpe os med at flytte menstruationen. Der var ikke ret mange af pigerne, der gjorde det, heller ikke svømmepigen Greta Andersen. Havde hun taget imod at få flyttet sin menstruation, så var hun ikke besvimet i bassinet.

GE: Jeg har engang prøvet at flytte den, men det gjorde jeg aldrig mere. Nogle gange så sprang jeg egentlig meget bedre, når jeg havde menstruation.

BN: Da jeg satte dansk rekord i 1947 i Roskilde, hvor jeg løb 100 meter på 12.2 sekunder, var Melbin fuldkommen væk. Han kunne slet ikke forstå, at jeg havde menstruationens første dag.

At holde op

Hvilken betydning har idrætten har haft for jer?

BN: Den har simpelthen betydet alt for ens videre liv. Jeg har altid følt det positivt, og jeg lever videre på de ting.

GE: Jeg har også syntes, at det har været udmærket; men jeg er ikke den rørstrømske type, så jeg kunne måske godt have tænkt mig, at jeg havde stoppet og gjort noget mere ved det boglige.

Det, der er meget svært, når man har været elite, det er at komme over i et normalt liv. Når man er vant til at træne hver dag, så er det det, der er det primære. Det er svært at komme over og være en familie og så ikke mere skulle af sted. Det er måske meget heldigt, at jeg fik børn, men alligevel synes jeg, at der har manglet lidt. Så da jeg stoppede i 1981, gik jeg næsten over i den anden grøft og lavede slet ikke noget. Idrætten var en livsstil, og det er svært at komme over i en ny livsstil.

Men i 1989 syntes jeg, at jeg havde det dårligt i kroppen, og jeg ville gerne spille volleyball, fordi det var en god måde at komme i gang på. Så meldte jeg mig til World Masters i Århus som enkelt deltager. „Sæt mig bare på et hold, nu vil jeg bare i gang“. Og så blev jeg sat på et hold.

Bagefter meldte jeg mig ind i Roskilde Volleyballklub og kom på førsteholdet. Så har jeg lavet lidt styrketræning, og gået ud og sprunget til veteran-atletik-stævner, og her i 1995 var jeg til veteran-VM i USA, hvor jeg fik bronze. Hende, der blev nummer 2, havde jeg sprunget mod i de unge dage, og jeg altid haft det sådan, at det sociale er vigtigt for mig, så det er sjovt at være med til veteranmesterskaber. Jeg har også fortsat kontakt til nogle af de mennesker, jeg trænede sammen med i Tjekkoslovakiet.

Birthe, har du også oplevet at det er svært at holde op?

BN: Nej, det vænnede jeg mig til dengang, men jeg synes, at det sværeste var, når man havde ligget højt oppe – som nummer et og så pludselig en dag at blive slået. Fra at man havde haft rigtig gode kammerater, var det pludselig, som om de godtede sig. Det følte jeg.

Er du fortsat med at lave idræt?

BN: Jeg fortsatte jo med at løbe, men på et tidspunkt blev jeg syg. Nu træner jeg kun for at blive genoptrænet.

GE: Du gik hjemme ved os, du trænede ikke, fordi far i princippet ikke ville have det?

BN: Nej, jeg skulle passe mit hjem og mine børn. Han hørte til den gamle skole, han havde været fodboldspiller, og han trænede også nogle unge mennesker. Så jeg skulle være mor derhjemme.

Billedfortegnelse

Forsidebillede: Privateje

s. 12 øverst: Dansk Kvinde Gymnastikforenings billedarkiv

s. 12 nederst: Privateje, fotograf Sven Gjørning

s. 16: A. G. Drachmann: Om Vore Pigebøms fysiske Opdragelse.
København 1867

s. 18: A. G. Drachmann: Gymnastik for den kvindelige Ungdom.
København 1869

s. 20: De Olympiske Lege i Athen 1906. Danmarks Idræts-Forbund

s. 22: „The Illustrated London News“ d. 25. juli 1908

s. 24: Københavns Bymuseums billedarkiv

s. 25: DIF's billedarkiv

s. 28: Privateje, fotograf Holger Damgaard

s. 29: Olympiadebogen II 1916-1928. Samlerens Forlag.

s. 33: Dansk Idrætsliv, bd. 2. Gyldendal 1995

s. 35: Sports Foto/Preben Søborg

s. 40: Polfoto/Lars Hansen

s. 60: Polfoto/Heine Pedersen

s. 66: Fotograf Poul Henrik Seifert

s. 72: Privateje

s. 75: Nordfoto

s. 77: Sports Foto/Preben Søborg

s. 82: Sports Foto/Preben Søborg

s. 88: Privateje

s. 90: Privateje

s. 94: Dansk Håndbold Forbund 1935-1985, 1985

s. 98: Sports Foto/Preben Søborg

s. 101: Sports Foto/Preben Søborg

s. 102: Sports Foto/Preben Søborg

s. 104: Privateje

s. 108: Dansk Sportsleksikon bd. 1. København 1944, s. 510

s. 110: Svenskt Fotoreportage, Stockholm

s. 114: Demokraten, Århus

s. 119: Dansk Sport Danmarks Styrke, hæfte 2. Odense 1948

s. 123: Fotograf Preben Søborg